

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra preprimární a primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Edukace dvouletého dítěte v MŠ a DŠ

Education of two years old child in nursery school and child group

Nikol Hudlická

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Loudová Stralczynská, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Edukace dvouletého dítěte v mateřské škole a dětské skupině* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 7. 2019

Mé poděkování patří především PhDr. Barboře Loudové Stralczynské, Ph.D. za průběžné odborné vedení, velkou trpělivost, laskavost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Děkuji také všem pracovníkům zařízení, v nichž probíhal výzkum a bez jejichž pomoci a vstřícnosti by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou edukace dvouletých dětí v zařízeních péče o děti do tří let, především v mateřských školách a dětských skupinách. V teoretické části jsou vysvětleny hlavní pojmy a témata. Popsána jsou zařízení péče o děti do tří let, detailněji jsou charakterizovány dětské skupiny a mateřské školy, včetně jejich legislativního vymezení. Dále je přiblížen vývoj dítěte do tří let, přístupy k edukaci dvouletých dětí v zahraničí, možné problematické aspekty edukace dvouletých dětí a též metodická doporučení pro práci s dvouletými dětmi. V praktické části je s využitím dvou případových studií popsána edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. Cílem výzkumu bylo analyzovat podmínky a způsob práce s dvouletými dětmi v mateřské škole a dětské skupině. V mateřských školách je realizována s dvouletými dětmi ve větší míře pedagogická práce, v dětské skupině je pozornost věnována především potřebám dětí, skupiny zajišťují spíše hlídání dětí, obohacené o vhodné aktivity s dvouletými dětmi.

KLÍČOVÁ SLOVA

edukace, dvouleté dítě, mateřská škola, dětská skupina, učitelka, chůva, dítě v raném věku, péče o dítě mimo rodinu

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue of education of two-year-old children in care facilities for children under three years, especially in kindergartens and children's groups. In the theoretical part are described and explained main concepts and topics. In this part is a description of care facilities for children under three years of age, children's groups and infant schools are characterized in more detail, including their legislative definition. Furthermore, the development of a child under three years of age, approaches to the education of two-year-old children abroad, possible problematic aspects of the education of two-year-old children and methodological recommendations for the work with two-year-old children are explained. In the practical part, two case studies describe the education of two-year-old children in a kindergarten and a children's group. The aim of the research was to analyze the conditions and methods of work with two-year-old children in infant schools and children's group. In kindergartens, there is a greater degree of pedagogical work with two-year-old children, and the children's group focuses primarily on the needs of children, while the groups provide childcare, enriched with appropriate activities with two-year-olds.

KEYWORDS

education, two-year-old child, nursery school, child group, teacher, babysitter, child at an early age, childcare outside the family

Obsah

Úvod	7
1 Systém zajištění předškolního vzdělávání, výchovy a péče dětí raného věku	8
1.1 Typy předškolních zařízení pro děti raného věku (vývoj v ČR) a jejich legislativní a kurikulární ukotvení.....	8
1.1.1 Mikrojesle.....	12
1.1.2 Dětská skupina.....	16
1.1.3 Zařízení péče o děti do tří let	20
1.1.4 Shrnutí	27
2 Vývojová specifika dítěte raného věku	29
2.1 Tělesný vývoj.....	29
2.2 Psychosociální vývoj	30
2.3 Percepčně-kognitivní vývoj	31
2.4 Potřeby dětí	34
2.5 Vývoj řeči a jazyka	35
2.6 Samoobsluha (denní aktivity dítěte)	36
2.7 Oblast hry.....	37
3 Příklady zajištění výchovy, vzdělávání a péče o děti raného věku ve vybraných evropských zemích	39
4 Metodická doporučení pro práci s dítětem v raném věku	42
5 Problematické aspekty v otázce zařazování dětí raného věku do předškolních institucí	44
6 Popis výzkumného šetření	46
6.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky	46
6.2 Metodika výzkumu	46
7 Výsledky výzkumu	50

7.1	Charakteristika zařízení	50
7.1.1	Charakteristika mateřské školy.....	50
7.1.2	Charakteristika dětské skupiny.....	50
7.2	Provoz zařízení	51
7.2.1	Vyzvedávání a omlouvání dětí	51
7.2.2	Organizace dne v MŠ/DS	52
7.3	Personální zajištění péče o dvouleté děti	53
7.4	Strukturní podmínky pro práci s dvouletým dítětem	56
7.4.1	Vnitřní prostory v MŠ/DS	56
7.4.2	Venkovní prostory v MŠ/DS	62
7.4.3	Saturace biologických potřeb dítěte	63
7.5	Procesní podmínky pro práci s dvouletými dětmi	66
7.5.1	Adaptace dítěte na zařízení a odloučení od pečující osoby	66
7.5.2	Práce s dětmi, hra, rozvoj dovedností, interakce s dětmi ve třídě	73
7.6	Financování provozu zařízení	77
8	Vyhodnocení výzkumných otázek – zhodnocení přínosů a nedostatků MŠ a DS	77
	Závěr.....	83
	Seznam použitých informačních zdrojů	85
	Seznam příloh.....	93

Úvod

V českém prostředí v posledních letech probíhají četné diskuze na téma začleňování dvouletých dětí do předškolních zařízení. Toto téma nezřídka dělí laickou i odbornou veřejnost na dva tábory. Je patrné, že na danou problematiku je nutné nahlížet z mnoha aspektů, a to jak ze strany rodičů (finanční situace rodin – hypotéky, časnější návrat matky do pracovního procesu), tak i s ohledem na co nejvíce optimální vývoj dítěte.

Česká republika umožňuje matkám vybrat si délku mateřské dovolené, která je oficiálně stanovená do 4 let věku dítěte. Matky si mohou zvolit její délku dle svého uvážení a možností. Donedávna byla nejčastější délka mateřské dovolené tři roky. Mnoho matek ale nechce nebo nemůže být tak dlouho s dítětem doma a považují za ideální délku mateřské dovolené tři roky. Nemalá skupina matek by uvítala možnost umístění svého dítěte do institucionální péče ještě dříve.

Bakalářská práce si nepokládá za cíl hodnotit současný stav, ale konkrétně se zaměřuje na zjištění a analyzování specifík edukace dvouletých dětí v obou hlavních typech předškolních zařízení (dětská skupina, mateřská škola), které přijímají děti této věkové kategorie. Teoretická část v komparativním pohledu shrnuje rámcové podmínky edukace dětí v raném věku v mateřských školách a dětských skupinách v České republice, uveden je i popis dalších zařízení péče o děti do tří let. Sumarizuje vývojová specifika dítěte raného věku, která jsou významná pro jeho vstup do předškolních zařízení. V závěru teoretické části je poukázáno na sporné otázky týkající se docházky dětí v raném věku do institucionální péče i výsledky výzkumů v této oblasti.

Praktická část obsahuje případové studie dvou předškolních zařízení, která mají zkušenost s edukací dvouletých dětí – jedné mateřské školy a jedné dětské skupiny. Cílem výzkumu bylo analyzovat podmínky a způsob edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. Komparovány byly specifické možnosti vybrané mateřské školy a dětské skupiny v edukaci dvouletých dětí a poukázáno bylo na přínosy i případná rizika obou typů zařízení v tomto procesu. Metodami sběru dat pro výzkum bylo pozorování a polostrukturované rozhovory, a to s vybranými pracovníky obou zařízení a též analýza dostupných dokumentů.

1 Systém zajištění předškolního vzdělávání, výchovy a péče dětí raného věku

První kapitola bakalářské práce je věnována problematice edukace dětí raného věku v různých předškolních zařízeních. Nejprve je stručně nastíněn vývoj přístupu k výchově dětí mladších tří let mimo rodinné prostředí na území České republiky, přiblížena je koncepce vzdělávání, výchovy a péče. Blíže jsou také charakterizovány hlavní typy předškolních zařízení, konkrétně mikrojesle, dětská skupina a mateřská škola.

1.1 Typy předškolních zařízení pro děti raného věku (vývoj v ČR) a jejich legislativní a kurikulární ukotvení

Předškolní výchova dítěte mimo rodinu má na území České republiky (dále ČR) dlouholetou tradici. Dle Opravilové (2016) lze její počátky spojit s dobou novověku, kdy se děti ocitly z různých důvodů bez svých rodičů a zejména při kláštřech tak začaly být zřizovány útulky, sirotčince, nalezince. Výchova v té době byla direktivní, jednalo se o nácvik podřízenosti se a poslušnosti, zároveň byly děti vedeny k rozvoji tělesné zdatnosti, neboť děti v předškolním věku běžně pracovaly. Na začátku 19. století se začala rozvíjet veřejná debata, nejprve spíše mezi odborníky, zda je pro děti předškolního věku výchova mimo rodinný kontext vhodná.

Lze doplnit, že ani v případě dětí ve věku 3-6 let neexistuje v rámci odborné ani laické veřejnosti shoda v tom, zda je prostředí předškolního zařízení pro děti optimálním výchovným prostorem. Problematika péče, výchovy a vzdělávání dětí raného a předškolního věku byla předmětem zájmu konference na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, realizované 13.–14. května 2019, zaměřené na problematiku péče, výchovy a vzdělávání dětí raného a předškolního věku (APV, 2019).

V práci je rozlišována péče (výchova i vzdělávání) pro děti raného věku nebo mladšího a staršího předškolního věku. Mladším předškolním věkem se rozumí období batolecí, tj. do ukončení třetího roku, od 4–6 let hovoříme o starším předškolním věku (Marešová, 2019). Za raný věk je považováno období prvních tří let, nicméně jak uvádí Kořátková (2014), prvních šest let života jako celek tvoří etapu předškolního věku, přičemž období do tří let je obdobím raného předškolní věk. Psychologie rozlišuje věk raný (první tři roky

života) a věk předškolní (3-6 let) (Vágnerová, 2012). V bakalářské práci užíváme termín předškolní věk jako charakteristiku pro věk 3-6 let, za ranou péči považujeme péči o děti ve věku 1-3 let, primárně je však za ranou péči, a to s ohledem na zaměření bakalářské práce, rozuměna péče o děti dvouleté. Je vhodné doplnit, že název bakalářské práce, který v sobě obsahuje termín *edukace*, je pojat jako zastřešující koncept péče o děti do tří let mimo rodinu. U dvouletých dětí nelze příliš uvažovat o jejich vzdělávání, jedná se spíše o péči a výchovu, nicméně i samotné výchovné působení v sobě určité aspekty vzdělávání zahrnuje. Edukace podle Franclové (2013) značí řízenou socializaci, tvořenou jak výchovou, tak i vzděláváním. Vzhledem k tomu, že je v práci pojednáno i o mateřských školách, v nichž vzdělávání zcela jistě probíhá, zejména u dětí starších, byl zvolen jako nejvhodnější pojem v rámci názvu práce právě termín *edukace*, nicméně při pojednání o dětech dvouletých jsou užívány v bakalářské práci především výrazy *výchova* či *péče*.

Co se týče zařízení péče o děti předškolního věku, tj. do 6 let včetně, v České republice jsou rodičům dle Schreyer a Oberheumer (2017) k dispozici následující typy zařízení, v nichž komplexně či parciálně bývá zajištěna odborná péče o děti tohoto věku:

Mikrojesle: tato zařízení určena pro děti do tří let a existovaly již v ČSSR. Nově tato forma péče spadá pod zařízení péče o děti do tří let¹, resp. novým projektem spadajícím pod Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) jsou mikrojesle, které jsou určeny pro děti od 6 měsíců do 4 let. V říjnu roku 2017 jich bylo 68, jeden pečovatel se stará o 4 děti, aktuálně je jich dle MPSV (2019b) 81.

Dětská skupina: dětské skupiny byly ustaveny v listopadu roku 2014, pro děti ve věku 1–6 let. V květnu roku 2015 jich existovalo již 100, docházelo do nich celkem 1 465 dětí. Zařízení spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zařízení z velké části navštěvují dvouleté děti, pro které nenašli rodiče umístění v některé z mateřských škol – odborníky je tak často dětská skupina vnímána jako krizové řešení. V dětských skupinách se dětem dostává obdobné péče jako v mateřských školách, nároky na jejich chod jsou však nižší.

¹ Jesle patřily pod zdravotnická zařízení a zajišťovaly všestranný rozvoj dětí do 3 let. V návaznosti na platnost zákona 372/2011 Sb., již jesle nepatří mezi zdravotnická zařízení, jejich provozování v tomto režimu bylo ukončeno k 31. 12. 2013. Obdobnou péči mohou zajišťovat zařízení v režimu vázané živnosti dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (Seidlová, 2013).

Dle MPSV (2019a) bylo k červenci roku 2019 evidováno celkem 719 dětských skupin s kapacitou 12 237 dětí.

Zařízení péče o děti do 3 let: do těchto zařízení ve skutečnosti mohou docházet i děti starší 3 let. V roce 2015 bylo těchto zařízení 662,² ve 2. čtvrtletí roku 2019 se již jednalo podle MPO (2019b) celkem o 2 522 těchto živností v celé ČR, nicméně počet dětí, které se v zařízeních nachází, evidován není.

Mateřské školy: jsou určeny pro děti od 3-6 let, nejdříve však od dvou let. Zajišťují celodenní péči o děti. Právní nárok na místo v MŠ mají všechny děti od tří let. V případě dostatečné kapacity mohou MŠ navštěvovat i dvouleté děti, zrušena byla změna daná novelou školského zákona z roku 2016, dle které měly mít dvouleté děti právní nárok na vzdělávání v MŠ, a to od roku 2020.³ Mateřské školy spadají do systému školství, oproti dalším stupňům vzdělávání jsou však otevřeny celoročně, přičemž v době letních prázdnin je provoz zajišťován ve spolupráci s dalšími místními mateřskými školami.

Přípravné třídy: jedná se o třídy pro děti, které potřebují odklad školní docházky, tj. do tříd docházejí děti rok před započítáním povinné školní docházky. Existují při běžných nebo speciálních základních školách. Dle MŠMT (2017) se v přípravných třídách mohou vzdělávat děti, u kterých je předpoklad, že tento krok povede k vyrovnání jejich vývoje. Zároveň je podmínkou, aby byl dítěti povolen odklad školní docházky. Ten povoluje ředitel školy, a to na rok, pokud o tuto možnost požádá při zápisu do dané ZŠ zákonný zástupce dítěte a odklad doporučí i školské poradenské zařízení. Délka odkladu je maximálně do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší 8 let.

Dům dětí a mládeže: nabízejí v Praze péči o děti ve formě tzv. center pro předškolní děti. Zařízení jsou určena pro děti od 1 do 6 let, neposkytují celodenní péči a nabízejí zejména různé výchovné aktivity, jakými jsou činnosti hudební, sportovní, výtvarné apod. Jsou

² Zařízení péče o děti do tří let mohla vznikat od roku 2000, kdy jejich vznik umožnil živnostenský zákon. Podmínkou bylo zřízení potřebné vázané živnosti. Není sledováno, kolik dětí v těchto zařízeních pobývá (Eurydice, 2019).

³ Tato novela, kterou bylo zrušena povinnost MŠ přijmout od roku 2020 dvouleté děti ze spádové oblasti, byla zveřejněna ve Sbírce zákonů 16. srpna roku 2018 (Papírníková Jurečková, 2018).

alternativou pro rodiče, kteří nenalezli místo pro své dítě v mateřské škole. V zařízeních nebývá pro děti zajištěna strava.

Dřívější jesle tedy existují v jiné formě, a to například jako zařízení pro péči o děti do 3 let. Jejich zřízení se např. váže na živnost péče o děti do 3 let věku v denním režimu, kterou je možné si zřídit od roku 2000. Dětské skupiny na rozdíl od mateřských škol zajišťují pouze péči o děti, ve smyslu výchovy, nikoliv vzdělávání. Zřizovat je mohou zaměstnavatelé, veřejné i státní organizace, a to pro své zaměstnance, dále různé neziskové subjekty (obce, kraje, církevní organizace, obecně prospěšné společnosti), přičemž služba může být poskytována zdarma, nebo za úhradu rodiči. Pro děti, které k 31. srpnu před novým školním rokem dosáhnou alespoň pěti let, je vzdělávání povinné. Pokud dítě dosáhne k tomuto datu alespoň 3 let, musí být v obci zajištěno tomuto dítěti předškolní vzdělávání. Předškolní vzdělávání pro děti do 5 let může být zpoplatněno, výše úhrady je však výrazně omezena vyhláškou o předškolním vzdělávání, kdy měsíční výše úplaty nesmí přesáhnout 50 % skutečných průměrných měsíčních neinvestičních nákladů na dítě v uplynulém kalendářním roce. Do těchto nákladů se nepočítají mzdové náklady, náklady na učební pomůcky apod. V posledním roce, kdy je předškolní vzdělávání povinné, je toto vzdělávání poskytováno bezplatně (Eurydice, 2019).

Náklady na péči o děti do tří let se liší v návaznosti na to, o jaké zařízení se jedná. Primárně je hradí přímo rodiče a v průměru činí 9 900 Kč za rok, tedy jeden měsíční plat. Rodiče dětí, které navštěvují dětské skupiny nebo zařízení zřízená jako živnost, hradí částku v rozmezí 300–18 500 Kč. Nejlevnější je docházka dětí do státem zřízených mateřských škol. Dětské skupiny či soukromě zřizovaná zařízení péče o děti do tří let mohly od roku 2016 žádat o dotaci z Evropských sociálních fondů, v důsledku čehož se zvýšil počet míst pro děti do tří let v různých zařízeních péče o děti do tří let o 8 754 míst. Platba za tato zařízení se též liší v různých regionech: v roce 2016 činila v Praze průměrná měsíční platba ze strany rodičů za umístění dítěte do dětské skupiny 6 466 Kč, v případě jiných zařízení vedených jako živnost se jednalo o částku 10 855, mimo Prahu činila platba za dětskou skupinu 3 144 Kč, v zařízeních vedených jako živnost 5 366 Kč. Ve státních mateřských školách hradí měsíčně rodiče v průměru za pobyt dítěte, a to i se stravou, necelých 1 000 Kč, u soukromých

mateřských škol se jedná o částku blížíící se 5 000 Kč nebo i částku výrazně vyšší. (Schreyer, Oberheumer, 2017).

Jak uvádí Mach (2019), i když počet dětských skupin v posledních letech značně narůstá (v roce 2017 přibylo 260 dětských skupin, v roce 2018 se jednalo o 385 dětských skupin), v praxi nejsou pro mnoho rodičů tato zařízení dostupná, a to kvůli vysokým měsíčním platbám za pobyt dítěte v zařízení. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) tedy plánuje novelu, která by stanovila maximální možnou výši platby rodičů za dětské skupiny, ale i mikrojesle, uvažováno je o hranici třetiny životního minima, tj. v současné době 4 450 Kč. Dle MPSV by tak měl být podpořeno 33 tis. míst v dětských skupinách a mikrojeslích, s nákladem na státní rozpočet ve výši 2 miliard Kč.

Dále v textu jsou přiblížena vybraná zařízení, v nichž je zajišťována péče a edukace dětí ve věku dvou a více let.

1.1.1 Mikrojesle

Jak již bylo uváděno, mikrojesle jsou novým projektem Ministerstva práce a sociálních věcí. Disponují určitými výhodami, nicméně nejsou plnohodnotnou alternativou vůči mateřským školám, ať již co se týče ceny za pobyt dítěte v mikrojeslích, tak i z hlediska poskytované péče.

Kropáčková a Splavcová (2016) uvádějí, že v socialistickém Československu nastupovaly ženy brzy po narození zpět do zaměstnání, nutností tedy bylo zajistit péči o jejich malé děti. Nežádka byly využívány i týdenní **jesle**, které ovšem často byly zřizovány poblíž podniků, v nichž ženy pracovaly, nebo byly přímo jejich součástí. Začaly vznikat mikrojesle⁴ a společná zařízení jeslí a mateřské školy. V mikrojeslích se oproti jeslím dostávalo dětem

⁴ V 60. letech minulého století existovaly v tehdejším Československu jesle, které byly ovšem tak vytížené, že byly zavedeny pořadníky zvýhodňující matky samoživitelky a děti z rodin s nízkými příjmy. Na budování nových zařízení nebyly finanční prostředky. Praha 1 tedy přistoupila k experimentu, kdy se děti začaly dávat do péče vybraných žen s dostatečnou praxí v roli matky. Na jednu ženu připadaly 3–4 děti. Tyto první mikrojesle fungovaly od 7 hodin ráno až do večera, pečovatelky byly zaměstnankyněmi Obvodního ústavu národního zdraví. Za dítě se tehdy platilo denně 8 korun. Potřebné vybavení (pleny, hračky apod.) si mohly pečovatelky zapůjčit z jeslí (ČT, 2019).

individuálnějšího přístupu, děti tak byly i méně nemocné, prostředí bylo bližší rodinnému typu.

Tento koncept se začal opět vracet do českého prostředí. Na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) je jejich podstata a podoba bližze vysvětlena, což je dáno tím, že se jedná o projekt aktuálně **pilotně ověřovaný v ČR**. Kolektiv dětí v mikrojeslích tvoří maximálně 4 děti. Provoz je stanoven na pět dní v týdnu, minimálně v rozsahu osmi hodin denně. V zařízení je zajištěna individuální výchova dětí, důraz je kladen na bezpečnost a zdraví dítěte, prostředí musí splňovat potřebné hygienické podmínky, je-li to nutné, zajištěna je první pomoc dítěti. Zařízení je určeno pro rodiče, kteří se potřebují vrátit krátce po narození dítěte do zaměstnání, případně chtějí studovat nebo si práci hledají. Možností je i situace, kdy mikrojesle zřídí osoba, která v nich následně bude mít i své dítě, pakliže se jedná o stanovený věk dítěte. Podporováno je zřizování mikrojeslí zaměstnavateli (MPSV, n.d.).

Legislativa vztahující se k provozu mikrojeslí zahrnuje vyhlášku č. 281/2014 Sb., o hygienických požadavcích na prostor a provoz dětské skupiny do 12 let, dále vyhlášku č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (Ferrarová, 2016).

Strnadová (2017) uvádí, že je o tato zařízení mezi rodiči velký zájem, vytvářejí se poradníky na následující rok. Tato situace je dána obtížným umístěním dětí raného věku do zařízení pro péči o tyto děti nebo mateřské školy apod. Tím, že jsou **financovány ze zdrojů Evropského sociálního fondu**, pro rodiče tak vznikají minimální náklady. Zde je ovšem zapotřebí zdůraznit, že tyto náklady jsou často mnohem vyšší než náklady za péči o dítě v mateřské škole, navíc se jedná o limitovanou nabídku, ve smyslu zajištění dotací z Evropských sociálních fondů, které cenu výrazně snižují.

Mikrojeslí dosud vzniklo v rámci projektu vyhlášeného ze strany MPSV celkem **72**, z toho osm v Praze. Rodiče je preferují zejména kvůli individuálnímu přístupu k dětem a malému kolektivu, v němž dítě pobývá. Rodiče většinou platí pouze náklady na stravné. Podmínkou

pro umístění dítěte do mikrojeslí je doložení obou zákonných zástupců dítěte, resp. může se jednat pouze např. o matku, pokud dítě vychovává sama, že u nich existuje vazba na pracovní trh, tj. rodiče jsou zaměstnáni, studují, absolvují rekvalifikaci či jsou vedeni v evidenci úřadu práce. První mikrojesle vznikly v Pardubicích, a to v lednu 2017. Výhodou je, že služba může fungovat přímo v domácnosti pečovatele (Ginterová, 2019). Jak vysvětluje Horová (2018), takto byly také mikrojesle koncipovány. Vzorem se stal německý model *Tagesmutter*, v němž jsou mikrojesle přímo zřízeny v domácnosti pečovatele či v provozovně k tomu určené.

V České republice jsou podmínky modifikovány, provozovatelem mikrojeslí tedy dosud nemůže být zároveň osoba, která je v mikrojeslích pečovatelem (provozovatelem může být dosud pouze obec, příspěvková organizace obce či nezisková organizace). Dosud byly mikrojesle podpořeny částkou 131 milionů Kč. Vzhledem k tomu, že pilotní projekt vzhledem k úspěšnosti a velkému zájmu pokračuje i v roce 2019, získaly chůvy možnost v rámci zapojení do projektu potřebnou kvalifikaci, čehož využila většina pečujících osob a dosud tak má profesní kvalifikaci *chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky* celkem 78 % osob pečujících o děti v mikrojeslích. V těchto zařízeních zatím není nutné realizovat specifické stavební úpravy, není potřeba ani např. zajistit malé záchody pro děti, což je dáno nízkým počtem dětí. Plat pečovatelek musí vycházet z místních poměrů a většinou se také odvíjí od financí, které konkrétní projekt získal. V současné době bylo ukončeno přijímání nových žádostí, je předpokládáno, že bude založeno přibližně dalších 12 až 15 mikrojeslí, přičemž každý projekt by měl trvat maximálně 3 měsíce (Ginterová, 2019). S délkou trvání projektu samozřejmě souvisí i cena, kterou rodiče hradí za docházku dítěte do mikrojeslí. Jak uvádějí Hromková a Zahranická (2019), poslední finanční podpora ze strany EU přijde mikrojeslím v polovině roku 2022. Je však připravena novela, dle které by tato zařízení měla být v provozu dále, s financováním ze tří zdrojů: od rodičů, zřizovatelů a ze státního rozpočtu. Při skončení projektu u některých mikrojeslí byly hledány jiné způsoby, jak péči o děti docházející do těchto zařízení zajistit. Příkladem je Praha 2, v níž v návaznosti na skončení mikrojeslí vznikly dva nové projekty, a to dětská skupina a dětský koutek (Šimonová, 2019).

V letech 2017-2018 proběhlo hodnocení průběhu a úspěšnosti tohoto projektu, a to jak mezi zřizovateli, tak i mezi pečovateli a rodiči. S výjimkou tří zařízení se této evaluace zúčastnila všechna zařízení. Z šetření vyplynulo, že nejvíce mikrojeslí, konkrétně 28 %, vzniklo v obcích do 5000 obyvatel, většina byla zřízena samostatně, tj. bez provázanosti např. s mateřským centrem apod. Ve třetině případů poskytly prostor pro mikrojesle obce. V průměru byly jesle otevřeny 9 hodin denně, celkem 34 % zařízení mělo provozní dobu v rozsahu 10 hodin denně. Velkou měrou jsou tato zařízení využívána především dopoledne, na jedno zařízení připadalo v průměru 7 dětí, přičemž v jednu chvíli mohou být v mikrojeslích pouze 4 děti, tj. dochází k jejich střídání, navíc ne všechny děti docházejí do mikrojeslí ve stejnou dobu. V mikrojeslích pobývaly dosud nejčastěji dvouleté děti, čtyřletých bylo minimum. **Nejčastěji děti tráví v mikrojeslích 12 hodin týdně** (Horová, 2018).

Ve většině zařízení působí dva pečovatelé, na plný úvazek většinou jen jeden pečovatel. Celkem 32 % pečovatelů mělo v mikrojeslích vlastní dítě. Co se týče kvalifikace pečovatelů, celkem 56 % mělo kvalifikaci chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky, dalších 19 % osob bylo sociálními pracovníky a 14 % osob mělo kvalifikaci učitelky mateřské školy. Většina osob měla dosavadní zkušenosti s péčí o děti do 6 let a též během posledních tří let absolvovala některý z kurzů zaměřených na péči o děti. Za pozornost stojí, že mikrojesle většinou využily rodiny úplné, převažovalo vysokoškolské vzdělání rodičů. Zápis dětí do mikrojeslí vedl k navýšení zaměstnanosti žen ze 43 % na 68 %. Celkem 56 % rodičů uvedlo, že jejich dítě následně zapíše do mateřské školy, v níž často nebylo pro dítě místo, když zařízení raného věku hledali (Horová, 2018).

Jak však zdůrazňuje Ginterová (2019), mikrojesle jsou zatím pouze pilotním programem MPSV, s čímž souvisí i řada nedostatků. Do 14. března 2019 měli možnost podat si žádost o podporu ze strany MPSV stávající mikrojesle i noví žadatelé. Rozpočet pro mikrojesle činí 224 milionů Kč. Pokud splní podmínky, pokračovat by měly stávající mikrojesle. Nicméně **stále chybí opora v legislativě, kterou mají dětské skupiny, nikoliv mikrojesle**. Navíc se jedná pouze maximálně o tříleté projekty, dlouhodobá existence mikrojeslí je tak nejistá. Po skončení projektu nastane teprve jeho vyhodnocení, případné ukotvení v zákoně, včetně zajištění financování ze státních zdrojů. Problémem je též otázka zřizovatelů, kterými

v současné době může být pouze obec, příspěvková organizace obce nebo nezisková organizace, nikoliv fyzické osoby, jak je tomu běžné v zahraničí. Je však plánováno nastavit mikrojesle jako specifickou formu dětské skupiny, s tím, že by péči mohla zajišťovat fyzická osoba v domácím prostředí. Pokud bude novela schválena, měla by začít platit od roku 2020. Mikrojesle jsou tedy projektem dosud pilotním, a i přes jejich nárůst platí, že v souhrnu zajišťují místa pro velmi malý počet dětí: pakliže dosud vzniklo jen 72 mikrojeslí, v praxi to znamená místa pro 288 dětí z celé České republiky. Aby byl tento typ zařízení péče o děti do tří let skutečně využitelný, musí mít nastavené parametry umožňující širší dostupnost (finance, místní dostupnost), vhodné by též bylo, aby tato zařízení mohly zřizovat i fyzické osoby, pochopitelně za vhodně nastavené kontroly činnosti těchto zařízení, včetně odbornosti personálu.

1.1.2 Dětská skupina

Dětské skupiny jsou v České republice zastoupeny početněji než mikrojesle. Jejich provoz je vymezen konkrétním zákonem a – jak bude dále popsáno v textu – nároky kladené na provoz dětské skupiny jsou vyšší než u mikrojeslí. Zároveň však dětská skupina v mnoha ohledech nedosahuje parametrů mateřské školy, což vyplývá mimo jiné i ze skutečnosti, že se nejedná o vzdělávací instituci.

Dětská skupina je upravena zákonem č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění novely zákona č. 127/2015 Sb. Poskytovatel této služby musí být zapsaný do evidence poskytovatelů. V dětské skupině je poskytována pravidelná péče o děti od jednoho roku do zahájení povinné školní docházky. Služba je poskytována minimálně v rozsahu 6 hodin denně, mimo domov dítěte. Poskytovatelem může být zaměstnavatel, územně samosprávný celek, obecně prospěšná společnost, nadace, spolek, právnická osoba apod., přičemž osoby, které o dítě pečují, musí být odborně způsobilé. Posouzení odborné způsobilosti provádějí MPSV, MŠMT a Ministerstvo zdravotnictví. Jednat se může o učitelky, sociální pracovníky, chůvy apod. V každé dětské skupině může být maximálně 24 dětí (MPSV, 2015).

Poskytovat službu péče o dítě v dětské skupině lze jen na základě oprávnění k poskytování péče o dítě v dětské skupině. Podmínkou je zápis fyzické nebo právnické osoby do evidence poskytovatelů, bezúhonnost poskytovatele, bezúhonnost a odborná způsobilost pečující osoby. Poskytovatel je povinen zajistit a dodržovat plán výchovy a péče o dítě v dětské skupině, rozvoje schopností, kulturních a hygienických návyků dítěte. Splněny musí být také hygienické požadavky na prostory a provoz dětské skupiny do 12 dětí pro venkovní prostory, k dispozici musí být místnost pro denní pobyt a odpočinek dětí, šatna, hygienická zařízení, úklid a nakládání s prádlem musí být upravené prováděcím právním předpisem (zákon č. 247/2014 Sb., § 3-15).

Podle Pemové a Ptáčka (2013) **se v žádném případě nejedná o konkurenci běžné mateřské školy**, která se vyznačuje tradicí a bohatostí zkušeností péče o děti, byť v tomto případě mohou být dětské skupiny využívány rodiči pro umístění dítěte mladšího věku, než je charakteristické pro mateřskou školu. Zároveň se však nejedná ani pouze o hlídání dětí, každá dětská skupina musí být vypracovaný koncept výchovy a péče, v němž je zakotveno, jaké aktivity budou dítěti nabízeny. Autoři dále doplňují, že je již na poskytovateli, jak bude rozvržena péče o děti – lze vytvářet skupiny dětí dle jejich věku, jazykových schopností, specifických potřeb apod.

V dětských skupinách je v průměru 12 dětí. Platí, že pokud je přítomno 7 dětí, musí být v zařízení dvě pečující osoby, od 13 dětí se již jedná o tři osoby, pakliže alespoň jednomu dítěti ještě nebyly dva roky. Počet pečujících osob však může být i větší, nutností je zohlednit věk dětí, jejich zdravotní stav, dobu pobytu dětí v zařízení apod. (MPSV, 2018).

Docházka do dětské skupiny nenahrazuje povinný rok předškolního vzdělávání, neboť dětská skupina není vzdělávací institucí. Rodiče musí požádat o individuální vzdělávání dítěte ve 3.-4. měsíci daného školního roku, s dítětem se musí dostavit na přezkoušení do spádové mateřské školy. U dětské skupiny není nutné, aby do ní bylo dítě přihláшено na začátku školního roku, docházku lze zahájit kdykoliv během školního roku, pakliže je v dětské skupině pro dítě volné místo. Velmi často jsou dětské skupiny zřizovány zaměstnavatelem. Kromě plánu výchovy a péče je povinností každé dětské skupiny vytvořit také vnitřní pravidla, v nichž by měla být uvedena otevírací doba, denní režim, způsob

stravování, postup při onemocnění dítěte apod. Oproti mikrojeslím jsou již na dětské skupiny kladeny vyšší hygienické a technické požadavky, dětská skupina není otevřena, pokud její provoz neschválí příslušná hygienická stanice, potřebné je i stavební povolení a pečující osoba musí být proškolená v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví a požární ochrany. Způsob stravování není pevně určen: dětská skupina může stravování zajišťovat sama, dovozem jídla z jiného zařízení, často nosí rodiče svým dětem vlastní jídlo. Některé dětské skupiny získaly dotaci z Evropského sociálního fondu, čímž se většinou sníží pro rodiče náklady na úhradu poskytované péče (MPSV, 2018).

Co se týče konkrétních požadavků vyplývajících z legislativy, **povinnost očkování** je stanovena v § 50 zákona 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Poskytovatel služby péče o dítě v dětské skupině a dále právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která provozuje v provozovně živnost či v případě právnické osoby jinou činnost, v jejíž náplni je péče o děti do 3 let věku, ale též mateřská škola mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci. Na základě jednání s Národní imunizační komisí vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále též jako MŠMT) stanovisko, dle kterého je pro příjem do dětského kolektivu dostačující hexavakcína ve schématu 2+1 (záškrt, tetanus, černý kašel, žloutenka typu B, dětská obrna a onemocnění vyvolaná bakterií *Haemophilus influenzae* typu B) a základní dávka MMR (spalničky, zarděnky, příušnice), s čímž souhlasí i hlavní hygienik ČR (Krbcová, 2015).

Hygienické a technické požadavky na provoz dětské skupiny vymezuje vyhláška č. 281/2014 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz dětské skupiny do 12 dětí. Ve vyhlášce je mimo jiné uvedeno, že poskytovatel musí zajistit pohyb dětí venku na dostupném veřejném hřišti nebo v přírodě, služby jsou poskytovány v samostatné místnosti o rozloze nejméně 3 m³ na jedno dítě, tyto prostory musí splňovat prostorové podmínky, včetně vybavení nábytkem, pomůckami a hračkami dle věku dětí. V denní místnosti musí být lékárnička, k zajištění odpočinku musí být k dispozici lehátka, dětské postýlky nebo matrace s pevnou oporou zad, prostor pro ukládání lehátek a lůžkovin musí umožnit provětrání. Každé dítě má své lůžkoviny, uložené odděleně pro každé dítě, lůžkoviny se musí měnit minimálně 1x za 3 týdny, v případě potřeby ihned. U dětské skupiny

s počtem dětí 5-12 musí být zajištěna zvláštní místnost pro odkládání oděvů a obuvi, s šatním nábytkem. Pro skupinu se 4 dětmi postačí 1 záchod, jedno umyvadlo a jedna sprcha, počty se navyšují dle počtu dětí a u dětí do 3 let musí být k dispozici odpovídající počet nočníků a přebalovacích pultů. Nutností je i krytý nášlapný odpadkový koš s vložkou na jedno použití. Umyvadlo v případě dětí do 3 let nesmí mít výšku horní hrany vyšší než 43 cm nad podlahou. Hygienické zařízení pro pečující osoby musí být odděleno od hygienického zařízení pro děti (zákon č. 281/2014 Sb., § 1–4).

Na **dětské skupiny s počtem dětí 13–24** se vztahuje vyhláška 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. V tomto případě, tj. při vyšším počtu dětí, jsou stanoveny vyšší požadavky na minimální prostor pro dítě (4 m² na jedno dítě). Zařízení musí disponovat pozemkem pro pobyt dětí venku (zpevněná a travnatá plocha), musí být oplocený, je vymezeno, jaké dřeviny mají být na pozemku apod. Plocha na 1 lehátko nebo lůžko pro spánek musí činit nejméně 1,7 m² na 1 dítě. Zařízení musí mít šatnu s plochou 0,25 m² pro jedno dítě. Ve výukových prostorách provozoven pro výchovu a vzdělávání musí být umístěno alespoň jedno umyvadlo s přívodem studené pitné vody. Pokud je zavedena teplá voda, pak u výtoků v dosahu žáků nesmí mít teplotu vyšší než 45 °C. Zařízení musí splňovat normy na nábytek (normované hodnoty české technické normy). Počty hygienických zařízení v zařízeních pro výchovu a vzdělávání a v provozovnách pro výchovu a vzdělávání pro děti předškolního věku se stanoví takto: pro 5 dětí musí být zřízena jedna dětská mísa a umyvadlo. Maximálně místo 2 WC mís je možné instalovat dětské pisoáry, které se umísťují zpravidla ve výši 40 cm. Umyvadla se umísťují zpravidla ve výši 50 cm, výtokový ventil ve výši 60 cm nad podlahou. Umývárna se vybavuje 1 až 2 sprchami řešenými tak, aby děti mohly vstupovat do sprch bez cizí pomoci (zákon č. 410/2005 Sb, § 3–11, příloha č. 1).

Lze kladně hodnotit vyšší požadavky na provoz dětských skupin, které zcela jistě jsou určitou alternativou k mateřským školám, nikoliv však zcela adekvátní. Rozdíly spočívají např. v tom, že se nejedná o vzdělávací instituci, tedy docházka do dětských skupin nenaplnuje požadavek na povinné předškolní vzdělávání. Nevýhodou jsou vyšší úhrady oproti mateřským školám. Jejich nabídka je však poměrně široká, rodiče mohou zejména

ve větších městech volit z více dětských skupin, v případě malých obcí se může jednat o vhodné řešení absence mateřské školy.

1.1.3 Zařízení péče o děti do tří let

Dále v textu jsou blíže popsána zařízení péče o děti do tří let, konkrétně předškolní instituce, které jsou provozovány v rámci živnostenského zákona. Důraz je kladen zejména na srovnání těchto zařízení z hlediska požadavků, které jsou na ně legislativně kladeny, a též z hlediska poskytované péče o děti do tří let.

Neškolská komerční zařízení péče o děti do tří let

O děti do tří let lze pečovat i v rámci komerčních zařízení, na které jsou ovšem kladeny mnohem menší nároky než v případě mateřských škol, dětských skupin či mikrojeslí. Dále v textu je pojednáno o zařízeních vycházejících z legislativy vztahující se k živnostenskému zákonu.

Služby péče o děti do tří let mohou být též provozovány **v rámci živnostenského podnikání**, dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Jednat se může o vázanou živnost péče o dítě do tří let věku v denním režimu, s čímž souvisí i požadavky na odbornou způsobilost pečovatelů. Dle přílohy č. 2 zákona č. 455/1991 Sb., jsou odbornou způsobilostí pečovatele v těchto zařízeních povolání:

- zdravotnická: všeobecné sestry, zdravotnický asistent, ošetřovatel, porodní asistentka, záchranář, všeobecný sanitář;
- sociální: sociální pracovník či pracovník v sociálních službách;
- pedagogická: učitelky mateřské školy, chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky, případně musí pečovatel disponovat dokladem o vykonání tříleté praxe v oboru v nezávislém postavení nebo v pracovně-právním vztahu (upravuje zákon č. 179/2006 Sb.) či dokladem o uznání odborné kvalifikace podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 18/2004 Sb.) (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

U dětí starších 3 let se může jednat o volnou živnost č. 72: Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti, kdy v tomto případě ovšem na personál

nejdou kladeny žádné požadavky odborné způsobilosti. V praxi je možné oba typy zařízení kombinovat, je však nutné, aby o děti mladší tří let pečoval personál s potřebnou způsobilostí (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

Prostory provozovny musí splňovat hygienické podmínky dané vyhláškou č. 410/2005 Sb. Jedná se tedy o určité, spíše minimální, požadavky na poskytování péče dětem mladším 3 let, nejsou detailněji definována pravidla provozu ani kontroly kvality (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

Některá zařízení jsou velmi drahá a nemusí být ani příliš kvalitní. Financují je zejména rodiče, případně se může jednat o prostředky zřizovatele, sponzorské dary, granty (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

K 15. dubnu roku 2019 bylo evidováno celkem **2 493 těchto zařízení**, a to s největším zastoupením v Praze (774), dále ve Středočeském kraji (485) a v Jihomoravském kraji (290), nejméně v Karlovarském kraji (59), Kraji Vysočina (66) a Olomouckém kraji (70) (MPO, 2019).

Tato zařízení mohou mít různé názvy (školka, klub, mateřské či rodinné centrum apod.). Zatímco např. v mateřské škole pobývají většinou děti od 3–6 let, u těchto zařízení záleží na zřizovateli, podobně jako rozmístění dětí do tříd (v mateřské škole bývají děti většinou rozřazeny do tříd dle věku a zralosti, mohou v nich však být i třídy věkově smíšené). Na rozdíl od mateřské školy a dětské skupiny není ani stanoven počet dětí ve třídě (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

Program obsahu práce s dětmi není v zařízeních založených na základě živnostenského zákona blíže specifikován, podobně jako provozní doba. Dále není určen ani počet pracovníků k dětem. Požadavky na prostory (velikost, bezpečnost, hygienické parametry) jsou stejné jako u mateřských škol, není však povinnost, aby děti byly očkované. Poskytovaná strava nemusí splňovat výživové normy. Poplatky jsou dány zřizovatelem. Česká školní inspekce tato zařízení nekontroluje, **probíhá pouze kontrola stavebního úřadu či požární stanice**, týkající se splnění základních obecných požadavků na bezpečnost a vhodnost prostor, zařízení též kontroluje **hygienická stanice**. Chybí však kontrola procesu

výchovy a péče a posouzení kvality spočívá především na rodičích (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

V těchto zařízeních mohou podobně jako v dětských skupinách a mikrojeslích, působit chůvy, ovšem zatímco v MŠ je chůva pouze pomocným pracovníkem, klíčové jsou učitelky, v těchto zařízeních je chůva pracovníkem hlavním. Rozlišuje se chůva pro dětské koutky a **chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky**. V zařízeních péče o děti do tří let může působit chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky, případně může chůva vykonávat živnost volnou, a to poskytování služeb pro rodinu a domácnost (tato chůva zajišťuje péči o domácnost, jako úklid, vaření, pečuje o děti mladší 3 let, ale i děti starší). Vzhledem k nárůstu počtu zařízení, v nichž je pečováno o děti do 3 let, se také zvyšuje počet absolventů kurzů, které chůvy absolvují. V případě chův pro děti do zahájení povinné školní docházky se v roce 2017 jednalo o 1 376 nových absolventů, v roce 2013 jich bylo pouze 118. Chůva musí mít maturitu, ideálně vzdělání v oblasti pedagogiky, sociální práce či zdravotnictví. Nutností je složit profesní zkoušky u autorizované osoby dle předpisů Národní soustavy kvalifikací. Chůva musí být schopna mimo jiné vytvářet didaktické, tvořivé nebo pohybové hry, rozumět specifikům vývoje dětí, zvládat princip práce s dětmi hyperaktivními, agresivními apod. (Palonciová, 2017).

Mateřské školy

Dále v textu je přiblížen chod v mateřských školách. Hlavní parametry týkající se podmínek provozu mateřských škol již byly uvedeny v předchozím textu. Přiblíženo je vzdělávání dětí v mateřských školách, počty mateřských škol v ČR i nedostatky na straně mateřských škol z hlediska zajištění docházky a péče o dvouleté děti.

Na rozdíl od výše uvedených neškolských komerčních zařízení péče o děti do tří let je v MŠ stanoven minimální počet dětí ve třídě: v mateřské škole s jednou třídou se jedná o 15 dětí, jedná-li se o jedinou mateřskou školu v obci, postačí 13 dětí, v případě více tříd bývá ve třídě v průměru 18 dětí, maximálně se může jednat o 24 dětí a 28 dětí s povolenou výjimkou. V každé třídě jsou dva učitelé, zaměstnaní na šestihodinové úvazky. Strava je v mateřské škole zajišťována dle výživových norem. Co se týče poplatků souvisejících s docházkou do

MŠ, u veřejných MŠ existuje strop daný vyhláškou č. 14/2005 Sb. U soukromých mateřských škol strop není, řádově se může jednat o tisíce korun. Činnost mateřských škol kontroluje Česká školní inspekce (Barvíková, Kuchařová, Psychlová, 2014).

Oproti předchozím dvěma uvedeným typům zařízení, v nichž je možná pravidelná docházka dětí mladších tří let, se vyznačují mateřské školy určitými specifiky, která se mimo jiné týkají organizace i obsahu vzdělávání, a to do té míry, že je zákonem pro mateřské školy mnohem explicitněji vymezeno, jaké parametry musí mít vzdělávání a výchova dětí.

Pro všechny typy vzdělávání spadající pod MŠMT je jejich provoz vymezen ve školském zákoně, je závazné dodržet kurikulární dokument, kterým je **Rámcový vzdělávací program**, v tomto případě pro předškolní vzdělávání (RVP PV). V dokumentu je explicitně stanoveno, jaké mají být výstupy vzdělávání a výchovy dětí, na jaké oblasti se v rámci výchovy a vzdělávání soustředit apod. Z RVP PV následně každá mateřská škola vychází při koncepci vlastního programu vzdělávání, kterým je školní vzdělávací program (ŠVP). Kromě toho, což už ovšem bývá využíváno mnohem méně, je záležitostí každé školy, zda bude formulován také třídní vzdělávací program (TVP) (Opravilová, 2016).

Mateřské školy **poskytují počáteční stupeň vzdělávání**, zpravidla pro děti od 3 do 6 let. Obdobně jako v dalších, navazujících stupních vzdělávání, je v nich kladen důraz na rozvoj klíčových kompetencí. Do mateřské školy mohou docházet i děti dvouleté. Výchova a vzdělávání v MŠ vychází z osobnostně orientované pedagogiky, důraz je kladen na saturaci potřeb dětí. Vzdělávání probíhá individuálně nebo skupinově, přičemž základem je základní pedagogická diagnostika. V RVP PV jsou definovány cíle předškolního vzdělávání, k nimž patří především rozvíjení dítěte, jeho učení, poznání, osvojení základů hodnot, které jsou důležité pro společnost, získání samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná bytost. Co se týče samotného obsahu vzdělávání, ten je rozčleněn do pěti vzdělávacích oblastí. V konkrétních činnostech učitelky s dětmi v MŠ by se měly tyto oblasti prolínat, tyto činnosti by také měly vycházet z přirozeného života dětí, včetně dětí dvouletých (Splavcová, Kropáčková, 2016).

Dle výroční zprávy České školní inspekce za rok 2017/2018 tvořil v tomto školním roce **podíl dětí mladších tří let v rámci předškolního vzdělávání 12,5 %**, v předchozím roce

se jednalo o 12,3 % dětí v tomto věku. Tyto počty se v posledních letech nemění a je běžnou praxí, že jsou dvouleté děti v mateřských školách vzdělávány. K 30. 9. 2017 se minimálně jedno dítě mladší tří let vzdělávalo v 92 % mateřských škol. Pokud jsou tyto děti ředitelkami MŠ odmítány, děje se tak z kapacitních důvodů, případně nejsou v dané MŠ vhodné podmínky pro jejich přijetí. Dle téhož zdroje se zájem rodičů o vzdělávání dětí mladších tří let v MŠ liší v závislosti na regionu, kdy např. v Praze činí podíl těchto dětí z populačního ročníku 27 %, zatímco např. ve Zlínském nebo Pardubickém kraji se jedná o více než 50 %. (Zatloukal et al., 2018).

Z výroční zprávy České školní inspekce též vyplývá, že jsou děti mladší tří let zařazovány do tříd s velkým počtem dětí, a to i nad povolený limit 24 dětí ve třídě, většinou na základě povolené výjimky. Nicméně tato skutečnost v případě 17,5 % MŠ neumožňovala zajistit optimální vzdělávací podmínky pro děti, a to ve třídách smíšených (v homogenních třídách se jednalo o 9 %). Přetrvávají také materiální a bezpečnostní problémy v případě dvouletých dětí (pro tyto děti jsou umyvadla příliš vysoká, omezující tak rozvoj sebeobsluhy, vysoké stoly a židle při stravování, nedostatečně je zajišťován pitný režim těchto dětí). Vzdělávací nabídka pro tyto děti vyhovovala jen v případě 67,4 % hospitací, byla příliš náročná. Většina ředitelek MŠ zaujímá negativní postoj vůči začleňování dvouletých dětí do MŠ, a to nejen proto, že je daná situace náročná pro vedení MŠ i učitelky, ale ředitelky MŠ ji hodnotí jako nevhodnou pro tyto děti a dle téhož zdroje může být tato praxe schůdná, ovšem pouze za předpokladu, že je pro tyto děti v MŠ vytvořena samostatná třída, škola disponuje vhodnými hygienickými a materiálními podmínkami. Nepomáhá ani využívání chův. Samotným dvouletým dětem vadí hluk, velký počet dětí a příliš mnoho podnětů (Zatloukal et al., 2018).

Výše uvedená čísla, vztahující se k docházce dvouletých dětí do MŠ, je vhodné vztáhnout přímo ke kohortě dvouletých dětí. Dle Kropáčkové a Splavcové (2016) **dochází do mateřských škol v posledních letech 40 % všech dvouletých dětí** a dvouleté děti se objevovaly v mateřských školách vždy. Školský zákon vymezuje, že do mateřských škol mohou docházet děti zpravidla od tří let. Pokud tedy dítě dosáhlo v daném školním roce tří let a mateřská škola disponovala podmínkami pro vzdělávání dětí dvouletých, dále měla též kapacitu pro jejich přijetí, bylo tak možné zapsat do mateřské školy i děti dvouleté, kterým

v září ještě nebyly tři roky. Dle autorek navíc tato praxe byla přínosná pro mateřské školy venkovské, kterým přijetí dvouletých dětí umožňovalo mateřskou školu provozovat nadále – v opačném případě by bylo nutné ji pro malý počet dětí uzavřít (Těthalová, 2017).

Podobně jako existuje široká nabídka různých zařízení předškolního vzdělávání, rozsáhlá nabídka se týká i samotných mateřských škol. Nejvíce je veřejných mateřských škol, které provozují obce. Dalším typem jsou **soukromé mateřské školy**, které mohou být stejně jako veřejné mateřské školy zařazeny do rejstříku mateřských škol MŠMT ČR, což v praxi znamená, že je pro ně rovněž závazný Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Podobně jako veřejné mateřské školy podléhají i soukromé mateřské školy kontrole Českou školní inspekcí. Existují také **církevní** mateřské školy, z nichž mnohé jsou též zapsány v rejstříku mateřských škol MŠMT ČR. V těchto mateřských školách je jedním z cílů vzdělávání dětí seznamování se základy konkrétní víry, součástí školních vzdělávacích programů jsou i elementární základy náboženské výchovy. Od roku 1990 navíc v českém prostředí existují také **alternativní** mateřské školy. Jedná se o školy, které mají často více než stoletou tradici vzdělávání v zahraničí a představují tak klasické alternativy předškolního vzdělávání. Jedná se o Waldorfskou mateřskou školu, Mateřskou školu Marie Montessori a Daltonskou mateřskou školu. Navíc fungují také tzv. moderní alternativy, k nimž patří Mateřská škola s programem Začít spolu, Mateřská škola s programem podpory zdraví a Lesní mateřské školy (Kot'átková, 2014). Doplnit lze reggio pedagogiku či bilingvní mateřské školy.

Přehled o počtu mateřských škol, včetně rozlišení jejich zřizovatele, je podán v tabulce 1.

Tabulka 1 Počet mateřských škol v ČR

Zřizovatel	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Školy											
Celkem	4 808	4 809	4 826	4 880	4 931	5 011	5 085	5 158	5 209	5 209	5 269
veřejný	4 706	4 702	4 702	4 723	4 745	4 778	4 794	4 812	4 828	4 820	4 833
v tom	MŠMT	8	8	8	8	8	7	7	7	7	7
	obec	4 617	4 613	4 614	4 638	4 662	4 693	4 707	4 723	4 737	4 743
	jiný resort	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	kraj	81	81	80	77	75	77	80	82	84	83
privátní sektor	77	82	96	126	150	194	249	300	333	340	386
církev	25	25	28	31	36	39	42	46	48	49	50

Zdroj: MŠMT (2019)

Jak je z tabulky 1 zřejmé, počet mateřských škol narůstá, a to jak v soukromém, tak i veřejném sektoru. Přibývá i církevních škol, kterých bylo ve školním roce 2007/2008 jen 25, ve školním roce 2017/2018 již 50. Počet soukromých mateřských škol se oproti školnímu roku 2007/2008 téměř zpětinásobil, zatímco v případě veřejných mateřských škol se jedná o nárůst přibližně 10 %.

Počet mateřských škol v České republice v posledních letech mírně stoupá. Ve školním roce 2017/2018 se jednalo o 5 269 mateřských škol, což znamená nárůst o 60 škol oproti předchozímu školnímu roku a nárůst o 200 mateřských škol za poslední čtyři roky. Zvyšuje se zejména počet soukromých a církevních mateřských škol. Ve školním roce 2017/2018 navštěvovalo mateřské školy celkem 362 756 dětí, z tohoto počtu jich bylo 10 788 se zdravotním postižením. (Zatloukal et al., 2018).

K hlavním problémům mateřských škol patří podle Barvíkové, Höhne, Paloncyové a Svobodové (2018) nedostatek pečujících osob. Dvě učitelky bývají ve třídách k dispozici v nejvíce exponovaných časech, tedy brzy ráno nebo později odpoledne je s dětmi jen jedna učitelka, aby byla pokryta otevírací doba. Vzhledem k vysokému počtu dětí v populačních ročnících je také často využíváno výjimky 28 dětí, což výrazně zhoršuje podmínky pro naplnování individuálního přístupu k dětem. Ne každé dítě bývá přijato, v roce 2017 bylo odmítnuto každé páté dítě, nicméně tento počet může být nižší, ve statistikách figurují některé děti víckrát, pakliže je rodiče přihlásí do více mateřských škol.

I vzhledem k tomu, že mají mateřské školy dlouholetou tradici, usilují rodiče dvouletých dětí zejména o jejich docházku do mateřských škol. Původní záměr, že by tuto docházku měly školy umožnit dvouletým dětem ze spádových oblastí od roku 2020 nárokově, byl zrušen. Rodiče tedy musí hledat jiné alternativy, což často znamená snížení nároků na kvalitu péče o dítě či obtížné hledání vhodného zařízení, včetně finančního zajištění péče o dítě. V závěrečném shrnutí je pojednáno o výhodách a nevýhodách různých institucí nabízejících péči o děti do tří let, včetně preference rodičů a spojitosti docházky dvouletých dětí do těchto zařízení v návaznosti na uplatnění rodičů, zejména matek, na trhu práce v souvislosti s péčí o předškolní děti.

1.1.4 Shrnutí

MPSV (2018) konstatuje, že v současné době mají rodiče dětí raného věku poměrně široké možnosti výchovy a vzdělávání svých potomků, zejména je-li jejich přáním nebo nutností návrat na trh práce. V minulosti existující jesle zanikly, či se přeměnily v jiná zařízení, nově jsou však k dispozici i jiné služby, jako paní na hlídání, profesionální chůvy, soukromé mateřské školy, miniškolky, kluby, hlídání dětí v rámci mateřských center apod. Většina soukromých mateřských škol má status volné nebo vázané živnosti péče o děti. Dětské skupiny vycházejí z vypracovaného plánu výchovy a péče, což zaručuje kvalitu služby. Všechny ostatní služby, které nejsou explicitně vymezeny v zákoně, musí splňovat obecné podmínky (hygienické parametry, požární ochrana apod.). Často v mateřských školách nebo dětských skupinách bývá smíšený kolektiv, což je výhodou pro děti (rozvoj sociálních dovedností apod.), často i pro rodiče, a to zejména v rámci dětských skupin, v nichž mohou pobývat společně i sourozenci. Podobně jako v mateřských školách mohou být i v dětských skupinách přijímány děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Jak uvádějí Barvíková, Höhne, Paloncyová a Svobodová (2018), z šetření mezi matkami dětí ve věku do 4 let (celkem 588 matek) vyplynulo, že do tří let věku dítěte si obecně rodiče nejčastěji přejí pečovat o dítě sami, což ovšem dle autorek souvisí s nastavením rodičovské dovolené. U dětí od dvou let se ovšem názory rodičů více rozcházejí, vzrůstá preference zapojení širší rodiny (otce, prarodičů) či kolektivních zařízení před každodenní celodenní mateřskou péčí, což souvisí s nárůstem zájmu matek vrátit se na trh práce. Nově je však pro děti ve věku dvou až čtyř let výrazně preferováno pozvolné zvykání si na jinou než rodičovskou péči, a to formou příležitostné nebo každodenní polodenní péče v kolektivním zařízení nebo u chůvy. Vysokoškolsky vzdělané matky tak stále většinově, avšak ve srovnání s matkami s nižším vzděláním relativně méně, pokládaly za ideální celodenní rodičovskou péči.

Celkově můžeme konstatovat, že lze v České republice sledovat trend rozšiřování nabídky péče o děti do tří let mimo rodinu, nelze však stávající postup považovat za optimální a systematický. Výrazně jsou podporovány mikrojesle. Pokud však nenastane po skončení pilotního projektu jejich financování státem a zastropení maximální úhrady rodiči, nebudou

tato zařízení pro většinu rodičů dvouletých dětí dostupná. Alternativa dětských skupin či zařízení zřízených na základě živnostenského zákona nejsou plnohodnotnými náhradami mateřských škol, neboť jejich kvalita může být různá, kontrola kvality je jen minimální či dílčí (hygienické podmínky apod.). Cílem by zcela jistě mělo být sjednocení požadavků na provoz těchto zařízení, a to jak na úrovni legislativní a kurikulární, tak i z hlediska finančního zajištění. V případě mateřských škol je při vyšším začlenění dvouletých dětí nutné uvažovat o změně koncepce, ve smyslu posílení např. nepedagogických pracovníků (např. chův) či snížení počtu dětí ve třídách. Jak zdůrazňuje Loudová Stralczyńska (2017), je též důležité, aby nastala kooperace tří ministerstev, které v současné době řídí provoz různých zařízení péče o děti do tří let (MPSV, MŠMT a MPO, tj. ministerstvo průmyslu a obchodu), ideálně by provoz těchto zařízení měl být zastřešen jedním ministerstvem, či je nutná optimální spolupráci a sladování cílů a podmínek provozu těchto zařízení ze strany jednotlivých ministerstev.

2 Vývojová specifika dítěte raného věku

Druhá kapitola teoretických východisek je věnována popisu specifík dvouletých dětí. Uvedena je jejich charakteristika v rovině tělesného a psychického vývoje, pozornost je věnována potřebám těchto dětí a též dílčím oblastem, na které je v rámci péče o děti raného věku a v předškolním vzdělávání kladen velký důraz a k nimž patří např. problematika hry v tomto věku či rozvoj řeči a jazykových kompetencí.

2.1 Tělesný vývoj

Oproti předchozímu období se tělo batolete podle Leifer (2004) značně proměňuje. V horních a dolních končetinách probíhá osifikace, končetiny se prodlužují, trup a hlava rostou též, ale oproti končetinám mnohem pomaleji. Dvouleté dítě váží přibližně 14,5 kg, každým rokem získá na váze 2-3 kg, vyrostle o 7,5 cm. Oproti narození dítěte je váha batolete v jeho 2,5 letech čtyřnásobná. Ve dvou letech činí výška dítěte necelých 90 cm. Dvouleté dítě již dokáže ovládat své svěrače, nicméně plně se tato dovednost v průměru rozvíjí kolem 2,5-3 let. Zvětšuje se kapacita žaludku, dítě dokáže sníst tři porce jídla denně.

Pro zdravý tělesný vývoj je důležité, aby se dětem dostávalo zdravé výživy. Dvouleté děti by měly jíst 4x-6x denně, vždy je zapotřebí snídat, základ jídel by měla tvořit zelenina a obiloviny. Některé potraviny jsou nevhodné, jako např. oříšky, neboť je dítě může vdechnout (Gregora a Kropáčková, 2016).

Klíma (2016) uvádí, že motorický vývoj je též oproti předchozímu období pomalejší, týká se především rozvoje již dříve získaných dovedností. V tomto věku je dominantní pohyb. Pozornost je nutné věnovat rozvoji hrubé i jemné motoriky. Přibližně v roce a půl by mělo dítě dosáhnout jisté chůze, dítě by mělo zvládnout vystoupit na schod, vylézt na židli apod. Ve dvou letech dítě zvládne sejít ze schodů a též vystoupat do schodů. Mezi 2.-3. rokem začíná při chůzi na schodech střídat nohy, dokonce se po krátký čas při běhu mohou obě jeho nohy ocitnout ve vzduchu, což autor označuje za tzv. letovou fázi. Ještě před dosažením druhého roku věku dokáže stavět na sebe kostky, do věže, navléknout kroužek na tkaničku, umístit kuličku do skleničky apod. Ve dvou letech by mělo zvládnout obléknout si ponožku

či navléknout korálek. Mezi 2.-3. rokem dokáže dítě zapnout a rozepnout knoflík, jí samo lžičkou, drží v ruce tužku (jedná se o tzv. dlaňový úchop) atd.

Lze podotknout, že v oblasti samoobsluhy se lze u některých rodičů setkat se snahou své dítě příliš chránit. V důsledku toho však dítě svými schopnostmi a dovednostmi nedosahuje toho, co by mohlo s ohledem na svůj věk zvládnout. Jedlička (2017) konstatuje, že toto chování vykazují zejména matky, otcové mají tendenci vést děti k větší samostatnosti, nebrání jim v experimentování s vlastním tělem, tedy ani v rozvíjení potřebných schopností a dovedností. Motorika dítěte úzce souvisí i s jeho psychikou. Toto období se vyznačuje na straně dítěte potřebou iniciativy, nicméně nevhodný přístup rodiče (učitelky v mateřské škole atd.) může mít za následek tendenci dítěte nebýt aktivní, zároveň se u něj mohou začít rozvíjet pocity viny. Důvěra vložená v dítě vede podle autora k rozvoji sebedůvěry a pozdější schopnosti snáze zvládat nepříjemné situace neúspěchu.

2.2 Psychosociální vývoj

Osobnost dítěte se postupně utváří. Tento proces detailně popsala Margaret Mahlerová. Rozdělila jej do několika fází. Po narození dítě nerozlišuje sebe a matku (resp. primárního pečovatele), vnímá se v symbiotické jednotě s matkou. První dva měsíce je dítě zaměřené zcela na sebe, saturaci svých potřeb (jedná se o autistickou fázi), vnímá se v jednotě s matkou (symbiotická fáze), považuje se za onnipotentní. Tyto dvě fáze pokrývají první půlrok života dítěte. Od půl roku až do tří let probíhá fáze separačně-individuační, dělí se na čtyři subfáze, které jsou diferenciační, praktikující, znovusbližovací a fáze individuace, kdy se objevuje objektní stálost. V první subfázi se dítě začíná zaměřovat na vnější svět, stále z bezpečné náruče matky. Zaměřuje se i na jiné objekty, učí se zvládat svůj strach ze separace prostřednictvím hry na schovávanou. V praktikující fázi již dítě chodí (resp. na začátku se plazí), což je začátek odpoutávání se od matky, prozkoumávání okolí (Benson, Haith, 2009).

Dítě se vzdaluje od matky a zase se k ní vrací pro emoční podporu a natankování, když se cítí samo nebo prožívá úzkost. Tyto krátké okamžiky separace dítěti pomáhají zřetelně odlišit sebe od matky, zároveň vedou k upevnění vztahu k matce. Zde se také začíná objevovat separační úzkost, kdy dítě více vyžaduje matku, nebo alespoň vizuální kontakt

s ní. Nucená separace v tomto období může vést ke stagnaci či regresi ve vývoji. V této fázi dítě také objevuje a procvičuje nové kognitivní schopnosti, které mu napomáhají v poznávání vnějšího světa. Přibližně od 16.–25. měsíce trvá znovusbližovací fáze jako vrchol separačně-individuačního procesu. Dítě má silnou potřebu prozkoumávat okolí, zároveň ale stejnou intenzitou potřebuje matčinu blízkost, aby se cítilo jistě, neboť poznávání vnějšího světa zvyšuje úzkost dítěte. Dítě bojuje s potřebou matky a strachem z její ztráty, často se tedy u něj mění nálady, kdy v jednu chvíli vyžaduje matku jen pro sebe, aby ji vzápětí od sebe odstrkovalo, je vůči ní hostilní (bije ji apod.) Jedná se o druhý vrchol separační úzkosti. Přítomny bývají záchvaty vzteku. Je-li tato fáze dobře zvládnuta (nebyla narušena např. odloučením dítěte od matky), rozvíjí se identita dítěte, dochází k psychologickému zrodu Já, kdy dítě již integrovalo obraz dobré i špatné matky v jeden celek, osobnost je celistvá. Dítě má v sobě integrovanou představu matky, což je důležité v okamžiku, kdy matka není přítomna – dítě nemusí zažívat úzkost jako dříve, neboť již ví, že se matka vrátí. Dítě si již dokáže hrát samo, na konci třetího roku zvládá přiměřeně dlouhé separace – např. v souvislosti s docházkou do mateřské školy (Benson, Haith, 2009).

Důležité je zmínit i problematiku attachmentu. Autorem teorie attachmentu (citové vazby, pouta) je J. Bowlby, který vycházel z prací W. Blatze a R. Spitze, který zkoumal citovou deprivaci u dětí v důsledku hospitalismu. Dítě potřebuje mít bezpečný vztah s pečovateli, zejména matkou. Bezpečné připoutání vzniká v raném dětství, a to za předpokladu, že matka citlivě reaguje na potřeby dítěte. Matka je bezpečnou základnou, z níž dítě vyráží prozkoumávat svět, a zase se do této základny vrací. V případě ztráty matky, i dočasné, prožívá dítě smutek a úzkost. Podoba attachmentu následně významně ovlivňuje vztah jedince k druhým v dospělosti (Slaměník, 2011). Attachment může být jistý neboli bezpečný, vyhýbavý, úzkostný nebo též ambivalentní a dezorganizovaný (Langemeir, Krejčířová, 2006).

2.3 Percepčně-kognitivní vývoj

Termín kognitivní pochází z latiny, v níž výraz *cognosco*, *cognoscere* znamená poznávat, zkoumat, činit známým. Obecně jsou kognitivní schopnosti nástrojem pro zpracování informací, vztahují se k myšlení, ale i k vnímání, přičemž jevy, které jsou prostřednictvím

kognitivních schopností zpracovávány, existují ve vnějším i vnitřním světě (Preiss, Krívohlavý, 2009). Dále v textu jsou stručně charakterizovány vybrané kognitivní schopnosti, konkrétně se jedná o vnímání, pozornost, paměť a představivost a celkový percepčně-kognitivní vývoj.

Percepčně-kognitivní vývoj popsal švýcarský vývojový psycholog Jean Piaget, z jehož poznatků je doposud stále čerpáno. Piaget vytvořil periodizaci kognitivního vývoje jedince, který rozčlenil do dílčích stádií. Od narození do 1,5 roku až 2 let trvá stádium senzomotorické. Již v názvu je obsaženo, že dítě poznává svět a své místo v něm prostřednictvím smyslů a motoriky. Od dvou do sedmi let trvá stádium předoperační. V tomto období ještě dítě nerozumí jednotlivým myšlenkovým operacím, které se rozvíjejí zejména v mladším školním věku. Dítě tedy nedokáže např. třídit předměty dle určitých kritérií, není schopno zobecňování, kategorizace apod. Dítě stále svými myšlenkovými pochody zůstává vázáno na přítomnost a to, co pozoruje a může si ověřit vlastními smysly. Myšlení je intuitivní, egocentrické, dítě nedokáže pochopit hledisko druhé osoby (Helus, 2018).

Percepčně-kognitivní vývoj závisí podle Kropáčkové a Splavcové (2016) na míře stimulace. Dítě v tomto věku rádo objevuje svět, a to všemi smysly, platí však, že je vývoj v tomto věku velmi individuální. Není vhodné u dítěte vývoj násilně akcelarovat. Je žádoucí dítě podporovat a hodně jej chválit. Dle Vágnerové (2012) se jedná o období značné expanze dítěte do vnějšího světa, k čemuž slouží zejména kognitivní schopnosti. V tomto období již dítě zcela jasně rozlišuje svět „Já“ a „Ne-já“, kdy je však tento vnější svět vnímán spíše jsou soubor určitých zrakových představ a vjemů. Tím, že má dítě možnost poznávat okolní svět, zvyšuje se jeho prožitek bezpečí a jistoty, a to v závislosti na rozvoji poznávacích procesů: dítě zažívá a začíná si uvědomovat, že vnější svět má určitý řád a též že je poznatelný.

Co se týče **vnímání**, dle Bednářové a Šmardové (2015) je již značně rozvinutá vizuomotorická koordinace, dítě také odlišuje figuru od pozadí. Po druhém roce dokáže batole rozpoznat předmět, aniž by se muselo orientovat např. podle jeho barvy, velikosti, umístění apod., kdy tato skutečnost znamená, že je také přítomna konstantnost vnímání, která je důležitá pro porozumění objektu. V tomto věku je pro dítě důležitý obsah toho, co

pozoruje. Ve dvou letech se již dokáže oprostít od reality do té míry, že je schopno vnímat a rozpoznávat objekty vnějšího světa na obrázcích. Zaměření vnímání postupuje od celku k detailům, nicméně zraková analýza a syntéza se ve větší míře rozvíjí až na konci předškolního věku.

Pozornost dokáže dvouleté udržet pouze na velice krátkou dobu, koncentrace se zvyšuje, je-li dítě zaujato určitým objektem. Dítě stále žije v přítomnosti, pozornost se neustále přesouvá od jednoho objektu k druhému, v závislosti na tom, co dítě více zaujme (Splavcová, Kropáčková, 2016).

Otevřelová (2016) doplňuje, že na úroveň pozornosti má vliv sociální prostředí, v němž se dítě pohybuje. Pokud dítě pochází z neuspořádaného zázemí, v němž mu není věnována dostatečná pozornost, v rodině chybí řád apod., bývá nižší schopnost koncentrace u dítěte. V tomto ohledu může být prováděna významná náprava v některém ze zařízení rané péče, zároveň mohou vychovatelé nebo učitelky napomoci rodičům vhodněji se k dítěti vztahovat, včetně zajištění řádu v jeho životě.

Názory týkající se **paměti**, co si dítě dokáže ve dvou letech zapamatovat, včetně toho, zda lze mít vzpomínky v dospělém věku na období dvou let či fázi předcházející tomuto věku, se značně liší. Mnozí odborníci se kloní k názoru, že si lze zapamatovat události, které se odehrály v životě dítěte ještě předtím, než se naučilo mluvit (Ronen, Freeman, 2007). Podle Lazzari (2013) se osobní nebo též autobiografická paměť začíná výrazněji rozvíjet od okamžiku, kdy se dítě pozná v zrcadle. Posilována je tak schopnost vnímání vlastní identity, čímž také dítě dokáže vztahovat k sobě různé události, o kterých však dokáže hovořit až ve 2,5-3 letech.

Zapamatování a vybavování se u dítěte uskutečňuje mimovolně, paměťové procesy ještě nejsou spojeny s volným úsilím. To, co si dítě pamatuje především, jsou obsahy emočně sycené (jedná se o libé i nelibé prožitky, pro dítě jsou v tomto ohledu důležité emoce jako radost, ale i strach, bolest, pocity osamění) a též konkrétní zážitky, události. Zdokonalují se všechny tři složky paměti, kterými jsou kromě zapamatování a vybavování také uchovávání (Šimíčková Čížková, 2005).

Na základě předchozí zkušenosti se u dítěte rozvíjí **představivost**, kdy si dítě dokáže vybavit určitou situaci, i když se v ní již přímo nenachází. Jedná se o projev symbolického nebo též předpojmového myšlení. Zatímco mladší batole skládá např. puzzle pokusem-omylem, starší dítě již užívá vyzrálější strategie, kdy si objekt představí v mysli, částečně s ním i dokáže manipulovat, tedy myšlení probíhá na symbolické úrovni (Splavcová, Kropáčková, 2016).

2.4 Potřeby dětí

To, co dítě podle Langmeiera a Matějčka (2011) potřebuje v psychosociální oblasti především, je citová vřelost a láska. Dostává-li se dítěti saturace těchto potřeb, lze danou skutečností kompenzovat deficit v jiných oblastech, např. v rovině smyslové stimulace, jednat se může o nedostatek hraček, nedostatky ve výchově či vzdělávání. Poruchy vývoje, ve smyslu poruch chování, charakteru, souvisejí podle autorů právě s nedostatečným uspokojením emočních potřeb. Smyslová deprivace může být taktéž závažná, opomíjení saturace základních životních potřeb (jídlo, spánek apod.) může končit i smrtí dítěte. Při akcentování hlediska osobnostního vývoje je však citová deprivace velmi závažná, a ne vždy je možná případná korekce.

Mertin (2011) uvádí, že není cílem zahltit dítě podněty, ve snaze saturovat jeho potřeby. Nastat by mohlo přetěžování dítěte, a to i v rovině fyzické. Dítě si nedokáže uvědomit únavu, avšak chce pokračovat v činnosti, která jej zajímá a těší, čehož je schopno až do úplného vyčerpání. Autor soudí, že stejně důležité, jako je vystavení podnětům, je i jejich náležitě zpracování, prožití, začlenění do již existujících struktur poznání. Přebíjení novými podněty brání ukládat si nové zkušenosti do paměti a dále se z nich učit. Děti tedy potřebují i nečinnost, nicnedělání, obdobně jako po nasycení by měl následovat režim odpočinku, trávení. Důležitá je též rozmanitost podnětů, tedy střídání různých činností umožňujících rozvoj dílčích schopností a dovedností dítěte – lze střídat aktivity pohybové, aktivity zaměřené na rozvoj kognitivních funkcí, sociálních dovedností apod.

Dle Kropáčkové a Splavcové (2016) je zapotřebí dostatečně zohledňovat potřeby dítěte také v mateřské škole. Dvouleté dítě potřebuje mít zabezpečené biologické potřeby, tj. být v suchu, teple, nasyceno atd. Potřebuje dostatek pohybu, aktivity, ale také odpočinku. Velmi

důležité podle autorek je, aby vnímalo bezpečí ve vztahové rovině. V tomto věku je velmi významné, aby spolu mateřská škola a rodina úzce spolupracovaly, aby tedy dítě vnímalo, že i když není s rodiči, je stále v bezpečí. U těchto dětí je zapotřebí zajistit co největší stálost, což se týká např. hraček, jednoty pravidel, osob, které s dítětem přicházejí do styku a pečují o něj. Podobně je nutná jednotu v pravidlech, včetně toho, co dítě smí, a nesmí. Potřeba přiměřenosti se v mateřské škole vztahuje též k dobrému materiálnímu vybavení, s ohledem např. na výšku dítěte, riziko úrazů atd. Mateřská škola nezřídka zastupuje rodiče v jejich nedůslednosti, učí děti řádu a dodržování pravidel, nicméně je žádoucí, aby tento přístup přejali i rodiče a mezi oběma stranami existoval soulad.

2.5 Vývoj řeči a jazyka

Od dvou let se dítě posouvá do velmi důležité fáze, pro kterou je klíčový rozvoj řeči. Do té doby se dítě dorozumívalo se svým okolím především prostřednictvím neverbální komunikace (Charlesworth, 2011). Na počátku batolecího věku, mezi 12-18 měsíci, užívá dítě tzv. holofráze, tedy jeden výraz (např. ham) zastupuje mnoho slov, často i celé věty. Toto slovo má především informativní význam, přesnější význam je dán až kontextem (Vágnerová, 2012).

Ve druhém roce se již objevuje telegrafická řeč. Věty jsou tvořeny dvěma až třemi slovy, stále je důležitý kontext. Platí, že dvouleté dítě ovšem rozumí mnohem více, než samo dokáže slovně sdělit. Je velmi důležité, aby dospělí podporovali dítě v užívání řeči, např. pobízením k tomu, aby něco ukázalo, řeklo, čímž se rodič nebo učitel nejen dozvídá, co chce dítě říci, zároveň je dítě podporováno v produkci řeči. Na počátku vývoje řeči lze děti rozdělit do dvou skupin: na mluvčí referenční a expresivní. Referenční užívají především podstatná jména, mnohem méně slovesa, přídavná jména, soustředí se spíše na označování objektů, expresivně zaměřené děti ve větší míře užívají slovesa, již však v kombinaci s dalšími slovními druhy (zájmeny apod.), čímž se jim daří vytvářet mnohem smysluplnější věty (chci to apod.). Děti, které začínají mluvit dříve než jejich vrstevníci, kombinují oba styly, ovšem v různých situacích: referenční v případě, kdy vyprávějí příběh, expresivní při hře. Tyto rozdíly jsou dány dominancí jedné z hemisfér, ovlivněny jsou i prostředím,

ve kterém dítě vyrůstá, tedy jakým způsobem rodiče, případně jiní dospělí s dítětem jednají (Charlesworth, 2011).

Bednářová a Šmardová (2015) upozorňují na velký vliv sociálního okolí dítěte na rozvoj řeči. Každý z extrémů, tedy nedostatečné podněcování rozvoje řeči, ale též příliš velký důraz až tlak na rozvoj řeči, může mít na dítě velmi negativní dopad. Nedostatek podnětů a podpora dítěte v užívání řeči může vést k pomalejšímu vyzrávání řeči, naopak příliš mnoho stimulace a důraz na správné užívání řeči, správnou výslovnost apod., může způsobit vady řeči, jako koktavost, ale i odpor, jehož projevem může být i mutismus.

2.6 Samoobsluha (denní aktivity dítěte)

Jak zdůrazňují Splavcová a Kropáčková (2016), v takto raném věku je zapotřebí nahlížet na každé dítě zcela individuálně, neboť vývoj dětí v tomto věku probíhá často velmi odlišně. Každé dítě začalo v odlišný čas chodit, mluvit, což vychází z dědičných zákonitostí, vnějších podmínek, zrání organismu. Některé děti tak potřebují větší pomoc v sebeobsluze, jiné jsou rychlejší, nevyžadují pomoc, mohou ji odmítat, zatímco jiné potřebují velkou podporu a pomoc, hodně chválit, být nablízku apod. Jak autorky dále vysvětlují, v tomto věku se rozvíjí významnou měrou *Já*, což se projevuje důrazem dítěte na vlastní autonomii: dvouleté děti se již chtějí sami najíst, oblékat, svlékat, pomáhat dospělému s domácími pracemi. Autorky doporučují děti v těchto aktivitách povzbuzovat a podporovat, přičemž je důležité dát dětem prostor, aby je vykonávaly svým tempem, dle svých možností. Není vhodné děti kritizovat, pokud není v tomto ohledu jejich výkon perfektní, zároveň není potřeba dětem pomáhat, pokud o to samy nepožádají: tímto způsobem je podporována nejen jejich samostatnost, ale též rozvíjena osobnost.

Šulová (2010) upozorňuje na rizika bránění dítěti v samostatnosti: dítě se může naučit být závislé, pasivní ve svém životě, objevit se ovšem může též ve zvýšené míře agresivita. V tomto věku se navíc dočasně objevuje negativismus, který zcela přirozeně doprovází proces osamostatňování se. Jak autorka zdůrazňuje, je zapotřebí k těmto projevům přistupovat velmi obezřetně, neboť se zároveň jedná o velmi důležitý výchovný okamžik, kdy se dítě učí nebo mělo by se učit respektovat druhé, hranice ve vzájemném vztahu.

Podle Květoňové-Švecové (2004) by měl být dítě ve dvou letech schopno zvládnout alespoň částečně sebeobsluhu, mělo by se dokázat samo najíst, obléci, částečně i udržovat čistotu, od tří let již dítě vydrží bez pleny i během spánku.

2.7 Oblast hry

Hra představuje podle Průchy a Kořátkové (2013) pro dítě velmi podnětné prostředí, přičemž tato skutečnost je posílena v situaci, kdy se dítěti v rodinném prostředí nedostává v tomto ohledu vhodného zázemí. Nabídka pro hru je v mateřské škole podle autorů jedinečná, neboť dítě přichází do nového prostředí, které je specificky uspořádáno, s ohledem na jeho věk, je v něm velké množství hraček, herní prostor, ale i učitelky, které se vyznačují pedagogickou přípravou pro hru s dětmi raného i předškolního věku. V mateřských školách je oproti rodině mnohem více didaktických hraček, navíc v rodinách jsou často hračky genderově omezeny. Kromě těchto aspektů je dále k dítěti k dispozici mnoho herních partnerů, vrstevníků, čímž se též mateřská škola nebo jiné zařízení pro péči o děti raného věku liší od rodinného prostředí. Hra s dětským partnerem v sobě obsahuje velký potenciál pro sociální učení. Malé děti se vzájemně inspirují, napodobují, rozvíjejí tedy kromě sociálních dovedností i jiné, pohybové, řečové apod. Zejména nejmladší děti by měly mít možnost hojně se účastnit volné hry. Učitelky volí též hry organizované, jednat se může o hry pohybové a relaxační, a též hry didaktické, které jsou již přímo zacíleny na rozvoj dílčích schopností a dovedností. Hra zároveň plní výchovné a vzdělávací cíle, které jsou mimo jiné vymezeny i v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

Podle Kropáčkové a Splavcové (2016) je hra pro dítě základním prostředkem k učení, poznávání a prožívání. Ve hře dítě přebírá nové role, učí se pozorováním, objevuje též hranice toho, co smí, a co už nemůže. Rozmach ve hře lze sledovat mezi druhým a třetím rokem, zejména poté, co dítě začne chodit. Hračkou je v tomto věku pro dítě vše, co lze uchopit, dát do úst, dítě zkoumá svět všemi smysly. Ve dvou letech dítě rádo opakuje určitou činnost, která jej zaujme a kterou se mu podaří zvládnout. Zároveň však lze podle Petrů-Kickové (2017) podporovat ve hře cíleně v rozvoji určitých dovedností, kdy v mateřské škole bývá velkou měrou věnován prostor hudebně-pohybovým aktivitám, hudební nástroje

mohou doprovázet hru, děti je prostřednictvím hry objevují a seznamují se s nimi, kdy právě v tomto věku je důležité dětem hudbu zprostředkovávat.

Hra v tomto věku je paralelní, dítě pozoruje své vrstevníky při hře, dokáže jim nabídnout hračku, ovšem má často tendenci chovat se majetnický, hračky hromadit, ne vždy je ochotné se o ně dělit. Nejráději si dvouleté dítě hraje samo (Allen a Marotz, 2008).

Krejčová, Kargerová a Syslová (2015) doplňují, že ve hře se odráží individualita dítěte, a tedy jedná se o aktivity, v níž učitelka může velmi dobře postihnout základní charakteristiky či potřeby dítěte. Právě prostřednictvím hry jsou také velkou měrou naplňovány požadavky kladené na dítě v rámci RPV PV.

3 Příklady zajištění výchovy, vzdělávání a péče o děti raného věku ve vybraných evropských zemích

Jak zdůrazňuje Průcha (2015), zástupci školství by měli vždy zohledňovat stav poznání i dosavadní praxi v zahraničí, kdy pochopitelně nelze přebírat vše, co se v jiných státech osvědčilo, neboť každý stát disponuje jinými podmínkami vzdělávání, historií, hodnotami společnosti apod. Inspirace však nemusí být čerpány pouze na mezinárodní úrovni, autor doporučuje též učitelkám zajímat se o trendy ve vzdělávání, komparovat vzdělávací systémy v jiných zemích, studenti pedagogiky mohou navštěvovat různé zahraniční stáže apod.

V zahraničí je praxe péče o děti raného věku poměrně rozvinutá, běžná, s dlouholetou tradicí a netýká se pouze dětí dvouletých, ale i mladších. Zatímco v roce 1989 nastávalo na území dnešní **České republiky** masivní rušení jeslí, v zahraničí naopak zařízení pro děti raného věku vznikaly a vznikají hojněji, a to mimo jiné z důvodu uplatnitelnosti rodičů, tedy zejména matek o tyto děti pečující, na trhu práce (např. Barcelonské cíle). Důležitý je ale též akcent kladený na vzájemné poznávání a obohacování dětí, kdy se soudí, že se jedná o významnou potřebu dětí i mladšího věku, která je tedy tímto způsobem podporována a saturována. V řadě zemí, např. v **Dánsku, Švédsku či v Bulharsku**, se institucionální péče o děti raného věku vztahuje již na děti od jednoho roku. V České republice též značně v posledních letech vzrostl požadavek na větší dostupnost jeslí či obdobných zařízení, důvodem je však spíše proměna rodiny a situace na trhu práce (Syslová, Berkovcová, Průcha, 2014).

Ve **Francii** je běžné, že do předškolního vzdělávání vstupují dvouleté děti, přičemž tato skutečnost je příznivá pro jejich rozvoj, což platí navíc ve zvýšené míře pro děti pocházející z rodin s nízkými příjmy či z rodin přistěhovaleckých (EACEA, 2010).

Průcha a kol. (2016, s. 62) uvádějí, že se „*vyhrotily rozdíly v pojetí péče o děti raného věku mezi tím, jak je realizováno v ČR, a tím, jak je proklamováno orgány EU.*“ Dle autorů je pro české rodiny charakteristické, že rodiče dětí raného věku zůstávají se svými potomky doma, tedy i tímto způsobem zajišťují informální vzdělávání, a teprve od tří let začínají děti navštěvovat mateřské školy. To je dáno značnou sociální podporou státu, kdy si navíc od roku 2008 mohou matky vybírat délku rodičovské dovolené. Mnohé matky jsou tak

s dětmi doma i více než do věku 3 let dítěte. Brzy po narození dítěte nastupují zpět do zaměstnání ženy vysoce kvalifikované, tedy např. vědecké pracovnice, manažerky, které nechtějí ztratit svůj kariérní postup a kontakt s oborem. Tyto matky následně svěřují své děti chůvám, dávají je do jeslí apod., což je ovšem v souladu s tím, jak je na péči o děti raného věku nahlíženo v Evropské unii (EU).

EU určila již v roce 2002 požadavky na členské státy, které se nazývají barcelonské cíle a v nichž je stanoveno, že by do roku 2010 mělo být v každé zemi umístěno 33 % dětí mladších 3 let v kolektivních zařízeních typů jeslí a 90 % dětí starších 3 let by mělo pobývat až do zahájení školní docházky v mateřských školách či obdobných zařízeních. Cílem je zvýšit zaměstnanost matek. Autoři doplňují, že vůči těmto proklamacím výrazně protestovala politická reprezentace České republiky, tehdejší ministr práce a sociálních věcí P. Nečas na setkání ministrů EU v roce 2009 jasně deklaroval, že nelze upřednostňovat politiku zaměstnanosti před kvalitou péče o děti. Argumentoval vědeckými poznatky z pediatrikých a psychologických výzkumů o prospěšnosti mateřské péče o děti raného věku, zároveň zdůrazňoval právo každé země pečovat o tyto děti podle vlastních rozhodnutí a kulturních tradic. Další vývoj prokázal, že jsou barcelonské cíle nereálné, v roce 2013 je naplnilo pouze 8 členských zemí. Jak autoři dále uvádějí, z dat z roku 2011 vyplynulo, že méně než 10 % dětí ve věku do tří let mělo umístění v kolektivních zařízeních kromě České republiky také Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko a Litva, více než 20 % např. Německo, Itálie, Finsko, Portugalsko, Španělsko, dále např. u Švédska, Belgie, Nizozemí či Francie se jednalo o více než 30 % a maximum dosáhl Dánsko se 74 %. Dle autorů se však v současné době v České republice přiklánějí některé matky, ale též vědci, resp. genderově orientovaní vědci k tomu, aby se ženy dříve navracely na trh práce po narození dítěte. Je též prosazováno, aby s dětmi zůstávali doma i otcové, kdy např. ve Švédsku, které je silně zaměřeno na rovnost pohlaví, zůstává s dětmi doma přibližně 20 % otců, ovšem např. mnozí čeští dětské psychologové jsou odpůrci tohoto přístupu, zdůrazňují prospěšnost mateřské péče o děti raného věku (Průcha a kol., 2016).

Co se týče zmiňovaného **Švédska**, zde existují zákonná opatření, která obcím stanovují povinnost zajišťovat kvalitní fungování mateřských škol a péči o děti raného věku. Podíl zaměstnaných matek je ve Švédsku nejvyšší v Evropě. Předškolní vzdělávání zde trvá 6 let.

Nejvíce je v rámci předškolního vzdělávání jako forma instituce zastoupena mateřská škola, která je většinou veřejná a zajišťuje péči dětem již od 1 roku. Předškolní vzdělávání podle jednotného kurikula probíhá od jednoho roku dítěte. Pokud rodič nepracuje, i tak má nárok umístit své dítě do některého ze zařízení péče o děti raného nebo předškolního věku, ovšem na zkrácenou dobu. Financování docházky je záležitostí obce, ovšem podílejí se také rodiče, a to dle výše jejich příjmu. Ve Švédsku existují také tzv. rodinné domy: děti z několika rodin jsou v denní péči jedné z matek, která má příslušnou kvalifikaci. Specifikem je též předškolní třída, do níž docházejí děti rok před zahájením povinné školní docházky. Účast je dobrovolná, avšak tato zařízení navštěvuje 96 % dětí v daném věku. Děti se zde již učí základům čtení a počítání. Učitelky mateřské školy mají všechny bakalářské vzdělání (Syslová, Borkovcová a Průcha, 2014).

4 Metodická doporučení pro práci s dítětem v raném věku

Porter (2002, in Soriano, 2005) zdůrazňuje, že doba, kdy bylo dítě vedeno k určité činnosti, aktivitě, osvojování schopností nebo dovedností považovaných za důležité k rozvoji v určité historické epoše, je do značné míry překonána. Pochopitelně stále je zapotřebí sledovat zdravý vývoj dítěte a facilitovat jej, nicméně dle autora je velmi důležité zejména dítě pozorovat, naslouchat mu, vytvářet vhodné odezvy, nezbytností je respekt vůči pestrosti dětského světa.

Podobně Průcha, Walterová a Mareš (2013) konstatují, že by práce s dětmi, jejich výchova a vzdělávání, měly vždy vycházet z nejnovějších poznatků vědy. Obsah vzdělávání odráží požadavky společnosti spjaté se socializací dítěte, kdy je tedy nutné zároveň respektovat hodnoty a potřeby společnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v době, kdy ještě bylo uvažováno o tom, že budou muset mateřské školy povinně přijímat od roku 2020 dvouleté děti ze spádové oblasti, metodický pokyn, v němž je stanoveno, jaké podmínky by měla mateřská škola zajistit pro vzdělávání dvouletých dětí (MŠMT, 2017a).

Dané podmínky jsou rozděleny do následujících oblastí:

- věcné podmínky: hračky musí být adekvátní věku dítěte, ve třídě musí být uzavíratelné skříňky, vyšší police apod.;
- hygienické podmínky: umývárna musí být vybavena přebalovacím stolem a krytým nášlapným odpadkovým košem;
- životospráva: u dvouletých dětí je nutné zvážit úpravu denního režimu, zejména s ohledem na jejich potřebu spánku a aktivity;
- psychosociální podmínky: děti nesmí být neurotizovány nadměrných spěchem, náročností činností realizovaných v mateřské škole, je důležité vyhnout se zbytečnému organizování dětí;
- personální podmínky: ve vytížených částech dne by mělo být ve třídě více pedagogických pracovníků. Mateřské školy mohou využívat chůvy;
- vzdělávání pedagogů mateřských škol: pedagogové by měli být dostatečně vzděláni v problematice vývoje dvouletých dětí;

- bezpečnostní podmínky: při specifických činnostech je nutné dbát zvýšenou pozornost zajištění bezpečí dvouletých dětí, např. zajištěním přítomnosti dalšího pedagogického pracovníka. Děti do tří let věku se mohou vzdělávat maximálně ve druhém patře mateřské školy (MŠMT, 2017a).

Lze doplnit, že práce s dvouletými dětmi by měla vždy zohledňovat aktuální stav dítěte, jeho dosažený stupeň psychosociálního vývoje. Patrně mnohem více než u dětí starších je nutná dobře nastavená kooperace s rodiči. Dvouleté děti mimo jiné ne vždy dostatečně komunikují, zapotřebí je tedy vnímavost učitele (chůvy), schopnost dorozumět se s dítětem i neverbálně, případně s využitím jiných, alternativních forem komunikace. Jak již bylo uváděno, u dvouletých dětí nelze příliš uvažovat o jejich vzdělávání, spíše o výchovném působení, kdy by učitelka či chůva měly být schopné poskytnout dítěti vřelou a bezpečnou náruč, a to nikoliv míněno jako metafora, ale jako skutečný blízký a otevřený, přirozený a nijak nepředstíraný zájem a kladný vztah k dítěti.

5 Problematické aspekty v otázce zařazování dětí raného věku do předškolních institucí

Podle Haškové, Saxonberga a Mudráka (2012) se jedná pouze o mýtus, že dvouleté děti do předškolních institucí nepatří. Mezi dvouletým a tříletým dítětem podle autorů není příliš velký rozdíl, navíc mnoho výzkumů, na toto téma, se ve svých zjištěních rozcházejí.

Nicméně jeden z předních českých psychologů, Zdeněk Matějček, věnoval velkou část svého života problematice psychické deprivace, zejména v kontextu institucionální výchovy. Matějček (2005, s. 133) soudí, že se jedná o zařízení předčasná, která jsou primárně ku prospěchu dospělých, nikoliv dětí. Dle autora „*děti v tak časném věku prostě kolektivním zařízením vývojově ještě nedorostly a nedozrály... A jak už víme, dětský organismus (jak tělesný, tak psychický) nemá být zatěžován něčím, čemu nedozrál.*“ Autor dále dodává, že jesle, které byly v socialistickém Československu propagovány, byly považovány za významné ze dvou hlavních důvodů: aby mohly matky dříve nastoupit zpět do zaměstnání nebo budovat své kariéry, zároveň však bylo dáváno občanům najevo, že výchova je složitou záležitostí, která přináší odborníkům. Dle téhož zdroje „*Ve výchově dětí v kojeneckém a batolecím věku zdaleka nejde o „odbornost“, nýbrž především o vztah a vzájemnou souhru dětských potřeb na jedné straně a vstřícného rodičovského chování na straně druhé.*“ (Matějček, 2005, s. 134).

Při edukaci dvouletých dětí je důležitá spolupráce. Syslová, Borkovcová a Průcha (2014) konstatují, že je zapotřebí zaměřit se na pomoc dítěti v adaptaci na nové prostředí, zároveň může být mateřská škola prospěšná u dětí pocházejících z rodin dysfunkčních nebo s nízkým vzděláním rodičů, kdy jsou rodiče vedeni k tomu, aby u dětí rozvíjeli samostatnost apod. Syslová (2016) doporučuje vzájemnou spolupráci mateřských škol, a to nikoliv pouze v případě obtíží, ale též v souvislosti s výměnou pozitivních zkušeností, příkladů dobré praxe apod. Mateřské školy postupně přistupují k formě spolupráce, neboť jim přináší mnoho pozitiv, tato praxe je nazývána síťováním škol.

Podle Splavcové a Kropáčkové (2016) je zapotřebí eliminovat možná rizika. Dvouleté děti by neměly v mateřských školách nebo obdobných zařízeních pobývat delší dobu, 8 hodin pro ně není optimální. Pro děti se může jednat o nadměrnou zátěž, prostředí pro ně může být

nepřehledné. Opět platí, že je každé dítě jiné, ne každé se musí dobře adaptovat na nového pečovatele. Právě procesu adaptace je zapotřebí věnovat pozornost, nelze dítě rovnou do těchto zařízení umístit na delší dobu. Vždy je také vhodnější, jsou-li dvouleté děti ve třídě s dětmi obdobného věku. Rodiče navíc musí být připraveni na to, že dítě bude více nemocné, neboť imunita takto malých dětí ještě není dostatečně rozvinuta. Při častějších nebo dlouhodobějších nemocích navíc dítě znovu absolvuje proces adaptace od začátku.

Na závěr uvedených teoretických východisek se lze krátce pozastavit u přístupu k péči o děti do tří let mimo rodinu. Jak bylo nastíněno, v různých evropských zemích jsou prosazovány odlišné koncepty zařazování dětí raného věku do předškolních zařízení. Česká republika se vyznačuje dlouhou tradicí mateřských škol, které si získaly důvěru rodičů. Délka rodičovské dovolené je nebývale dlouhá, ve srovnání se zahraničím je také velkou měrou českými rodiči využívána. To s sebou ovšem přináší značné úskalí, mimo jiné následnou obtížnou uplatnitelnost těchto rodičů na trhu práce. Zcela jistě by se měl rodič při zvažování umístění dítěte do některého z předškolních zařízení řídit primárně tím, zda dítě je schopno odloučení od rodiče zvládnout, zda bude z docházky do zařízení profitovat. Každé dítě, ale i každá rodina je jiná, vyznačují se odlišnými potřebami, s jejich různou prioritou. Nelze stanovit jeden model, vhodný pro všechny dvouleté děti, neboť zatímco pro jedno dvouleté dítě bude zcela nevhodné pobývat po delší dobu mimo rodinu, pro jiné může tento typ péče představovat naopak možnost optimální saturace jeho aktuálně existujících potřeb, kompenzaci nedostatků výchovného působení v rodině apod. Nutností je také všimnout si toho, jakou kvalitu péče zařízení poskytují, v čem se případně zařízení odlišují, opět ve vztahu k jedinečnosti každého dítěte. Této rovině byla věnována pozornost ve vlastním výzkumu, popsaném dále v textu.

6 Popis výzkumného šetření

V následující kapitole je podán přehled realizovaného výzkumného šetření, v němž byly srovnávány podmínky pro výchovu a péči dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. Uveden je cíl výzkumu a stanovené výzkumné otázky. Dále je přiblížena metodika výzkumu. Výsledky jsou prezentovány v kapitole sedmé.

6.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo analyzovat podmínky a způsob edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině.

Stanovena byla následující hlavní výzkumná otázka (HVO) a specifické výzkumné otázky (SVO):

HVO: Jaká jsou specifika práce s dvouletými dětmi v MŠ a DS?

SVO:

- Jak se odlišují strukturní (prostorové, materiální, hygienické, psychosociální) podmínky pro práci s dítětem v MŠ a DS?
- Jaké metody a formy práce jsou uplatňovány a čím jsou specifické pro dvouleté děti v MŠ a DS?
- Jak se odlišují personální podmínky pro práci s dítětem v MŠ a DS?
- Jaké přínosy a případná rizika pro edukaci dvouletých dětí lze zjistit u obou typů zařízení?

6.2 Metodika výzkumu

Výzkum byl koncipován jako kvalitativní, což dle Reichela (2009) umožňuje zkoumat sledovaný jev do větší hloubky, zaměřit se na více aspektů zkoumaného jevu. Nevýhodami je značně nestandardizovaný postup při sběru a analýze dat, riziko ovlivnění výsledků výzkumu badatelem.

Metodami výzkumu byly analýza dokumentů, pozorování a polostrukturované rozhovory. Základní přístup v tomto kvalitativním výzkumu představovalo užití případové studie. Jak vysvětluje Hendl (2016), výzkum se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Sledováno je především, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo porovnávaných případů. Cílem je posbírat co nejvíce dat, zachytit složitost případu, kauzalitu různých jevů apod. Popis jednoho nebo několika málo případů umožňuje lépe porozumět obdobným případům.

Pozorování bylo zvoleno zúčastněné. Zúčastněné pozorování neznačí pouze přítomnost výzkumníka v určité situaci, ale jeho angažovanost a aktivitu, kdy badatel např. hovoří s aktéry dané situace, pozoruje osoby či situace opakovaně, dokáže tedy porozumět např. dynamice vztahů apod. Zúčastněné pozorování se vyznačuje určitými riziky. Hlavním je ovlivnění situace osobou badatele. Metoda je také náročná z hlediska sociálních dovedností výzkumníka, je nezbytné, aby výzkumník nebyl příliš ponořen do případů, neboť by mohl ztratit odstup, nastat by mohlo znehodnocení dat či dokonce postižení účastníků pozorování (Dvořák a kol., 2010). Pro snazší orientaci v terénu byl pro pozorování připraven pozorovací arch, který velmi detailně mapoval vnitřní i vnější prostředí zařízení péče o děti raného věku, materiální vybavení, podmínky procesuální, personální, stravování. Tento pozorovací arch je uveden v příloze 1. Z pozorování byla pořízena také fotodokumentace, která je prezentována v přílohách 3 a 4.

Co se týče rozhovorů, vedeny byly polostrukturované rozhovory, které dle Miovského (2006) v sobě eliminují nevýhody dalších typů interview, kterými jsou rozhovor nestrukturovaný a strukturovaný. Při polostrukturovaném rozhovoru si badatel připraví schéma rozhovoru, tvořeného otázkami, které musí být respondentům položeny, ovšem pořadí může být měněno. Navíc lze pokládat otázky doplňující, což autor doporučuje, neboť tímto způsobem lze získat větší vhled do zkoumané problematiky, osvětlit nejasné prvky apod. Schéma rozhovoru je uvedeno v příloze 2.

Analýza dokumentů zahrnovala jak materiály legislativní, tak i materiály samotných zařízení, v nichž výzkum probíhal. Jednalo se o webové stránky obou zařízení, dokumenty

poskytnuté pracovníky zařízení (školní řád, výchovný program, adaptační plán, jídelníček apod.).

Výzkum probíhal v období od září roku 2018 do května roku 2019. Výzkum byl rozdělen do dvou fází. V první fázi byly nejprve navštíveny náhodně, resp. příležitostně zvolené mateřské školy a dětská skupiny – jednalo se celkem o pět MŠ a pět DS. Jednalo se o **první fázi výzkumu**, kdy bylo zejména mapováno, jak v těchto zařízeních probíhá péče o děti, především tedy děti dvouleté, jaké podmínky jsou pro jejich výchovu a péči zajištěny, v čem spočívají specifika obou zařízení apod. Na základě této fáze byl vytvořen koncept výzkumu, včetně pozorovacího archu a schématu rozhovoru. První fáze výzkumu sloužila také k výběru konkrétních zařízení, v nichž následně probíhalo hlavní výzkumné šetření. Zvolena byla co nejvíce reprezentativní zařízení obou typů.

V **druhé fázi** výzkumu již byla navštívena konkrétní zařízení, v nichž výzkum probíhal. První návštěva se týkala ověření podmínek péče o dvouleté děti, ve smyslu identifikace případných změn, které by zapříčinily nevhodnost realizace výzkumu. Zatímco v první fázi zahrnovalo šetření pouze jednodenní pozorování, vedení rozhovorů s pracovníky zařízení apod., ve druhé fázi pobývala následně autorka po provedení této „kontroly“ v každém ze zařízení týden, konkrétně pět pracovních dní. Po získání ústního souhlasu s možností provést výzkum v zařízení byl smlouven přesný termín realizace výzkumu, včetně zvolení termínu pro vedení rozhovorů s vybranými pracovníky zařízení. Bylo též odsouhlaseno pořizování fotodokumentace a audionahrávky rozhovorů. Rozhovory probíhaly v klidném prostředí, většinou se jednalo o ředitelnu či jinou pracovnu. Každý rozhovor trval přibližně 30-60 minut. V případě DS byl rozhovor veden s jednou chůvou a ředitelkou DS, v případě MŠ se jednalo o učitelku a ředitelku školy, ovšem rozhovor probíhal z důvodu velké vytíženosti učitelky i ředitelky MŠ na etapy, tedy celkem ve třech fázích. Nutno doplnit, že ochota respondentek z MŠ byla nižší. V případě ředitelky školy byla důvodem velká pracovní vytíženost, nicméně obě respondentky z MŠ vykazovaly v rozhovorech určitou rezervovanost a např. odmítly uvést bližší informace k financování zařízení (dotace apod.). Výzkumné šetření probíhalo v DS v období od 24. 9. 2018 do 1. 10. 2019, v případě MŠ především v době od 15. – 19. 10. 2018, průběžně však dle možností byl rozhovor doplňován, v jednom případě i telefonicky.

Data získaná z rozhovorů byla přepsána do programu Microsoft Office, Word. Při prezentaci dat z rozhovorů jsou uváděny i přímé výroky respondentů, a to poté, co byl získán souhlas osob, s nimiž byly vedeny interview, se zveřejněním části rozhovorů, ovšem za podmínky, že nebude uveden přesný název zařízení. S ohledem na etiku výzkumu byl tento požadavek splněn.

7 Výsledky výzkumu

Zjištěné výsledky jsou prezentovány dle zvolených kategorií. Nejprve je podána stručná charakteristika obou zařízení, v nichž výzkum probíhal. Dále jsou již komparovány, a to s využitím tabulek doplněných o slovní komentář, sledované oblasti významné pro optimální péči o dvouleté děti v předškolním zařízení.

7.1 Charakteristika zařízení

Výzkum byl realizován ve státní mateřské škole a dětské skupině. Obě zařízení jsou dále v textu popsána.

7.1.1 Charakteristika mateřské školy

Výzkum byl realizován v jedné z pražských mateřských škol. MŠ zahájila svůj provoz až v roce 2017, a to jako příspěvková organizace. Jedná se tedy o poměrně nové zařízení, které vzniklo ve spolupráci s příslušnou pražskou městskou částí, kdy obec reagovala na nedostatky míst pro děti předškolního věku v mateřských školách. Zařízení vzniklo za podpory Magistrátu hl. města Prahy, využity byly také dotace z operačního programu Praha – Pól růstu ČR. Zřizovatelem MŠ je městská část Prahy.

MŠ má navázanou spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálním pedagogickým centrem, logopedkou a neziskovou organizací META, o. p. s., která podporuje cizince ve vzdělávání a pracovní integraci.

V MŠ je celkem pět tříd, přičemž ve čtyřech třídách působí vždy jiná chuva. Do mateřské školy dochází i děti dvouleté, realizován je projekt Vzděláváme dvouleté děti II – Zvýšení kvality předškolního vzdělávání včetně usnadnění přechodu dětí na ZŠ. Spolufinancování Evropskou unií se týká též využití chův. Mateřská škola disponuje vlastní jídelnou.

7.1.2 Charakteristika dětské skupiny

Dětská skupina se nachází mimo Prahu, v Pardubickém kraji. Vznikla též v roce 2017, od ledna roku 2018 jsou přijímány děti ve věku 18 měsíců. Dětská skupina nemůže dle slov

ředitelky DS spolupracovat s odborníky na péči o dvouleté děti, konkrétní spolupráce s určitým zařízením navázána není. Zařízení je spolufinancováno Evropskou unií.

V době realizace výzkumu bylo v DS zapsáno 13 dětí, z nichž 9 bylo dvouletých (v rozmezí od dvou let do dvou let a 10 měsíců). Některé děti docházejí do DS druhým či třetím rokem, přičemž nejstarší děti (3 nebo 4 roky) tráví v zařízení často celý den, resp. pobývají v něm po většinu provozní doby.

7.2 Provoz zařízení

V tabulce 2 je podán přehled provozní doby v obou zařízeních.

Tabulka 2 Provozní doba zařízení

Provozní doba	MŠ	DS
Otevření zařízení	7:00	7:30
Uzavření zařízení	17:00	16:30

Zdroj: autorka práce

Jak je z tabulky 1 zřejmé, delší provozní dobu nalézáme u MŠ, která začíná svůj provoz v 7 hodin ráno a končí v 17 h večer. V dětské skupině je začátek pozdější, a to až v 7:30. Obě zařízení reagují na poptávku rodičů a odrážejí i místo, v němž se nacházejí: v Praze je oproti jiným částem republiky běžnější, že začátek pracovní doby bývá posunut až na osmou či devátou hodinu, podobně i posun provozní doby do pozdějších odpoledních hodin reaguje na možnosti rodičů při vyzvedávání svých dětí. Dětská skupina je v tomto ohledu pro rodiče méně vstřícná, nicméně vzhledem k tomu, že do ní dochází hodně dětí dvouletých, odpovídá tento čas více jejich potřebám.

7.2.1 Vyzvedávání a omlouvání dětí

Na webových stránkách MŠ je kladen důraz na vyzvedávání dětí maximálně v 16:50, pozdější příchod rodičů je považován za porušení školního řádu. Dětská skupina je v tomto ohledu benevolentnější. Pokud se rodič výjimečně dostaví později, je tato skutečnost tolerována, nicméně obě zařízení kladou důraz na včasné vyzvedávání dětí. Pokud rodič

nevyzvedne dítě včas a neomluví se např. telefonicky či se nelze se zákonným zástupcem dítěte spojit, pracovník zařízení je nucen informovat v takovém případě orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Na webových stránkách MŠ je přímo doporučeno, aby dvouleté děti docházely do MŠ v rozmezí 7:45 – 8:00, což platí zejména v rámci adaptačního plánu. Mateřská škola má také jasně vymezeno, kdy lze vyzvedávat děti, tj. v případě, že si zákonný zástupce či pověřená osoba vyzvedne dítě po obědě, je k tomu určen čas mezi 12:00 – 12:30. Odpoledne lze vyzvedávat děti mezi 14:45 – 16:50.

V dětské skupině tato doporučení nejsou, resp. rodiče by měli přivést dítě maximálně do 9 hodin ráno, po individuálně domluvě lze i později, ovšem preferováno je, aby děti, které budou ve třídě daný den, byly v DS přítomny do 9 hodin.

V obou zařízeních je stanoveno omluvení dítěte z docházky v daný den nejpozději do 8:00, což souvisí i s využitím stravování v zařízení. V mateřské škole je preferována omluva telefonicky, na určené telefonické číslo, případně po individuální domluvě učitelkám v konkrétní třídě. Kromě toho je k dispozici v šatnách omluvenkový arch. V dětské skupině lze využít běžně omluvu i prostřednictvím SMS či e-mailem. Je požadováno, aby děti docházely do zařízení zdravé.

Lze shrnout, že v DS panuje větší vstřícnost vůči rodičům, co se týče docházky dětí do zařízení. Jak však bude i dále v textu uváděno, z hlediska potřeby řádu a struktury dne je žádoucí, aby v tomto ohledu panovala určitá pravidla. Pokud dítě dochází v relativně stejný čas do MŠ/DS, snáze si přivykne tomuto režimu, následně se cítí bezpečněji v prostoru, který zná a vnímá jako místo, kde se běžně pohybuje. Přístup v navštívené MŠ lze vnímat jako vhodnější pro adaptaci dítěte na nové prostředí, pochopitelně vždy musí existovat prostor pro výjimečné případy.

7.2.2 Organizace dne v MŠ/DS

Samotný časový plán organizace dne se v obou zařízeních příliš neliší. Dopolední svačina je v MŠ podávána do 9 hodin, v dětské skupině mezi 8:45 – 9:15. Oběd je v obou zařízeních podáván mezi 12:00 – 12:30. V dopoledních hodinách je v MŠ nejprve do doby svačiny

realizována spíše volnější, spontánní aktivita dětí, důraz je kladen na pohybové a relaxační aktivity, po svačině je již s dětmi cíleněji, záměrněji a didakticky pracováno (didaktické činnosti frontální, individuální, skupinové), je-li příznivé počasí, děti chodí ven (na školní zahradu, na procházku, případně se jedná o výjimečné aktivity, jako návštěva kina, divadla apod.). Čas po obědě je věnován spíše odpočinku a relaxaci. Je vyžadován klid na lůžku, o děti, které nespí, je individuálně pečováno. Odpolední aktivity (po 15. hodině) zahrnují především činnosti zájmové a hru a též pobyt venku na školní zahradě, je-li to s ohledem na počasí možné.

Program dětské skupiny není takto blíže specifikován. Je stanoven výchovný plán, který je značně flexibilní na jeho realizaci, vycházeno je z aktuální skladby dětí v daný den. Nicméně v zásadě je koncept dne obdobný jako v MŠ, tedy v době, kdy se děti do DS schází, je realizována spíše volnější činnost dětí, navíc tím, že do DS dochází hodně dětí dvouletých, je tento čas značně hektický, je potřeba zvýšené péče o děti, které mají problémy s odloučením od rodiče, rodiče s dětmi případně setrvávají v šatně, než je dítě schopno odejít do třídy (také do MŠ dochází velký počet dětí dvouletých, jak však bude dále uváděno v textu, je zde odlišný přístup k rodičům dětí, zejména co se týče prvních adaptačních týdnů). Řízená činnost je prováděna především po dopolední svačině, podobně jako v MŠ mohou děti dle počasí dopoledne i odpoledne využívat k pobytu dětí venku zahradu.

Lze kladně hodnotit, že v DS panuje obdobný přístup ke struktuře činností s dětmi, jako je tomu v MŠ. Koncept struktury dne v MŠ je již léty prověřená, vychází ze zákonitostí vývoje dětí, kolísání pozornosti během dne, míry únavy, kterou děti pociťují v závislosti na biorytmu apod.

7.3 Personální zajištění péče o dvouleté děti

Personální obsazení obou zařízení bylo představeno v kapitole 7.1. Dále v textu se zaměřujeme na personální zajištění péče o dvouleté děti, včetně hodnocení tohoto aspektu respondentkami.

Ředitelka MŠ není nakloněna tomu, aby do mateřských škol docházely dvouleté děti. Uváděla, že by osobně své dvouleté dítě do MŠ neumístila, soudí, že by do MŠ měly

docházet děti od tří let. Odvolává se mimo jiné i na „desetiletými prověřenou tradici“ a uváděla také, že je mateřská škola, v níž působí, „nastavená na tři roky“.

Doplnila také, že ovšem „respektuje“ potřeby dnešních rodičů a rozumí tomu, že je v současné době velká poptávka po zařízeních pro děti raného věku: „stavím se k požadavku dnešní doby čelem – důkazem je to, že jsem otevírala školku se čtyřmi třídami dvouletých dětí, jelikož byla v Praze *** taková poptávka“. Vzápětí též uvedla: „myslím si, že všechno jde, když se chce – tak je to i se třídami dvouletých dětí.“

Tyto výroky přibližující postoj ředitelky MŠ k začleňování dvouletých dětí do mateřských škol jsou uvedeny záměrně. Odpovídají tématu, neboť není důležité jen to, jaké osoby o dvouleté děti v zařízeních pro děti raného věku pečují, významný je i přístup k přítomnosti těchto dětí v daných zařízeních a též zkušenosti s výchovou či edukací těchto dětí. To zcela jistě platí i pro ředitelku MŠ, neboť v této roli může jedinec značně ovlivnit přítomnost dvouletých dětí v MŠ, např. zajištěním chůvy pro MŠ.

Za dětskou skupinu se k nabízeným tématům vyjadřovala jedna z chův společně s ředitelkou dětské skupiny. Tato zařízení již vznikala jako zařízení pro péči o dvouleté děti, pochopitelně nejen pro děti dvouleté, tudíž obě respondentky byly srozuměné s tím, že je v zařízení o tyto děti pečováno. Dané respondentky, zejména tedy ředitelka DS, velkou měrou reflektovala legislativní vymezení dětských skupin a v rozhovoru často popisovala, jak je k přijímání a péči o tyto děti v dětských skupinách přistupováno.

Na šest dvouletých dětí ve věku dvou let musí být k dispozici jedna pečující osoba, u 12 dětí se již jedná o 2 pečující osoby a tři pečující osoby jsou přiznány v případě dětských skupin o velikosti 24 dětí. Obě respondentky z DS se shodovaly v tom, že velmi záleží na věkové skladbě dětí: „Jako když by bylo šest dětí dvouletých, tak je to málo jedna učitelka, ale tím, že je to smíšený do těch třech let, tak je to takový adekvátní, protože když si vezmeš, že teda jsou dvě učitelky na dvacet čtyři dětí v tomhle věkovém složení jako máme my, tak je to úplně jinak.“ Ředitelka DS doplňovala, že v tomto ohledu panují **odlišné povinnosti či podmínky pro MŠ a DS: zatímco v MŠ o 24 dětí pečují dvě učitelky, v případě DS se musí jednat o tři pracovníky**. Nicméně podle učitelky DS „jako ale i ty tři je málo, nevím, proč to neudělali po šesti, do dvanácti ještě dobrý, ale na dvacet čtyři tři se mi zdá hrozně málo.“

Ředitelka mateřské školy zdůrazňovala, že je zapotřebí věnovat velkou pozornost výběru osob k péči o děti, pochopitelně nejen děti dvouleté. Podle této respondentky se však např. ne každá učitelka „*hodí*“ pro práci s dvouletými dětmi. Tento aspekt je tedy vždy nutné patřičně zohlednit v rámci výběrového řízení. Co se týče přijímání těchto dětí do MŠ, dle ředitelky školy by se měla změnit koncepce, a to v tom smyslu, aby bylo průběžně vyhodnocováno, jak dítě v zařízení prospívá, jak se adaptuje na nové prostředí. Jak bude dále v textu uvedeno, v MŠ je stanoven adaptační plán, který se velmi osvědčuje. **Pokud se nepodaří, aby se dvouleté dítě adaptovalo na prostředí MŠ do tří měsíců od započetí docházky, měla by mít ředitelka MŠ právo dítě ze zařízení vyloučit.**

Ředitelka MŠ uváděla, že pro personální zajištění péče o dvouleté děti v MŠ učinila „*maximum*“. Aktuálně působí ve většině tříd dvě učitelky, doplněné chůvou. Chůva pobývá v zařízení od 8 do 15 hodin, je-li to potřeba, může zůstat déle, a to až do 16 hodin. Učitelky se ve třídách střídají na ranních a odpoledních směnách. Výjimku představuje jedna třída, ve které působí pouze jedna učitelka. Ředitelka MŠ zdůrazňovala, že tuto praxi vnímá jako nevhodnou, příčinou byl nedostatek financí v rozpočtu: „*na vyšší počet pedagogů jsem neměla nárok*“. Dle ředitelky MŠ je ideálním stavem třída s maximálně 15 dětmi, v níž pobývají i děti dvouleté. Nicméně v zařízení již nastala situace, kdy **na jednu třídu připadalo 18 dvouletých dětí**. Kdyby mohla tato respondentka nastavit koncepci péče o dvouleté děti v MŠ, stanovila by jako maximální počet dětí, především v prvním pololetí školního roku, 15 dětí, k nimž by měly být přiřazeny dvě učitelky z obou směn, aby se tedy jejich působnost v MŠ překrývala v nejvíce exponovaných hodinách. Za ideální stav považuje ředitelka MŠ dvě chůvy ve třídě.

Nutno doplnit, že ani pracovnice v DS není nakloněna tomu, aby bylo dvouleté dítě předáváno rodičem do zařízení péče o děti raného věku: „*Jsou to fakt malý děti, který já bych osobně ani nedala do školky, který patří mámě.*“ Ředitelka zastávala poněkud odlišný názor: „*Dětská skupina je postavená na dvouletých dětech, takže jsem proto, musím, abysme fungovali něco jako předškolka.*“

Je možné zmínit, že případné personální nedostatky, byť subjektivně vnímané, lze alespoň částečně zvládnout vhodným výběrem učitelek či chův, kdy je nutné zaměřit se na zkušenosti

těchto osob s péčí o dvouleté děti, včetně zkušenosti péče o tyto děti v předškolních zařízeních. Možností je i optimální uzpůsobení organizace dne, volba činností, které lze realizovat i s větším počtem dvouletých dětí, s nižším počtem pracovníků, které o tyto děti pečují a zajišťují jejich bezpečnost.

7.4 Strukturní podmínky pro práci s dvouletým dítětem

Dále jsou opět s využitím tabulek přiblíženy strukturní podmínky obou zařízení, se zřetelem k podmínkám péče o dvouleté děti. Podána je charakteristika vnitřních a vnějších prostor, včetně jejich materiálního vybavení a dále hygienické podmínky.

7.4.1 Vnitřní prostory v MŠ/DS

V tabulce 3 je podán popis vnitřních prostor obou zařízení. Jak je z tabulky patrné, nedostatky byly zjištěny pouze v případě dětské skupiny, konkrétně se jednalo o absenci hudebního koutku a kuchyně: dětská skupina nedisponuje vlastní kuchyní, jídlo je dováženo či jej nosí sami rodiče.

Tabulka 3 Vnitřní prostory

Vnitřní prostory	MŠ	DS
Dostatečná velikost prostoru třídy	ano	ano
Vyhovující prostorové uspořádání třídy	ano	ano
Hrací koutek	ano	ano
Odpočinkový koutek/klidový prostor	ano	ano
Pohybový prostor	ano	ano
Hudební koutek	ano	ne
Výtvarný koutek	ano	ano
Jídelní prostor	ano	ano
Úklidová místnost/sklad	ano	ano
Kuchyně	ano	ne
Přípravná jídelna	ano	ano
Ložnice	ano	ano
Umývárna	ano	ano
WC	ano	ano
Šatna	ano	ano

Zdroj: autorka práce

Je vhodné doplnit, že hodnocení zvolených parametrů vycházelo primárně ze zákonných ustanovení (např. na velikost prostoru vymezeného v rámci hygienických a technických požadavků na provoz dětské skupiny apod., viz kapitola 1.1.2), nicméně hodnocení některých parametrů (např. podnětnost prostředí sledovaná u vnějších prostor) bylo nemalou měrou i subjektivní, což je eliminováno popisem konkrétních prvků.

Třídy v MŠ/DS

Mateřská škola se nachází vzhledem ke krátké době své působnosti ve značně moderním a zcela novém prostředí. Dětská skupina byla založena též nedávno, ovšem prostory, kterými disponuje, nejsou zcela moderní, jsou menší, nicméně odpovídají potřebám zařízení.

Třídy MŠ slouží jak pro hru, tak i ke stravování, případně odpočinku dětí. Uprostřed některých tříd v MŠ je strom (resp. imitace stromu, z betonového sloupu obloženého molitany apod.), který dělí místnost na dvě části: herní a druhou, která je využívána ke stravování (v místnosti jsou stolečky s židlemi). Spánek dětí z dané třídy probíhá o patro níže, což je dáno skutečností, že ve sledované třídě působí jen jedna učitelka. V ostatních třídách se v době odpočinku/spánku promění herní prostor v pomyslnou ložnici, donesením postelí z roštů a matrací. V mateřské škole tvoří jídelní prostor 4 stoly: 3 malé a jeden velký, kdy u každého stolu je 6 židlí. U jednoho stolu lze nastavit různou výšku.

V DS je ve třídě též hlavní prostor věnovaný hře. Kromě toho jsou v druhé části třídy stolečky s židlemi. Dětská skupina disponuje na rozdíl od MŠ samostatnou ložnicí. Jídelní prostor tvoří celkem 3 stoly, u každého jsou čtyři židle. Stůl ani židle nejsou polohovatelné.

V hracím koutku MŠ se nachází kuchyňka, která je též v DS, kde je navíc i plastový domeček. Pokud chce dítě odpočívat, využít může koutku, kde je velké molitanové křeslo a velký plyšový medvěd, dále pohovka, sedací pytle a molitanové kostky. Děti v DS vyloženě žádný klidový koutek nemají, nicméně to je dáno i skladbou dětí. Pokud dítě potřebuje odpočinek, věnuje se mu např. chůva, která může s dítětem odejít do ložnice, kdy tedy ložnice slouží jako klidový koutek.

Poměrně negativně lze hodnotit absenci hudebního koutku v DS. V MŠ je v každé třídě klavír, též pochopitelně hudební nástroje (Orffův instrumentář, ale i novější nástroje), noty

pro hru písni a dalších hudebních skladeb. V DS je klavír pouze v ředitelně, tedy lze jej využít omezeně. Vzhledem k tomu, že rozvoj hudebnosti je v tomto věku důležitý, navíc pro děti je hudba či obecně práce s různými zvuky významná, posilovány jsou jak jednotlivé smysly, tak i kognice, lze tento nedostatek v případě DS vnímat jako poměrně výrazný. V DS chybí hudební nástroje, chůvy s dětmi občas zpívají.

V případě DS je výtvarný koutek situován do prostoru jídelny, tj. děti se věnují výtvarným či jiným rukodělným činnostem u stolečků v době, kdy zde neprobíhá svačina nebo není podáván oběd. V MŠ představuje hudební koutek zároveň koutek klidový. Je zde k dispozici klavír, hudební nástroje uklizené v boxem, odpočinkové vaky. Děti zde tedy mohou odpočívat, případně zde lze vytvořit vhodný prostor pro hudební, resp. hudebně-pohybové aktivity.

Ve třídách v DS je na zemi hustý koberec, hračky jsou též uspořádány především podél místnosti, nicméně v mnohem menší míře je využíváno různých boxů či dělení tříd do jednotlivých sektorů, prostor tak působí méně uspořádaně.

Prostory v MŠ jsou větší, vybaveny nejmodernějším nábytkem, je zde hodně prostoru pro pohyb dětí, aktivity jsou situovány do jednotlivých částí třídy, které jsou také patřičně vybaveny (hračky, odpočinkový koutek apod.). Každý kout je oddělen v prostoru určitým nábytkem (sloup se sedačkami umístěnými po jeho obvodu, kuchyňka dělicí odpočinkový kout od herního apod.). Podlaha je protiskluzová a je na ní též v některých místech koberec. Ve třídách je velký pořádek, každá hračka má své místo, ať již na skřínce, v různých boxech apod. Prostředí je velmi pěkné, barevné. V místnosti je i velká televize, umístěná vedle koutku učitelky, který tvoří psací stůl, nástěnka. Třídy v DS jsou přibližně o třetinu menší, nicméně jsou též dostatečně prostorné pro hru a další aktivity dětí.

Při srovnání prostorového uspořádání tříd v MŠ/DS a jejich materiálního vybavení lze konstatovat, že třídy v MŠ jsou vhodněji uzpůsobeny zejména co se týče možnosti relaxace v klidovém koutku, kdy má učitelka přehled o všech dětech a žádné dítě není vyloučeno z kolektivu. Při rozčlenění tříd v MŠ do více herních koutků by bylo možné dětem nabídnout více příležitostí pro spontánní aktivitu. Prostor v MŠ je primárně uzpůsoben k tomu, aby se děti věnovaly řízené činnosti, v jednotlivých herních koutcích je dětem k dispozici méně

hraček, vždy tematicky řazené (dřevěné, koutek s autíčky, koutek s panenkami apod.), příležitost pro herní aktivity, ve smyslu spontánní činnosti dětí, je v tomto ohledu větší v DS, kde se dětem naskýtá více podnětů pro herní činnost.

Nábytek v MŠ/DS

Tabulka 4 zachycuje materiální vybavení. Některé prvky již byly zmíněny – to se týká např. umývárny, toalet, vybavení tříd. V tabulce 4 je podán přehled vybraných prvků, a to zejména těch, která je zapotřebí sledovat v případě péče o dvouleté děti.

Tabulka 4 Nábytek v zařízeních

Materiální vybavení	MŠ	DS
Skříně	ano	ano
Poličky	ano	ano
Polohovací židle	ano	ne
Postele (nikoliv pouze matrace)	ne	ano
Dětské stoličky	ano	ne
Pohovka	ano	ne
Nástěnky (pro učitelky, rodiče)	ano	ano
Pohybové náčiní	ano	ne
Vhodné didaktické pomůcky	ano	ano
Úložné boxy	ano	ne
Nočníky	ano	ano
Výlevka nočníků	ano	ano
Krytý nášlapný koš	ano	ano
Koš na pleny	ano	ano

Zdroj: autorka práce

V tabulce 4 si lze povšimnout, že více nedostatků bylo zjištěno opět v případě DS. U mateřské školy byl shledán rozdíl pouze v postelích pro děti, což je patrně dáno tím, že na rozdíl od DS nejsou ve třídách ložnice, v ložnici se v době poobědového odpočinku proměňuje část třídy. Postele v MŠ tvoří matrace, které jsou uskladněny ve speciální místnosti, v případě navštívené třídy děti odchází do ložnice o patro níže. Ložnici v DS tvoří 12 pevných postelí, v odpovídající výšce dětí.

V DS lze ve třídách nalézt více skříní, a to větších rozměrů, nicméně skříně jsou bezpečné a jsou v nich uschovány hračky či potřebné pomůcky. Oproti tomu v MŠ nacházíme ve třídách spíše nízké skřínky, a především mnoho různých boxů jako úložných prostor pro hračky. Tím, že jsou třídy v MŠ mnohem větší než třída v DS, působí třída vzdušněji, skříně nepůsobí rušivě, což částečně platí pro DS.

Ve třídách v obou zařízeních jsou police, nicméně v MŠ jsou police jen určeny pro učitelky, v DS se jedná o nízké police, na které dosáhnou děti a které jsou umístěny ve třídách, zároveň např. v ložnici je police dosažitelná pouze pro učitelky, na které jsou umístěny knihy.

Za značný nedostatek v případě dětské skupiny lze považovat absenci pohovky či polohovacích židlí. Děti v DS mají ve třídách méně prostoru pro klidový režim, což ovšem patrně vychází ze zaměření DS, kdy je v DS méně dětí, lze se jim tedy věnovat více individuálně a u dvouletých dětí je flexibilně reagováno na únavu dětí, kdy se jim věnuje chůva a je možnost s dítětem odejít do ložnice. Polohovací židle by však bylo vhodné v DS pořídit, a to i s ohledem na různou věkovou skladbu dětí. V DS navíc chybí i dětské stoličky.

Vybavení hračkami a didaktickými pomůckami lze hodnotit v případě obou zařízení kladně. Hračky cílí na rozvoj různých schopností a dovedností, variují dle zájmu dětí (auta, panenky, stavebnice, kuchyňka apod.). U MŠ lze opět sledovat lepší finanční zázemí, tedy děti mohou při hře využívat např. také kočárky, velké, polystyrenové stavebnice, z nichž lze stavět domeček nebo jiné stavby, důraz je kladen zejména na využívání dřevěného nebo ekologického materiálu. Dekorován je i strop (balónky, fáborky), zdi, ovšem kresby na zdech nalézáme i u DS.

Nástěnky jsou k dispozici v obou zařízeních, a to jak pro učitelky, tak i pro rodiče. Lze konstatovat, že v této oblasti mezi oběma zařízeními nepanují výraznější rozdíly. Nástěnky jsou udržované a obsahují důležité informace pro rodiče (ohledně chodu zařízení, vyvěšen je jídelníček včetně alergenů, rodiče se mohou seznámit s činnostmi, které jsou aktuálně v zařízení s dětmi prováděny, resp. tématy, s kterými se děti seznamují), v DS je navíc rodičům k dispozici brožura o dětských skupinách.

Sociální zařízení v MŠ/DS

Každá třída v MŠ i v DS má svoji šatnu, umývárnu a toalety. Nutno zdůraznit, že v tomto ohledu je vybavení daných prostor v případě MŠ finančně nákladnější, novější, modernější, jak je patrné i z fotodokumentace obou zařízení v oddílu příloh (příloha 3 – fotodokumentace prostor MŠ, příloha 4 – fotodokumentace prostor DS).

Umývárna v MŠ je prostorná, vybavena opět moderním nábytkem, je průchozí vůči toaletám. Toalety jsou vybaveny moderními zásobníky na toaletní papír, každý záchod je od dalšího oddělen přepážkou, děti mohou využít i stoličky. Součástí toalet je i přebalovací pult, v jehož spodní části jsou uzavřené skříňky s potřebným vybavením (pleny, kapesníky, vlhčené ubrousky apod.). V umývárně je sprchový kout. Umyvadla jsou v jedné řadě, v níž je pět umyvadel se zásobníky tekutého mýdla.

Zařízení DS působí mnohem méně uspořádaně, oproti MŠ je nábytek starší, méně nákladný (plastový vozík se čtyřmi přihrádkami v umývárně, mýdla nejsou v zásobnících, ale na každém umyvadle volně stojící, každé umyvadlo je zvlášť, děti tedy mají více prostoru, umyvadel je však méně – celkem 2, třetí je pro učitelky). V umývárně je též sprchový kout, jednotlivé toalety jsou odděleny zdí, případně v jednom prostoru jsou dvě WC vedle sebe. Podobně jako v MŠ chybí toaletám z důvodu bezpečnosti dětí dveře. Oproti MŠ chybí pisoáry. V obou zařízeních je sprchový kout, v případě DS za závěsem.

Kromě modernosti se obě zařízení v této oblasti příliš neliší. Sociální zařízení splňují stanovené hygienické normy, učitelky či chůvy mohou vhodně zajišťovat hygienu dětí, tyto místnosti neohrožují bezpečnost dětí. Vytknout lze DS plastové vozíky s hygienickými pomůckami, které děti mohou převrhnout, spadnout na ně apod. Dále pak absence stoliček, které dětem usnadňují přístup k těžce dostupným věcem (WC, umyvadlo). Naopak mýdlo volně přístupné, nikoliv tekuté v zásobnících, může být pro dvouleté děti vhodnější, s ohledem na sílu a rozvoj jemné motoriky u dětí dvouletých, nicméně z hlediska hygieny jsou vhodnější dávkovače mýdla.

Stravování v MŠ/DS

Jak již bylo zmíněno, v DS chybí vlastní kuchyň. Jídlo je dováženo ze dvou různých jídelen. Za pozornost stojí, že jsou odebírána záměrně jídla „zdravá“ (luštěniny, málo solená jídla apod.) a „klasická“ (typu omáčka s knedlíky). Kromě toho mohou v DS rodiče zajistit dítěti stravu domácí, záleží na domluvě zákonného zástupce se zařízením.

V MŠ je velká kuchyně v přízemí budovy, v níž jsou i speciální moderní myčky a výtah, kterým je jídlo transportováno do připravených jídel ve třídách, tedy úprava a příprava jídla probíhá v obou zařízeních přímo ve třídách. Vybavení je v tomto ohledu větší v MŠ, kdy je u každé třídy v přípravně lednice, mikrovlnná trouba, umyvadlo. V DS je k dispozici pouze umyvadlo a mikrovlnná trouba, lednice a další potřebné vybavení pro úpravu jídla se nacházejí v přízemí budovy, vedle ředitelny. Do dětské skupiny dováží jídlo kurýr, a to v nádobách. Jídlo je dětem servírováno dle stanovených přísných hygienických podmínek (měření teploty pokrmu, v případě potřeby jeho ohřátí). Chůvy by měly nosit zástěry a čepice, též na základě legislativně stanovených podmínek, což v této DS, stejně jako ve většině DS navštívených v rámci první fáze výzkumu, ovšem není dodržováno.

Pochopitelně vždy je vhodné, pokud zařízení disponuje vlastní kuchyní, neboť lze snáze kontrolovat, jaké jídlo je dětem podáváno. Zmíněná „klasická“ jídla mohou být velmi nezdravá a bylo by vhodné zvážit, zda je zapotřebí dvouletým dětem, u nichž se zakládá přístup ke stravování, tato jídla podávat.

7.4.2 Venkovní prostory v MŠ/DS

Tabulka 5 podává přehled vnějších prostor zařízení, tj. zejména uspořádání zahrady.

Tabulka 5 Vnější prostory

Vnější prostory	MŠ	DS
Dostatečná velikost zahrady	ano	ano
Hřiště	ano	ano
Vyhovující prostorové uspořádání	ano	ne
Podnětné a pestré vybavení zahrady	ano	ne

Zdroj: autorka práce

Zahrada či obecně prostranství přináležející k oběma zařízením se výrazně liší. V případě DS se jedná o malý vzorek a zahradu, ovšem jak je patrné z tabulky 4, v DS není vybavení zahrady dostatečně podnětné a pestré, zejména ve srovnání se zahradou a hřištěm v MS, vyhovující není ani prostorové uspořádání venkovních prostor.

Mateřská škola disponuje zcela nadstandardní zahradou spojenou s hřištěm. Je velmi moderní, značně prostorná, barevná, vybavená dle nejnovějších trendů v oblasti dětských hřišť nebo herních prostor. Povrch je blízky antuce, je barevný a barevné plochy vytvářejí různá herní prostředí. Jsou zde dvě krytá pískoviště, prolézačky, skluzavky, houpačky, na zemi nakreslené "panáky" nebo jiné obrazce s čísly. Část prostoru je zastřešena, umístěn je zde i malý dřevěný domek, v němž je sociální zázemí a hračky pro děti. K dispozici je i speciální herní koutek pro děti dvouleté, v němž jsou umístěny prolézačky a jiná nářadí vhodná pro děti tohoto věku. Děti mají též mnoho možností k sedavým aktivitám, lavičky jsou originální a dotváří prostor hravým způsobem.

Oproti tomu v DS se jedná o dvorek, který je ovšem malý. Kromě toho je zde i zahrada, v níž je pouze jedna malá, plastová, přenosná skluzavka, jedno zakryté pískoviště, tabule na kreslení křídami, zachycená na plotu kolem zahrady. Zahrada je značně rozlehlá a jsou v ní i jehličnaté stromy. Lavičky jsou zde pouze dvě, hračky jsou v uzamykatelné místnosti, která přiléhá k hlavní budově. V zahradě je dlážděná cesta, po které mohou jezdit děti na odrážedlech. Hračky a další pomůcky jsou umístěny v uzamykatelném zahradním domku, v němž je i WC pro děti.

Za další výrazný nedostatek u DS lze považovat absenci prostoru a náčiní pro pohybové aktivity dětí. Zatímco v MŠ jsou k dispozici např. na hřišti tříkolky apod., celý prostor vybízí k pohybu, děti mohou využívat různé obruče, švihadla, pomůcky pro pohybové aktivity, tyto prostředky v DS zcela chybí. Není zde ani vyčleněn samostatný prostor pro pohybové aktivity dětí, ve smyslu tělocvičny, kdy MŠ tímto prostorem disponuje.

7.4.3 Saturace biologických potřeb dítěte

Kladně lze však u obou zařízení hodnotit hygienické podmínky, zejména co se týče péče o dvouleté děti. Obě zařízení splňují hygienické normy. Využívány jsou nočníky, které jsou

ovšem v DS pouze dva, v MŠ nejsou užívány žádné, namísto nich je k dispozici redukce na záchodovou mísu. Je splněn požadavek na výlevku nočníků, v zařízeních nechybí nášlapné koše (resp. v MŠ je navíc koš bezdotykový) a koše pro použité pleny.

Dle chůvy z DS je péče o **hygienu dvouletých dětí** zajišťována jednak v pravidelných intervalech (před svačinou, než jdou děti na procházku nebo zahradu, přes spaním a po spaní), ale též vždy, když si dítě řekne, že chce „čůrat“ apod. Zde také velmi záleží na vyspělosti dítěte, co si osvojilo v rodině. Některé dvouleté děti odmítají „sedět na nočníku“, protože „už jsou velké“. Ze zákona nemusí být dětem čištěny zuby či jim např. nemusí chůva umývat ruce před jídlem, což je ovšem prováděno, čištění zubů zavedeno není. V DS se děti hodně rychle vyvíjejí, co se týče hygienických návyků. Při nástupu většinou děti chodí na nočník, přibližně po půl roce docházky do DS začínají chodit na toaletu. Záleží ovšem na rodičích, ne vždy tento pokrok ocení a např. odnaučení potřeby dudlíku je v rodině nezdůrazněná následována znovu naučením na užívání dudlíku. Mnohé děti však vstupují do DS s plenami, postupně přecházejí na užívání nočníku. V tomto ohledu slouží jako vzory k nápodobě starší děti. Děti však k tomu chůvami nuceny nejsou.

Ředitelka MŠ se zabývala spíše podmínkami pro saturaci biologických potřeb dvouletých dětí. Ke zvládnutí hygieny je v MŠ určena chůva jako kvalifikovaná dopomoc, nicméně i učitelky musí být ochotné podílet na zajištění hygieny dvouletých dětí. Docházka dvouletých dětí do MŠ vyžaduje zajištění potřebných podmínek, tj. mít přebalovací pult se schůdky, malá umyvadla, vhodně vysoké toalety, dostatek ubrousků, vlhčených kapesníků apod., mít možnost vhodně uskladňovat dětem pleny atd. Je také zapotřebí velké kooperace s rodinou, která by měla dítě učit hygienickým návykům, např. je seznamovat s toaletou, nikoliv pouze s nočníkem. Jak uváděla učitelka MŠ, ještě před nástupem dvouletých dětí do MŠ je s jejich rodiči organizována schůzka, kde jsou předány potřebné informace, důraz je kladen na vedení dětí k samostatnosti, sladování výchovných postupů. Děti jsou vedeny k tomu, aby postupně nepotřebovaly plenu. V MŠ jsou užívány stoličky („*stupínky na záchod*“) u toalet, rodiče jsou instruováni, aby obdobně učili i v domácím prostředí přejít děti z plen či nočníků na toalety.

Specifika se týkají i **stravování**. Dětem musí být pomáháno, je nutné dobře organizovat podávání obědů, svačin, nelze vše ponechat pouze na chůvách. Děti musí být více motivovány k jídlu, jsou jim také podávány jiné potraviny: kuchařky musí být mnohem více tvořivé a inovativní, potraviny je vhodné podávat dětem zvlášť v miskách, nemíchat je dohromady, na počátku školního roku dostávají děti spíše kaše, jogurty, obecně pokrmy, které se nemusí krájet. Důležité je též zajistit úklid po stravování, neboť ve třídách zůstává po dvouletých dětech větší nepořádek. Rodiče by měli vést děti k tomu, aby se dokázaly stravovat samostatně (najíst se lžící, napít se z hrnečku), děti potřebují mít také v MŠ více oblečení na převlečení.

V DS je striktně dodržováno vše, co je dáno legislativou závaznou pro DS (tj. zákon č. 247/2014 Sb.). Užíván je např. při stravování systém kontrolních bodů HACCP, kdy je např. sledováno, jakou teplotu jídlo má.

Co se týče **odpočinku a spánku**, panovala ze strany ředitelky MŠ shoda s ředitelkou DS v tom, že dvouleté děti potřebují více než děti starší dostatek relaxačních koutků, v MŠ je toto řešeno rohovými sedačkami, sedacími pytli, koutky s plyšovými hračkami apod. Postele musí být příjemné, je vhodné, aby při spaní byla v místnosti větší tma. Osvědčila se tzv. „hnízda“, tj. postele s mantinely po obvodu, které dávají dětem větší pocit bezpečí.

Lze doplnit, že tento aspekt, tj. péče o hygienu dětí, jejich stravování či zajišťování jejich odpočinku, představuje jednu z nejnáročnějších činností v zařízeních péče o dvouleté děti, neboť děti v tomto věku potřebují pomoc dospělého. V obou sledovaných zařízeních je kladen důraz na to, aby tyto činnosti byly zvládnuty bez větších obtíží, tedy je hledána úspora času (nečištění zubů dětem), možnost využití dalších pracovníků (učitelky vypomáhající chůvám). Z výsledků pozorování lze konstatovat, že jsou tyto činnosti v obou zařízeních dobře zvládnuty a ve výsledku nepředstavují v rámci organizace péče o dvouleté děti větší zátěž pro pracovníky, ale ani pro děti, které jsou schopny kooperace, samy již vědí, co je od nich očekáváno, snaží se být co nejvíce samostatné a ze své samostatnosti také mají radost, jsou za ni navíc oceňovány.

7.5 Procesní podmínky pro práci s dvouletými dětmi

Kromě strukturních a personálních podmínek je pro edukaci dvouletých dětí důležité i to, jaké metody a formy práce jsou u nich vychovateli užívány, tj. významné jsou i tzv. procesní podmínky. Tato oblast byla zkoumána prostřednictvím rozhovorů s ředitelkou MŠ, ředitelkou DS a chůvou, ale též prostřednictvím pozorování. Dále v textu je přiblíženo, jak je v zařízeních přistupováno k adaptaci dítěte na dané prostředí a odloučení od pečující osoby, jak jsou zajišťovány potřeby dětí.

7.5.1 Adaptace dítěte na zařízení a odloučení od pečující osoby

Odloučení od matky a vystoupení z rodinného prostředí, v němž se dítě nejčastěji primárně pohybuje, výměnou na prostředí zcela nové, cizí, s cizími osobami, představuje pro dítě zátěž. Obecně i dospělí musí přivykat novému prostředí (změna zaměstnání, bydlení apod.), orientovat se v něm, navazovat vztahy s osobami, které se v novém prostředí ocitají. I pro dospělé představuje tento přechod zátěž. Jak je zřejmé v návaznosti na teoretická východiska, tato zátěž může být pro dvouleté děti velmi značná, zejména je-li dítě fixováno na matku, není-li zvyklé na jiné děti apod. Běžně v mateřských školách i u dětí starších bývají vypracovány adaptační plány, jejichž cílem je tuto možnou zátěž co nejvíce snížit, eliminovat, vytvořit podmínky k tomu, aby dítě danou změnu přijalo, a to bez větších obtíží. Respondenti tedy byli dotazováni na to, zda mají v zařízení vypracovaný adaptační plán, pokud ano, jakou má podobu, jaké zkušenosti s ním pracovníci zařízení mají apod.

Adaptace v MŠ

V mateřské škole mají vypracovaný **adaptační plán**, který je v základní rovině vypracován na dobu dvou týdnů, nicméně adaptace dětí je vysoce individuální, tudíž tato doba není striktně dána. Adaptační plán ve sledované MŠ probíhá následovně:

První den:

S dítětem přijde do MŠ matka nebo otec, stráví s ním přibližně dvě hodiny ve třídě. Následně odchází rodič s dítětem domů. Je doporučeno, aby se rodič choval klidně, co nejvíce přirozeně, aby nerušil ostatní ve třídě, navíc by mohlo dítě vnímat, že situace je nestandardní,

na což by mohlo reagovat neklidem, prožívat situaci jako stresující. Úkolem rodiče je v návaznosti na chování dítěte postupně jej seznámit s prostředím třídy a dalších prostor v MŠ. Pochopitelně rodič si s dítětem hraje, může využívat hračky ve třídě, pokud má dítě zájem o kontakt s jinými dětmi, podporuje jej, doprovází jej. Je doporučováno, aby se rodič od dítěte nevzdaloval, resp. nenutil dítě, aby si hrálo samo apod. Dítě potřebuje vnímat, že rodič je stále nablízku a představuje pro něj bezpečný přístav, který skýtá dítěti jistotu, bezpečí. Dítě v tomto pomyslném přístavu načerpá jistotu, zklidní se, získá další odvahu znovu se vydat na prozkoumávání nového prostředí. Další instrukce, které rodič dostává, se týkají kontaktu s jinými dětmi či rodiči. Rodič by měl být v danou chvíli v MŠ primárně pro své dítě, k dispozici vždy, když jej dítě potřebuje, v okamžik, kdy jej dítě potřebuje. Neměl by si tedy hrát s jinými dětmi, číst jim apod., resp. může, avšak jen do té míry, aby nebyl porušen koncept dostupného a bezpečného přístavu.

Vymezena je též role chůvy nebo učitelky. Ta by neměla naléhat na to, aby s ní dítě bylo v kontaktu. Naopak pokud dítě má zájem hrát si s chůvou, ta je tomu přístupná. Chůva/učitelka pochopitelně usiluje o kontakt s dítětem, všímá si jej, může mu nabízet hračky, hru s ním, ovšem tak, aby nebyl narušen kontakt s rodičem a účast dítěte v aktivitách s chůvou byla ze strany dítěte dobrovolná. Chůva/učitelka by také měla sledovat kontakt rodiče s dítětem, registrovat jeho specifika, na výsledky pozorování může navázat později např. doporučením rodičů, jak tuto situaci zvládnout, informací o tom, co ve vzájemném vztahu rodič – dítě pozorovala apod.

Ostatní dny v prvním týdnu dítěte v MŠ

Další dny v prvním týdnu adaptace opět dochází do MŠ dítě s rodičem. Je vítáno, pokud se jedná vždy o stejnou dobu. V daný moment jsou jasně dané instrukce, tedy chování, které je od rodičů požadováno: rodič vstoupí s dítětem do třídy, postaví jej na zem, s dítětem se rychle rozloučí, opustí místnost, dítě zůstane s učitelkami. Celý první týden si rodič přichází pro dítě ve stejnou dobu, tj. v 10 hodin dopoledne.

Od učitelky či chůvy je očekáváno, že se bude k dítěti chovat empaticky, bude respektovat jeho aktuální emoční stav a potřeby, tedy bude rozumět a přijímat jeho rozrušení. Pokud je to možné, tj. pokud se dítě nebrání, učitelka či vychovatelka dítě chová, mazlí se s ním. Jejím

úkolem je dítěti porozumět, tedy ujasnit si, co má dítě rádo, na jaké podněty či chování reaguje pozitivně, zkouší různé cesty, jak navázat kontakt s dítětem, jak jej zaujmout a získat si jej. Opět by chůva či učitelka neměly postupovat násilně, je zapotřebí respektovat dítě, vycházet z toho, jak se chová. Kromě chůvy či učitelky se pochopitelně i ostatní pracovníci zařízení snaží kooperovat a pomáhat učitelce či chůvě ve zdárné adaptaci dítěte na prostředí mateřské školy.

Druhý týden v MŠ

Primárně se ve druhém týdnu rozhoduje o tom, jak dlouho bude u daného dítěte adaptační proces probíhat. Úvodní vstup do třídy probíhá opět stejně, tj. rodič odvádí dítě do třídy, rychle se s ním rozloučí a třídu opouští. V tomto týdnu je dítě vyzvedáváno po obědě. Zároveň je rodičům doporučeno, aby měli možnost v případě potřeby pro dítě dojít dříve. To se týká situací, kdy je dítě k neutišení.

Pokud se dítě špatně adaptuje na prostředí MŠ i v druhém týdnu docházky do MŠ, je pokračováno ve vyzvedávání dítěte opět po obědě, případně se může délka pobytu dítěte v MŠ postupně prodlužovat.

V tomto druhém týdnu se mění styl práce učitelek a chův. Ty již více cíleně pracují s dítětem, zejména ve smyslu individuální práce, vymýšlení různých rituálů, které napomohou dítěte vnímat prostředí mateřské školy jako více známé a bezpečné. Důležitá je spolupráce s rodiči. V adaptačním plánu je zdůrazněno, že adaptace je u konce, jakmile dítě vnímá učitelku nebo chůvu jako bezpečnou základnu, což se projevuje např. tím, že se od učitelky či chůvy nechá utěšit. Je v pořádku, pokud dítě reaguje nevolí, případně i pláčem na odchod rodiče ze třídy. Jestliže je však ochotno blíže k sobě připustit učitelku nebo vychovatelku, nechá se od nich uklidnit a následně si začne ve třídě hrát či se zajímat o dění v ní, adaptace probíhá zdárně a tyto reakce jsou považovány za zcela přirozené a v pořádku.

Ředitelka školy uváděla, že přistupují k adaptaci systematicky. Adaptace obnáší i dobu před nástupem dítěte do MŠ. S učitelkami, chůvami a třídami se mohou rodiče seznámit již při dni otevřených dveří. Pokud je dítě do mateřské školy přijato, ještě před začátkem školního roku probíhají třídní schůzky, které se týkají pouze rodičů přijatých dvouletých dětí. Na tyto schůzky se mají rodiče dostavit bez dítěte, aby se mohli plně koncentrovat

na předávané informace. Rodiče jsou seznámeni se zařízením, informováni o platbách, organizaci edukace dětí. Dozví se také, co děti při nástupu do MŠ čeká. Každý rodič má navíc možnost individuálně s učitelkou, která bude ve třídě, do níž bylo dítě přijato, hovořit o všem, co jej zajímá a potřebuje vědět k tomu, aby mohl bez větších obtíží dítě mateřské škole svěřit.

Rodiče dostávají bližší informace o adaptačním plánu, ale též o tom, jak bude školní rok probíhat, jaké akce jsou naplánovány, jaká jsou specifika práce s dvouletými dětmi, jak učitelka či chůva k dětem přistupuje. Je také možné, aby si rodič sjednal s učitelkou další individuální konzultační hodinu, na které již je vítáno, aby se rodič dostavil i s dítětem. Tyto konzultace probíhají v posledním srpnovém týdnu před začátkem školního roku. Adaptační plán je zpracovaný písemně a každý rodič dvouletého dítěte jej obdrží již při zápisu.

V první týdnu školního roku jsou ve třídě přítomny obě učitelky, a to po celou dobu provozu MŠ. Dále je přítomna chůva a je-li potřeba, k dispozici je k výpomoci s relevantními úkony také další personál MŠ – např. uklízečky, školnice, vedoucí školní jídelny apod. Tyto osoby si mohou s dětmi hrát, povídat si s nimi apod.

Mateřská škola disponuje pomůckami, které si sama vytvořila a které mají dvouletým dětem usnadnit jejich adaptaci na toto nové prostředí. Jedná se např. o komunikační kartičky, užívána je též metodika kikus, která je určena pro práci s dítětem s odlišným mateřským jazykem v mateřské škole a která využívá speciální ilustrované pracovní listy, s nimiž pracuje s dítětem učitelka v MŠ, ale též rodiče s dítětem v jeho domácím prostředí. Podle ředitelky MŠ se tato metoda velmi osvědčuje též při práci s dětmi dvouletými.

Mateřská škola si také hodně zakládá na tom, že je dobře uzpůsobena pro docházku dvouletých dětí: jedná se např. o hračky pro batolata, relaxační koutek apod. Dítě může mít u sebe oblíbenou hračku nebo i fotku rodiče, hledána je individuální cesta k dítěti, konkrétně tedy rituály, které dítěti pomohou zvyknout si na odloučení od rodiče a nové prostředí.

Na základě zkušeností s prací s dvouletými dětmi dostávají rodiče doporučení, jak pomoci dítětem s adaptací. Do mateřské školy by měl vodit dítě rodič, který zvládá kontakt s dítětem tak, že méně pláče. Podporován je i kontakt dítěte s osobou v MŠ, kterou dítě nejlépe přijímá. Je-li to možné, tato osoba vítá ráno dítě ve třídě, dítě není násilím odlučováno od rodiče.

Ve třídách jsou drobná zvířata (šneci, rybičky, ježci), což dvouleté děti vítají a též jim tato skutečnost pomáhá přivyknout si na pobyt ve třídě. Kromě toho se učitelky a chůvy snaží těmto dětem nabízet takové aktivity, které je zaujmou a které jim pobyt v MŠ usnadní.

Adaptace v DS

V dětské skupině je též kladen důraz na adaptaci dítěte na nové prostředí, zejména však na odloučení od rodiče. Nicméně adaptační plán vypracovaný není a adaptace dvouletých dětí je řešena individuálně: v DS vítají, pokud je v prvních týdnech docházky dítěte do MŠ rodič flexibilní, může tedy např. s dítětem pobýt v zařízení, ponechat jej o samotě pouze např. na půl hodiny, čas se prodlužuje. Chůva i ředitelka, s nimiž byly rozhovory vedeny, si uvědomují, o jak náročné období se pro dítě jedná: *„Já vždycky říkám rodičům, aby se přizpůsobili tomu dítěti, pokud to jde a mělo by to jít, protože to dítě je to nejvíc že jo.“*

Rodiče jsou ještě před začátkem docházky seznámeni se zařízením, organizací chodu zařízení, je považována za velmi důležité, aby se rodiče seznámili s provozním řádem, neboť v něm je obsaženo vše potřebné pro rodiče.

V DS se neužívá termín „adaptační plán“, ale „zvykáací týdny“. Zvykání by mělo obnášet postupné přivykání, tedy prodlužování délky pobytu dítěte v DS nejprve např. do svačiny, později až do oběda, teprve poté dítě v DS přespává. V tomto ohledu je tedy princip adaptace v MŠ a DS velmi obdobný.

Rodiče se seznámí se třídou, péčí o dítě. Též obdobně jako v MŠ uváděla ředitelka DS, že každé dítě si na zařízení přivyká odlišným způsobem, někomu adaptace trvá týden, 14 dní, jinému dítěti i měsíce. U dvouletých dětí trvá adaptace dle slov ředitelky DS přibližně v průměru jeden měsíc.

Za pozornost ovšem stojí následující výpověď ředitelky DS: *„třeba jako ten *** tady, ale já už si s ním fakt nevím rady jako, protože pokud oni s ním sem budou chodit a budou hodinu tady s ním, tak to taky není dobře, protože se potom vzteká. Třeba Verča, když se zvykala, tak ona si vyloženě sama odešla na křeslo sednout do ložnice a tam se uklidnila. A co si pamatuju ze své praxe, tak některý dítě, ale to je asi i ve školce, tak některý dítě potřebuje ten kontakt – i s tou cizí osobou – potřebuje utišit (třeba ***, ta přijde a potřebuje prostě*

pomazlit). Pak byly děti, který potřebovaly být naprosto samy. My jsme měli takhle chlapečka, kterej si tam sednul v šatně pod svoji bundu, takhle si vzal batoh a trpěl – a měl pocit, že si to musí protrpět. Nic na něj nezabíralo. Nebo zalez pod stůl, prostě chtěl být nějak sám, nechtěl nás k sobě nikoho pustit, ale přešlo ho to. Já si myslím, že každý dítě má nějaký takovýhle vývoj a jestli z toho pak jsou traumata, já nevím no... Já si myslím, že to odloučení od maminky je prostě vždycky bolavý.“ Po tomto výroku následně ředitelka DS svá tvrzení začala dokládat vlastní zkušeností s adaptací jejich dětí na MŠ.

Ředitelka DS dále doplňovala, že se osvědčuje převést u dítěte pozornost na jinou oblast, snažit se jej zaujmout pro komunikaci. Stejně jako v MŠ i v DS je kladen důraz na to, aby dítě bylo v kontaktu vždy jen s jednou osobou, nestřídaly se chůvy apod. Ředitelka DS si uvědomuje, že dítě potřebuje být v bezpečí, chůva v DS pro něj musí představovat „jistotu“ a obecně je DS ředitelkou vnímána jako přestupní místo mezi rodinou a mateřskou školou.

Chůva doplňovala, že rodiče mohou s dětmi v DS pobývat i delší dobu, než je první den. Těchto dní může být více a dítě se v doprovodu rodiče vůbec nemusí do dění v DS zapojovat, nemusí být takto směřováno ani rodiči, daný čas lze využít k tomu, aby se dítě jen seznámilo s novým prostředím, pobýlo v něm společně s matkou (otcem), která pro něj představuje bezpečí, tudíž i toto prostředí může být následně vnímáno jako bezpečné. Podle chůvy je běžné, že dvouleté děti pláčou, pokud zůstanou ve třídě samy, zvykají si postupně, ovšem některé děti, které tato chůva označila jako „sociálně zralé“, s adaptací nemají vůbec žádné obtíže, nicméně takových dětí je velmi málo.

Chůva i ředitelka DS se shodovaly v tom, že nemají vypracovanou metodiku, jak zvládnout adaptaci dvouletého dítěte na DS. Primárně se soustředí na odvedení pozornosti, nabízení zajímavých hraček dítěti, vycházejí hodně z toho, co se jim osvědčilo, ať již během provozu DS či v jejich osobní roli matky. Setkávají se s tím, že některé děti potřebují prostor pro sebe („schovat se“, pobýt o samotě v ložnici apod.), který získávají např. i tím, že chtějí jít na toaletu apod. Zdůrazňováno bylo, že je každé dítě jiné a každé dítě potřebuje individuální přístup.

Pokud je dítě zvyklé na dudlík, může jej mít i v DS. Velmi často se později dítě v DS odnaučí dudlík používat. Je důležité získat co nejvíce informací od rodičů a sladit přístup k dítěti

s tím, jaký je praktikován v rodinném prostředí. Ovšem tento přístup nemusí být vždy vhodný, což následně ztěžuje práci chůvám v DS.

Pravidla spojená s adaptací dětí na pobyt v zařízení

Lze také doplnit, že v DS panuje větší benevolence vůči rodičům než v oslovené MŠ. Je dáván poměrně velký prostor rodičům, tomu, jakou oni mají představu o pobytu dítěte v DS, např. i v souvislosti s adaptací. Jedno z dětí tak bývá často doprovázeno oběma rodiči, nechce se od nich odloučit. Rodiče setrvávají s dítětem ve třídě i více než deset minut, byť se to podle ředitelky DS nesmí, jedná se o porušení bezpečnosti práce, resp. rodič musí být zapsán v Knize návštěv, jinak u dětí může pobývat pouze osoba k tomu určená. Teprve v návaznosti na vedený rozhovor a dotaz, zda je tato situace s rodiči řešena (podle ředitelky DS je vhodnější, pokud rodič vymezuje hranice, dítěti podá situaci jasně, bez emocí, s vysvětlením, kdy rodič přijde, jak dlouho bude dítě v DS, nenechat se zviklat snahou dítěte o připoutání rodiče, což platí tedy pro další dny, nikoliv pro první dny v DS), uvedla ředitelka, že „dnes“ to s nimi probere, vysvětlí rodičům vhodný postup či co zkusit.

Učitelka z MŠ zdůrazňovala, že pro dobrý průběh adaptace je zapotřebí, aby rodiče dodržovali stanovená pravidla. V DS žádná pevná pravidla v otázce adaptace dítěte na prostředí nastavena nejsou. V MŠ je od rodičů požadováno, aby byl odchod od dítěte po předání rychlý, probíhal i v momentě, kdy dítě pláče. Lze stanovit výjimky. Pokud dítě soustavně pláče, dítě „smí“ plakat na určeném medvídkovi (*„to se mi nelíbí. Jestli chceš takhle brečet, tak běž k medvídkovi“*). Učitelka dítě k medvídkovi dovede. Jedná se o dítě, které dle slov učitelky pláče neustále, pravidelně na slovo „ne“, což je dle učitelky dáno tím, že není zvyklé z rodiny na pravidla a hranice. Dítě je povzbuzováno a motivováno k jiné činnosti, zapojení mezi děti, pokud jedná požadovaným způsobem, je mu sděleno, že je „šikovný“).

Zcela jistě je vhodné při koncepci adaptačního plánu stanovit pravidla, která by měli dodržovat jak pracovníci DS/MŠ, ale i rodiče dětí. Z těchto pravidel by se ovšem neměl vytratit akcent na potřeby dětí, o nichž bylo více pojednáno v kapitole 2.4, či zohlednění dosažené vývojové úrovně. Učitelky či chůvy by měly usilovat o to, aby odloučení dítěte od rodiče a přivykání na nové prostředí probíhalo citlivě. K odloučení smutek patří a dítě má

právo plakat. Potřebuje však i vnímat, že nezůstává samo, že je nablízku osoba, která mu pomůže náročnou situaci zvládnout. V těchto okamžicích učitelka nebo chůva zastupuje rodiče, a to v roli pečovatele. V případě obtíží je vhodné společně s rodičem hledat optimální způsob, jak zvládnout adaptaci dítěte na nové prostředí, včetně odloučení od rodiče, tedy neměl by být ztrácen ze zřetele individuální přístup k adaptaci na DS/MŠ v případě každého dítěte.

7.5.2 Práce s dětmi, hra, rozvoj dovedností, interakce s dětmi ve třídě

Oslovení pracovníci v MŠ i v DS se shodovali v tom, že **péče o dvouleté děti** je odlišná, **nejedná se o vzdělávání, spíše výchovu**, nicméně přibližně **od 2,5 let je již možné více užívat pedagogických intervencí**, přičemž **pobyt dvouletého dítěte v kolektivu vrstevníků či starších dětí vede u dvouletých dětí rychleji k samostatnosti**.

U dvouletých dětí se pracovníci soustředí zejména na zajištění jejich hlavních potřeb. To se netýká pouze potřeb biologických, ale i např. potřeby kontaktu (mazlení), hry, zájmu o dítě apod. Důležité je dle chůvy v DS volit individuální přístup, dbát na to, aby bylo dítě co nejvíce spokojené, což souvisí velkou měrou se saturací těchto základních potřeb (přebalit, nočník, nakrmit, pomazlit).

V MŠ panuje obdobný přístup. Dítě je radostně ráno vítáno, děti jsou společně s ostatními vedeny k tomu, aby vyprávěly, jak se měly, jak se vyspaly apod. Je potřeba dětem vyprávět, jak bude čas dále strukturován, v **MŠ je mnohem více oproti DS dbáno na dodržování pravidel** (např. s hračkou se nehází, to bychom si s ní již nemohli hrát, pravidla ohledně pláče, adaptace atd.). Pravidla v MŠ se týkají mnoha činností, pokud např. dítě okusí jídlo, které nejprve odmítá, dostane razítko. Učitelky jsou ochotny dětem pomáhat, např. při oblékání, nicméně pomohou často až v případě, kdy dítě požádá o pomoc – učitelky si na tomto postupu důsledně trvají. Následky trvání na dodržování pravidel jsou zřejmé v tom, jak se děti chovají: děti jsou velmi disciplinované. Vědí, že se na procházce mají držet za ruce, čekat na signál k dalšímu jednání, čekat na určených místech, rozhlížet se. Učitelky důsledně trvají na dodržování stanovených pravidel. Jejich porušení je registrováno, dítě musí své chování napravit, voleny jsou různé postupy, jak dosáhnout toho, aby se dítě

chovalo tak, jak je v MŠ očekáváno. Tento akcent na respektování pravidel je značně silný, bez významnějšího zohlednění věku dítěte.

Dvouleté děti v MŠ dokáží velmi pokročile uskutečňovat správnou sebeobsluhu při jídle: když chůva připravuje jídlo v jídelně, děti si chodí pro lžičky, dávají si je na stolek, následně si jdou pro polévku. Jakmile dojí, zastrčí za sebou židli, poté odnášejí talíř. Všechny děti jedí samy, učitelka dopomáhá např. při zastrkování židle nebo dává dítěti bryndák. Všechny děti sedí způsobně u stolu, dokud všichni nedojedí.

Oproti tomu v DS je zřetelně rozlišováno mezi dětmi mladšími a staršími. Starší děti si připravují např. příbory, talíře či hrnky samy, mladším pomáhají chůvy. Ovšem všechny děti po sobě mají odnést nádoby po najezení na poličku, pití rozdává jedno z dětí, které se zároveň tímto způsobem učí jména ostatních dětí. Mnohem menší samostatnost panuje u oblékání. Vysvléci se nedokáže téměř žádné dítě, ani obléct, což platí i pro většinou starších dětí (3–4 roky). Podobně na procházce nejsou děti vedeny k tomu, aby chodily organizovaně (např. utvořením hada). Vycházka mimo prostor DS vede nejčastěji na blízké dětské hřiště, na kterém již není aktivita dětí nijak organizována.

Na základě realizovaného pozorování lze konstatovat, že důraz na dodržování pravidel v MŠ má v některých případech charakter takřka drilu. Z pedagogického hlediska je ovšem tento přístup nevhodný, neodpovídá soudobým trendům přístupu k výchově dětí. Děti jsou vedeny k příkladné poslušnosti, jejich individualita tak není podporována. Z pozorování vyplynulo, že učitelky vyžadují poslušnost dětí a příkladné chování, často i za použití nevhodných pedagogických postupů (pokud si dítě hračku po sobě neuklidí, učitelka ji vyhodí, aby se děti naučily hračky po sobě uklízet. Děti jsou de facto trestány odmítáním pozornosti a laskavého přístupu, nechovají-li se tak, jak je v MŠ požadováno (pokud např. dvouleté dítě pláče, má jít k medvídkovi a přijít, až bude schopno kooperovat ve třídě, učitelka navádí ostatní děti k tomu, aby napodobovaly pláč dítěte před ním, s cílem pláč zastavit apod.). Je zapotřebí si uvědomit, zda takové chování již nevede k manipulaci dítěte. Nutno dodat, že přístup školy k dítěti je formující pro naši společnost.

Chůva v DS uváděla, že se spíše soustředí na to, aby byly děti v DS spokojené, jsou de facto těmto dětem „druhou mámou“, snaží se dětem usnadnit přechod z domácího prostředí

do prostředí cizího, „*fakt je nedrezírovat tvrdým režimem*“. Ovšem neustále je sledován věk dětí, jejich vývojová úroveň. Jiná je tedy práce s dvouletými dětmi na začátku jejich docházky do MŠ, jiná ke konci školního roku, kdy se již tyto děti zapojují do kolektivu, jde s nimi pracovat skupinově. Po celý první rok je především **v DS sledováno, aby se děti lépe koncentrovaly, naučily se soustředit a vydržet u určité činnosti**. Mnohdy jsou dvouleté děti schopny zapojit se do společných aktivit lépe než děti starší, pochopitelně nikoliv na začátku školního roku. Ředitelka DS uváděla: „*Moje přání je, aby ty holky, který tady jsou, aby suplovaly ty mámy, aby měly mateřské srdce, citění.*“

V MŠ pracuje s dětmi, s celou třídou, učitelka, chůva se věnuje individuálně dětem, které např. pláčou, nechtějí se zapojit do aktivit ve třídě apod., chůva dále pomáhá dětem s hygienou, sebeobsluhou. Učitelce se daří pracovat s celou třídou, starší děti jsou vedeny k dopomoci dětem mladším, které z této interakce profitují, postupně se více zapojují do společných aktivit, více registrují ostatní děti. Z hlediska zapojení dvouletých dětí do společných nebo řízených činností je dle učitelky v MŠ důležité nabídnout dětem aktivitu, která je zaujme. Běžně dvouleté děti udrží pozornost maximálně 15 minut, ovšem podařilo se při atraktivním tématu (barvy, tancování), aby se děti soustavně věnovaly dané aktivitě téměř 45 minut.

Chůva z DS uváděla, že je u dvouletých dětí zapotřebí velkou měrou pracovat s emocemi. Sama chůva či učitelka by měla své emoce až přehánět, prezentovat nadšení, hodně činností ukazovat, přehrávat, nebát se dramatizace, hraní, být „divadelníkem“: „*Vše jim zahrát, ukázat jim to z okolí. Dostat se do jejich světa. Přidat tam něco, na co by se mohly natáhnout.*“

Učitelka v MŠ zdůrazňovala, že se u dvouletých dětí osvědčuje věnovat se hodně pohybu, propojit dílčí činnosti s pohybem, tancem. Zkoušena byla i jóga pro děti, a to s úspěchem. Zároveň však MŠ disponuje určitou metodikou, jak s dětmi pracovat, včetně vzdělávání: užívány jsou emotikony, prostřednictvím kterých se děti učí poznat a pojmenovat různé emoce. Děti jsou vedeny k rozvoji slovní zásoby a celkově komunikaci: aby dokázaly např. poděkovat, odpovědět na otázku. Děti postupně rozšiřují slovní zásobu, resp. rozvíjejí celkově komunikační kompetenci.

U dvouletých dětí je dle této chůvy nezřídka každý den práce s dětmi jiná. Chůva nebyla schopná užívat odbornější termíny, jako tomu bylo u učitelky v MŠ (např. v souvislosti s popisem didaktických činností apod.), bylo však zřejmé, že je obeznána s tím, jaké potřeby tyto děti mají, jaký přístup je vůči nim vhodný a do značné míry vykazovala větší empatii pro svět dvouletých dětí, na rozdíl od učitelky v MŠ. Ředitelka DS doplnila: „*Žádný plánovaný programy pro ně nejsou dobrý. Dětská skupina je postavená na dvouletých dětech... my si všechno musíme obstarávat samy, ať už to jsou knížky, básničky – to si hledáme, tiskneme, takže tohle to nám nikdo nenaplňuje, nenařídí. **Ona ta dětská skupina funguje víceméně jako hlídání, to, co děláme navíc, je vlastně v tom výchovném plánu.***“

V DS je stanoven výchovný plán, na rozdíl od MŠ, kde je plán vzdělávací. Nicméně oslovení pracovníci obou zařízení soudí, že vzdělávání je možné přibližně od 2,5 let. I ve výchovném plánu v DS jsou však obsaženy aktivity, které jsou prováděny v MŠ v rámci „vzdělávání“, tj. básničky, říkanky, je však zapotřebí děti nezahlcovat, těchto podnětů je méně oproti dětem starším (např. jsou dětem říkány dvě básničky, které se průběžně opakují, namísto většího počtu). Chůvy se snaží o to, aby si děti odnášely ze zařízení nové poznatky, rozvíjely se, osvojovaly si nové dovednosti, návyky.

Nelze však tvrdit, že by práce s dětmi nebyla ze strany chův koncepční, promyšlená či dokonce nevhodná pro děti. Jako příklad lze uvést činnost v ranním kruhu, resp. kruhu vytvořeného kolem chůvy. Jedna chůva s dětmi provádí zvolené aktivity, druhá dopomáhá, snaží se případně zapojit, ovšem na principu dobrovolnosti, děti, které se společných činností neúčastní, případně zajišťuje saturaci důležitých potřeb dítěte (kontakt, přebalení atd.). S dětmi jsou pravidelně opakovány naučené písničky a básničky, dochází k propojení písně nebo básně s pohybem. Následuje didaktická část, kdy se děti učí barvám, na příkladech, povídají si o tom, co bylo obsahem písní apod. Děti jsou vedeny k vytleskávání písní, navíc mají naučené písně k úklidu či umývání rukou, které znají a samy též vyžadují např. v okamžiku, kdy jsou vyzvány k úklidu. V jiný den děti vytvářejí v rámci výtvarné činnosti papírové houby. Chůva připraví každému dítěti šablonu, nanese na ni barvu, děti roztírají štětcem.

Rozdíl panuje ve spolupráci s dalšími odborníky či v oblasti diagnostiky. V DS nemají chůvy oprávnění k diagnostice, resp. sledovat např. odchylky ve vývoji, doporučit rodičům návštěvu odborníků apod. Rodičům lze pouze určité skutečnosti naznačit, nikoliv uvádět vlastní soudy, hodnocení, názory, nápady.

7.6 Financování provozu zařízení

Financování MŠ a DS se pochopitelně liší, nicméně rodiče v praktické rovině v těchto zařízeních, v nichž byl výzkum prováděn, nehradí příliš odlišné částky. Rodičů v MŠ se týká úhrada předškolního vzdělávání a stravování. Úhrada za vzdělávání činí v MŠ 600 Kč, s výjimkou dětí, které následující rok nastoupí do základní školy – tyto děti mají vzdělávání bezplatné.

Výše za stravné je odlišena podle věku. Nejstarší děti hradí 42 Kč při celodenním stravování, u ostatních dětí se jedná o 40 Kč, měsíční částka činí 880 Kč. Bližší informace k čerpání dotací či využívání různých šablon, programů, nebyly ředitelkou MŠ záměrně sděleny.

V DS je stanoven poplatek za školné na částku 1 000 Kč, k této částce je dále nutné připočítat stravné (50 Kč na den), nicméně některé děti využívají stravu poskytnutou rodiči. Kromě toho je zákonným zástupcem při přijetí dítěte do dětské skupiny hrazen jednorázový poplatek 1000 Kč.

DS je financována z Evropských fondů, využit byl operační program zaměstnanost, termín jeho realizace je od 1. 4. 2017 – 13. 1. 2020. Chůvy jsou v DS celkem 2, a to na plný úvazek, doplněné o poloviční úvazek další chůvy. Chůvy jsou financovány z operačního programu Zaměstnanost, chůvy budou v zařízení po celou dobu realizace projektu.

8 Vyhodnocení výzkumných otázek – zhodnocení přínosů a nedostatků MŠ a DS

Ve výše popsaném výzkumu byly analyzovány podmínky a způsob edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. Je zapotřebí zdůraznit, že výzkum byl realizován na vzorku dvou zařízení, tj. výsledky nelze generalizovat. Mateřská škola, v níž byl výzkum proveden, byla nadstandardní z hlediska jejího architektonického zpracování, vybavení

apod. Prostory dětské skupiny naopak budou v létě 2019 rekonstruovány (okna, fasády, odpady atd.), tedy lze předpokládat, že interiér bude novější. Srovnání obou zařízení je tedy zapotřebí vnímat v tomto kontextu.

První výzkumná otázka: Jak se odlišují strukturní (prostorové, materiální, hygienické, psychosociální) podmínky pro práci s dítětem v MŠ a DS?

Prostorové a materiální podmínky byly identifikovány jako **více vyhovující u mateřské školy**. Hlavní rozdíly se týkaly odpočinkových či klidových prostor pro dvouleté děti, kuchyně a hudebního koutku. V mateřské škole mají dvouleté děti poměrně široké možnosti, jak nabýt určité emoční rovnováhy a bezpečí z hlediska uchýlení se do míst, kde se dítě cítí jistěji nebo může zůstat více se sebou samotným. K dispozici je prostorný odpočinkový kout, ve kterém děti mohou ležet, sedět, být nerušeny ostatními, mohou se schoulit do pomyslné náruče velkého plyšového medvěda (jedná se o důležitý **psychosociální prvek**). V dětské skupině může dítě odejít do ložnice, kde je ovšem samo, pokud s ním není chůva.

Nábytek byl zjištěn více vyhovující v MŠ (polohovací židle, dětské stoličky, dostatek úložných boxů). I když se MŠ primárně nezaměřuje na dvouleté děti, uspořádání tříd je pro ně zcela vhodné a zajišťuje dětem větší komfort, než je tomu v DS.

Z hlediska zajištění **hygienických podmínek** nebyly shledány nedostatky v žádném zařízení. V DS jsou dětem navíc k dispozici nočníky, oproti MŠ chybí pisoáry. Co se týče stravování, v navštívené DS jsou obědy dětem dováženy. V tomto ohledu může být problematické zajištění vhodného stravování dětí, s ohledem na výživové normy, chybí kontrola v tom, jak kvalitní jídlo je dětem podáváno. V mateřské škole je kuchyň, dostatečný prostor pro jídelnu, což je zcela jistě vhodnější, nicméně u dvouletých dětí nemusí být tato oblast příliš problematická. Jak uváděla chůva a ředitelka DS, rodiče často dítěti zajišťují stravu vlastní, podávány jsou kaše, jogurty apod., v tomto ohledu se DS více specializuje na dvouleté děti a lze tedy zajistit dětem to, co potřebují, i přes absenci vlastní jídelny.

Lze tedy shrnout, že strukturní podmínky pro práci s dvouletými dětmi jsou vhodnější v MŠ, která je ovšem nadstandardně materiálně zabezpečena. Vytknout lze DS především absenci klidového a hudebního koutku, nábytku uzpůsobeného dvouletým dětem.

Druhá výzkumná otázka: Jaké metody a formy práce jsou uplatňovány a čím jsou specifické pro dvouleté děti v MŠ a DS?

Základní rozdíl spočívá již v tom, že v MŠ je stanovován vzdělávací plán, v DS výchovný plán. V DS je kladen důraz spíše na posilování koncentrace dětí a pokud jsou dvouleté děti vedeny k určitému rozvoji kompetencí, jedná se spíše o doplňkovou aktivitu. Navíc chůvám chybí pedagogické vzdělání, nemohou užívat běžné pedagogické postupy, jaké znají učitelky v MŠ. Učitelky v MŠ více pracují s dětmi skupinově.

V DS není ani optimální vybavení pro činnosti hudební nebo pohybové. Chůva vysvětlovala, že se soustředí spíše na emoce dětí než cílenou didaktickou práci s nimi. Dalším rozdílem je nemožnost realizovat pedagogickou diagnostiku v DS, kterou běžně učitelky v MŠ uplatňují a mají k tomu i vzdělání.

Oslovené pracovnice z obou zařízení se shodovaly v tom, že „vzdělávání“ u dvouletých dětí možné takřka není, nicméně celkově docházka do těchto zařízení vede k rychlejšímu vyspívání, osvojování a rozvíjení důležitých schopností, dovedností, a již podle zkušeností respondentek děti dvouapůlleté dokáží profitovat i z řízené pedagogické práce. Proto respondentky zařazují s ohledem na věk dětí dílčí aktivity (skupinová práce, říkanky, básničky, rozvoj slovní zásoby, sociálních dovedností apod.). Nechybí, a to ani v jednom ze zařízení, také fyzický kontakt (mazlení apod.) s dvouletými dětmi, pokud jej děti potřebují.

Za pozornost stojí i přístup k adaptaci dětí na odloučení od pečujícího rodiče a prostředí MŠ/DS. V MŠ je velmi pečlivě propracován adaptační plán, který je též dodržován. Je stanoven rámec toho, jak rodiče postupně uvolňují dítě z úzké vazby na nich, což v DS zcela chybí. I když je v DS též zohledněna potřeba adaptace, ta se jeví jako nesystematická a v důsledku může být i škodlivá pro dítě, neboť zcela chybí jasná pravidla, která jsou v tomto případě na místě.

Z výsledků vztahujících se ke druhé výzkumné otázce tedy vyplynulo, že metody a formy práce jsou v MŠ propracovanější, což je pochopitelné, neboť učitelky mají oproti chůvám pedagogické vzdělání. Doporučit lze dovybavení DS hudebními nástroji, v případě MŠ je mnohdy realizován nevhodný přístup ke dvouletým dětem. U dvouletých dětí je zapotřebí především citlivého přístupu, emoční podpory, podpory socializace dítěte ve skupině a

sebeobsluhy, nikoliv vedení dětí k poslušnosti, na úkor např. jejich emočních či vztahových potřeb.

Třetí výzkumná otázka: Jak se odlišují personální podmínky pro práci s dítětem v MŠ a DS?

Personální podmínky lze hodnotit jako **více vhodné v DS**, ovšem primárně z hlediska zajištění pečujících osob pro dvouleté děti. Dvě chůvy na maximálně 12 dětí se mohou více individuálně dětem věnovat než dvě učitelky a jedna chůva ve třídě, v níž je i více než 20 dětí, přičemž dvouletých dětí může být i 18 ve třídě. Navíc v dané MŠ není v jedné třídě chůva vůbec, v další třídě (z celkového počtu pěti tříd) je pouze jedna učitelka. Sama ředitelka MŠ hodnotí personální zajištění péče o děti v MŠ, zejména s ohledem na děti dvouleté, jako nedostatečné, nicméně nebylo možné více posílit personální obsazení MŠ.

Zároveň ale lze **odbornost učitelek v MŠ hodnotit jako vyšší oproti chůvám v DS**, kterým chybí pedagogické vzdělání, více zkušeností s péčí o děti, byla zřetelná absence kompetencí výchovných a vzdělávacích, které by byly získány studiem a které učitelky v MŠ následně zcela přirozeně užívají při péči o děti.

V rámci shrnutí těchto výsledků lze považovat za potřebné, aby v MŠ byla věnována pozornost vhodnějšímu zajištění personálního obsazení, kdy by zcela jistě neměla ve třídě s dvouletými dětmi chybět chůva. Její absence zvyšuje zátěž učitelky ve třídě a může zvyšovat riziko nedostatečné či nevhodné péče o dvouleté, ale i starší děti, kdy není v moci jedné učitelky optimálně sledovat a saturovat potřeby všech dětí.

Čtvrtá výzkumná otázka: Jaké přínosy a případná rizika pro edukaci dvouletých dětí lze zjistit u obou typů zařízení?

Zcela jistě může být docházka dvouletých dětí do těchto zařízení přínosná. Mnohé děti se adaptují bez větších obtíží během jednoho měsíce, a to v obou zařízeních. Následně nastává poměrně rychlý pokrok v rozvoji dílčích kompetencí: děti si odvyknou na dudlík, plenu, naučí se chodit na nočník, později na toaletu, zvládají samostatné stravování, rozvíjí se i jejich sociální dovednosti, dokáží si postupně více hrát s ostatními dětmi, učí se respektovat autoritu, dodržovat pravidla apod.

Z hlediska bezpečí je o dvouleté děti v těchto zařízeních dobře pečováno. Důležitá je optimální kooperace MŠ/DS a rodiny, což se více daří a je více propracované v MŠ. Lze shrnout, že úspěch začlenění dítěte do MŠ/DS závisí velkou měrou na citlivém přístupu významných osob v životě dvouletého dítěte, kterými jsou tedy v případě docházky do MŠ/DS i učitelky a chůvy.

Každé zařízení je svým zaměřením a základním pojetím odlišné a dle názoru autorky nejsou tedy plně srovnatelné. Ztotožňuji se s názorem ředitelky DS, že v DS je primárně zajišťováno hlídání dětí, edukace je zde sekundární, a to i v době, kdy je již edukace u dvouletých dětí možná. Tím, že je k dispozici chůva, je umožněna individuální péče o dvouleté dítě. To, jak následně docházka dvouletého dítěte do MŠ/DS probíhá, je velkou měrou ovlivněno osobností vychovatele (učitelky, chůvy), nikoliv zařízením jako takovým.

Co se týče vyhodnocení rizik pro edukaci dvouletých dětí v daných zařízeních, ve sledovaných zařízeních nebyly zjištěny výraznější nedostatky. Lze však doporučit rozšíření vzdělání učitelek v MŠ i chův v DS v oblasti vývoje a potřeb dvouletých dětí. Chůvy v navštívených DS jednají intuitivně, nikoliv však špatně v oblasti výchovy a péče o dvouleté děti, jak samy přiznávaly, chybí jim pedagogické vzdělání. S rozšířením poznatků z oblasti psychologie či pedagogiky by bylo možné s dětmi cíleně pracovat na rozvoji některých schopností a dovedností, především by chůvy získaly větší jistotu ve své roli, což by se mohlo promítnout i do přístupu k rodičům, např. v souvislosti s adaptací dětí. Co se týče MŠ, za nevhodný považuji sledovaný přístup učitelky ke dvouletým i starším dětem v situacích, kdy je důrazně požadována poslušnost dětí. V MŠ byly pozorovány tendence přistupovat ke dvouletým dětem obdobně, jako k dětem starším. Tedy i učitelkám v MŠ lze doporučit získání více informací v problematice dvouletých dětí.

Hlavní výzkumná otázka: Jaká jsou specifika práce s dvouletými dětmi v MŠ a DS?

Z předložených výsledků je zřejmé, že přístup ke dvouletým dětem je zcela odlišný, než je tomu u starších dětí předškolního věku. Cílené systematické vzdělávací aktivity většího rozsahu lze provádět minimálně, nicméně respondentky z DS i MŠ se shodovaly v tom, že dvouleté děti po půlroční docházce do zařízení učiní velký pokrok a lze se u nich zaměřit na rozvoj některých kompetencí, předávání poznatků apod. Primárně je však zapotřebí

registrovat a respektovat potřeby těchto dětí, včetně potřeby péče, opory, kdy je důležité, aby se děti cítily v zařízení bezpečně, měly v něm osobu, k níž se lze s jistotou a důvěrou vztahovat. Z tohoto hlediska se jeví DS jako vhodnější zařízení, neboť takto samy pracovnice vnímají své hlavní zaměření při práci s dvouletými dětmi. Specifikum dvouletých dětí je nutné uzpůsobit vnější i vnitřní prostor zařízení, aby péče o děti byla bezproblémová a podmínky péče byly bezpečné. Nutností je v MŠ chůva, která zajišťuje v případě potřeby saturaci potřeb (velmi často primárně biologických) dvouletých dětí, další učitelka může pracovat s ostatními dětmi. Je nutné dobré vzdělání pracovníků zařízení (učitelek, chův atd.) v oblasti výchovy a péče o dvouleté děti, což do určité míry chybělo pracovnícím obou zařízení. Dostatečné vzdělání umožňuje zajišťovat péči o dvouleté děti optimálně, s uvědoměním si toho, co v danou chvíli dítě nejvíce potřebuje, nicméně základem je kladný vztah k takto malým dětem a ochota a zájem pečovat o ně.

Závěr

V bakalářské práci byla věnována pozornost problematice edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. Jedná se o téma vysoce aktuální. Dětské skupiny, které byly v bakalářské práci zkoumány, jsou novým projektem a do určité míry i experimentem, který dosud nebyl vědecky příliš zkoumán. V práci tedy bylo primárně sledováno, jaká jsou specifika edukace dětí v mateřské škole, která má vysoký kredit u českých rodičů a též dlouhou tradici v českém školství, a dále v dětských skupinách, které jsou novinkou a které patrně ani mnozí rodiče příliš neznají.

V teoretické části byly přiblíženy hlavní pojmy. Uvedeny byly charakteristiky obou zařízení, specifika dvouletých dětí a nastíněn byl i přístup České republiky k začleňování dvouletých dětí do institucionální péče. V návaznosti na tyto poznatky byl realizován vlastní výzkum, jehož cílem bylo analyzovat podmínky a způsob edukace dvouletých dětí v mateřské škole a dětské skupině. V první fázi výzkumu bylo navštíveno 5 mateřských škol a 5 dětských skupin. Následně byla na základě zvolených kritérií vybrána jedna mateřská škola a jedna dětská skupina, v nichž bylo realizováno hlavní výzkumné šetření. Jednalo se o zařízení, která měla nejvíce zkušenosti s dvouletými dětmi. Výzkumným designem byla případová studie. S ředitelkami zařízení, jednou učitelkou MŠ a jednou chůvou z DS byly vedeny polostrukturované rozhovory. Kromě rozhovorů bylo metodou výzkumu i zúčastněné pozorování.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že se obě zařízení výrazně neodlišují svými strukturními podmínkami, byť tyto podmínky jsou pro edukaci dvouletých dětí lépe zajištěny v MŠ. Za důležité lze považovat dostatečnou reflexi potřeb dvouletých dětí ze strany personálu i vedení institucí, která se jeví jako více systematická a komplexní v MŠ: ve sledované MŠ oproti DS je vhodnější vybavení prostor tříd (nábytek uzpůsobený výšce dětí, více podnětné prostředí (hračky, venkovní zahrada a hřiště), velmi kladně lze hodnotit zřízení klidového/relaxačního koutku a možnost pracovat s dětmi v oblasti hudební a pohybové.

Z hlediska personálních podmínek se jeví jako vhodnější dětská skupina. Ve sledované DS je jen 12 dětí, většina z nich dvouletých, o které pečují dvě chůvy. Navíc mnohé děti nejsou v zařízení po celou provozní dobu, ale jen na pár hodin. Oproti tomu v MŠ je více než 20 dětí,

často i více než 10 dětí dvouletých, o které pečuje jedna chůva, dvě učitelky pracují s celou třídou. Individuální péče o dvouleté děti je tedy lépe zajištěna v DS.

Naopak nedostatkem DS je nízká vzdělanostní úroveň pečujícího personálu (zpr. chův). Ty mnohdy mohou jednat spíše intuitivně, pakliže nemají pedagogické vzdělání, ovšem jak bylo v práci přiblíženo, ani odbornost učitelky nezajišťuje vhodné vztahování se ke dvouletým dětem. Zároveň však bylo zjištěno, že odborná vybavenost učitelek v MŠ vede k systematictější a více uvědomělé pedagogické práci s dvouletými dětmi.

Péče o dvouleté děti by měla být vždy vysoce individuální. Od vychovatelek (učitelek, chův) je zapotřebí nejen odborných znalostí, ale především citlivost a emocionální otevřenost ke svěřeným dítětem, připravenost jim poskytovat citovou oporu, kterou potřebují atd. Je zapotřebí určitý řád, na který je kladen velký, mnohdy až nevhodný důraz v MŠ. Pravidla by zcela jistě měla být doplněna vřelostí a velkou dávkou empatie, která byla ve větší míře pozorována v DS.

Ředitelka DS uváděla, že vnímá dětskou skupinu především jako místo, kde dochází k hlídání dětí, které rodič potřebuje. Pracovníci DS se snaží v tomto ohledu rodičům pomoci, ulevit, umožnit jim vstup na trh práce, odpočinek či naplnění různých speciálních potřeb (např. socializace dětí se SVP v menším kolektivu dětí). Teprve v druhé fázi se zaměřují na možný rozvoj dílčích schopností a dovedností. Nicméně jak v DS, tak i v MŠ děti dosahují rychlého progresu ve vývoji, především co se týče sebeobsluhy nebo rozvoje volných vlastností a dále i schopností kognitivních.

Závěrem lze konstatovat, že vnímám oba typy zařízení jako odlišná, nekonkurenční, ne zcela srovnatelná. Odlišné je financování. Budoucnost dětských skupin je zatím nejasná a je i možné, že v okamžiku, kdy skončí jejich dotace ze strany EU či českého státu, tato zařízení zaniknou, nebo nebudou finančně pro rodiče dostupná. Při akcentu na potřebu návratu matek na trh práce v kratší době, než je tříletá rodičovská dovolená, však mohou být dětské skupiny cennou a bezpečnou pomocí rodinám s dvouletými dětmi.

Seznam použitých informačních zdrojů

ALLEN, Eileen K. a Lynn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-421-2.

BARVÍKOVÁ, Jana, Věra KUCHAROVÁ a Kristýna Psychlová. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, 2014. ISBN 978-80-7416-203-9.

BARVÍKOVÁ, Jana, Sylva HÖHNE, Jana PALONCYOVÁ, Jana a Kamila SVOBODOVÁ. *Mikrojesle: nová služba předškolní péče v průzkumu veřejného mínění*. Praha: VÚPSV, 2018. ISBN 978-80-7416-326-5.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vyd. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0658-1.

BENDO VÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3854-3.

BENSON, Janette B. and Marshall M. Haith. *Social and Emotional Development in Infancy and Early Childhood*. San Diego, CA: Academic Press, 2009. ISBN 978-0-12-375065-5.

DVOŘÁK, Dominik a kol. *Česká základní škola*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1896-8.

EACEA. *Vzdělávání a péče v raném dětství v Evropě: překonávání sociálních a kulturních nerovností*. Praha: ÚIV, 2010. ISBN 978-92-9201-025-6.

FRANCLOVÁ, Marta. *Zahájení školní docházky*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4463-6.

GREGORA, Martin a Jana KROPÁČKOVÁ. *Vývoj batolete od jednoho roku do tří let*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5085-9.

HAŠKOVÁ, Hana, Steven SAXONBERG a Jiří MUDRÁK. *Péče o nejmenší: boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7419-114-5.

HELUS, Jiří. *Úvod do psychologie*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-247-4675-3.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 4., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- CHARLESWORTH, Rosalind. *Understanding Child Development*. 8th ed. Belmont, CA: Cengage Learning, 2011. ISBN 978-0-495-80930-2.
- JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.
- KLÍMA, Jiří. *Pediatric pro nelékařské zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5014-9.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-4435-3.
- KREJČOVÁ, Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0812-9.
- KROPÁČKOVÁ, Jana a Hana SPLAVCOVÁ. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání od podzimu do zimy*. Praha: Raabe, 2016. ISBN 978-80-7496-270-7.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea. *Edukace dětí se speciálními potřebami v raném a předškolním věku*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-063-8.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- LAZZARI, Simona. *Vývoj dítěte v 1.-3. roce*. Praha: Grada, 2013. 199 s. ISBN 978-80-247-3734-8.
- LEIFER, Gloria. *Úvod do porodnického a pediatrického ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2004. 952 s. ISBN 80-247-0668-7.
- LOUDOVÁ STRALCZYNSKÁ, Barbora. Czech republic. ECES Workforce Profile. In: OBERHEUMER, Pamela and Inge SCHREYER. *Early Childhood Workforce Profiles in 30*

Countries with Key Conceptual Data. Munich: Seepro-r, 2018 pp. 206-244. ISBN 978-3-00-060262-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: Průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MPSV. *Dětská skupina: Informační příručka pro rodiče*. Praha: MPSV, 2018. ISBN 978-80-7421-141-6.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5107-8.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Soukromá a firemní školka od A do Z: jak založit a provozovat soukromé nebo firemní zařízení předškolní výchovy*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4699-9.

PETRŮ-KICKOVÁ, Pavla. *Poznáváme, hýbeme se a tvoříme: činnosti pro děti od 2 do 3 let*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1182-2.

PREISS, Marek a Jaro KŘIVOHLAVÝ. *Trénování paměti a poznávacích schopností*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2738-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0870-9.

- PRŮCHA, Jan a kol. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: Přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- RONEN, Tammie and Arthur FREEMAN. *Cognitive Behavior Therapy in Clinical Social Work Practice*. New York, NY: Springer, 2007. ISBN 0-8261-0215-8.
- SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3311-1.
- SORIANO, Victoria. *Raná péče: analýza situace v Evropě: klíčové aspekty a doporučení: souhrnná zpráva*. Middelfart, Brusel: Evropská agentura pro rozvoj speciální pedagogiky, 2005. ISBN 978-8791500-76-3.
- SPLAVCOVÁ, Hana a Jana KROPÁČKOVÁ. *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1042-9.
- SYSLOVÁ, Zora. *Vývoj vzdělávacích programů*. In PAVLOVSKÁ, Marie, Zora SYSLOVÁ a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 67-73. ISBN 978-80-210-5981-8.
- SYSLOVÁ, Zora, Irena BORKOVCOVÁ a Jan PRŮCHA. *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-354-8.
- SYSLOVÁ, Zora. *Proměna mateřské školy v učící se organizaci*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-113-2.
- ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-244-0629-2.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZATLOUKAL, Tomáš et al. *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2017/2018*. Praha: Česká školní inspekce, 2018. ISBN 978-80-88087-20-5.

Legislativní zdroje:

Vyhláška 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých

Vyhláška č. 281/2014 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz dětské skupiny do 12 dětí

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

APV. Celostátní vědecká konference s mezinárodní účastí. *Asociace předškolní výchovy*. [online] květen 2019 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: https://asociacepv.cz/wp-content/uploads/2019/04/Program_konference_13_14_5_2019.pdf

ČT. Vyprávěj: začalo se experimentovat s mikrojeslemi. *Česká televize – iVysílání*. [online] 2019 [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10195164142-vypravej/bonus/7278-zacalo-se-experimentovat-s-mikrojeslemi>

EURYDICE. Česká republika – vzdělávání a péče v raném dětství. *Eurydice*. [online] 2019 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-21_cs

- FERRAROVÁ, Eva. Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby reg. č. projektu cz.03.1.51/0.0/15_009/0000858. *ESFCR*. [online] 2016 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/file/10015/>
- GINTEROVÁ, Monika. Maximálně čtyři děti ve skupině a osobnější přístup. O mikrojesle je mezi rodiči zájem. *Česká televize*. [online] 26. 2. 2019 [cit. 2019-05-07]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2741900-na-mikrojeslich-si-rodice-oblibili-hlavne-osobnejsi-pristup-k-detem-vznikaji-i-v>
- HOROVÁ, Martina. Evaluační zpráva výzev 126 a 127 operačního programu Zaměstnanost. *Evropský sociální fond*. [online] 2018 [cit. 2019-05-07]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/9904387/Evalua%C4%8Dn%C3%AD+zpr%C3%A1va+v%C3%BDzev+126+a+127+OPZ+mikrojesle.pdf/cdb06f30-e0bd-4f18-85eb-961f388c8b4d?t=1545903832755>
- HROMKOVÁ, Dominika a Eva ZAHRADNICKÁ. Dětské skupiny a mikrojesle v ohrožení. Dotace na ně skončí příští rok. *The World News*. [online] 2019 [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://twnews.cz/cz-news/detske-skupiny-a-mikrojesle-v-ohrozeni-dotace-na-ne-skonci-pristi-rok>
- JANOUSHKOVÁ, Jitka. O naší MŠ. *MŠ u stromu*. [online] 2018 [cit. 2019-06-23]. Dostupné z: https://www.skolkaustromu.cz/o_nasi_ms.html
- KRBCOVÁ, Lenka. Jaké očkování je třeba do školky? Ministerstvo vydalo nové stanovisko. *Vitalia* [online] 18. 8. 2015 [cit. 2019-06-09]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jake-ockovani-je-treba-do-skolky-ministerstvo-vydalo-nove-standovisko/>
- MACH, Jiří. Dětské skupiny zdražují, stát chce cenu zastropovat. *Novinky.cz*. [online] 9. 4. 2019 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/501940-detske-skupiny-zdrazuj-i-stat-chce-cenu-zastropovat.html>
- MAREŠOVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie. *Slide player* [online] 2019 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/15164202/>

MPO. Počty živností dle oborů v jednotlivých krajích. *Ministerstvo průmyslu a obchodu*. [online] 2019b [cit. 2109-07-09]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/statistika-zivnosti--222296/>

MPO. Počty živností dle oborů v jednotlivých krajích. *Ministerstvo průmyslu a obchodu*. [online] 2019b [cit. 2109-06-09]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/statistika-zivnosti--222296/>

MPSV. Mikrojesle. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online] n. d. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <https://mikrojesle.mpsv.cz/index.php/co-jsou-to-mikrojesle-2/>

MPSV. Právní předpisy a stanoviska. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online] 2015 [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <http://www.dsmpsv.cz/index.php/pravni-predpisy-a-stanoviska/>

MPSV. Procházení dětských skupin po regionech. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online] 2019a [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <http://evidence.mpsv.cz/eEDS/index.php>

MPSV. Vítejte na webu systémového projektu mikrojesle. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online] 2019b [cit. 2019-07-11]. Dostupné z: <https://mikrojesle.mpsv.cz/>

MŠMT. Informace k předškolnímu vzdělávání dětí ve věku od 2 do 3 let v mateřské škole. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online] 16.1.2017a [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/39798_1_1/

MŠMT. Přípravné třídy základních škol od školního roku 2017/2018. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online] 31.3.2017b [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pripravne-tridy-zakladnich-skol-od-skolniho-roku-2017-2018>

MŠMT. Předškolní vzdělávání, vývoj mateřských škol. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online] 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyvojova-rocenka-skolstvi-2007-08-2017-18>

PALONCYOVÁ, Jana. Profesionální kvalifikace: Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky. Chůva pro dětské koutky. *VUPSV* [online] 2017 [cit. 2019-06-09]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_432.pdf

PAPÍRNÍKOVÁ JUREČKOVÁ, Michaela. Zrušení povinnosti přijímat dvouleté děti do mateřských škol. *Svaz měst a obcí České republiky*. [online] 23. 8. 2018 [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/skolstvi/zruseni-povinnosti-prijimat-dvoulete-deti-do-materskych-skol.aspx>

SEIDLOVÁ, Helena. Prohlášení ministerstva zdravotnictví o provozování jeslí jako zdravotnických zařízení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [online] 2013 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/dokumenty/prohlaseni-ministerstva-zdravotnictvi-provozovani-jesli-jako-zdravotnickych-zari_7612_3.html

SCHREYER, Inge and Pamela OBERHUEMER. Czech republic – Key Contextual Data. *Seeepro-r*. [online] 2017 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: http://seeepro.eu/English/pdfs/CZECH_REPUBLIC_Key_Data.pdf

STRNADOVÁ, Miroslava. Mikrojesle jsou plné, ještě než se otevřou. Tvoří se pořádek na další rok. *iDNES*. [online] 23. 3. 2017 [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/zajem-o-mikrojesle-ustecky-kraj-pro-deti-od-pul-roku-do-dvou-let.A170322_2314041_usti-zpravy_vac2

ŠIMONOVÁ, Magda. Naše minijesle. *Prostor pro rodinu*. [online] 2019 [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://www.prostorprorodinu.cz/minijesle>

TĚTHALOVÁ, Marie. Dvouleté děti jsme v mateřské škole měli vždy. *Rodina* [online] 10. 7. 2017 [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek11049.htm>

Seznam příloh

Příloha 1 – Pozorovací arch

Příloha 2 – Schéma rozhovoru

Příloha 3 – Fotodokumentace prostor MŠ

Příloha 4 – Fotodokumentace prostor DS

Příloha 1 – Pozorovací arch

Tabulka 6 Pozorovací arch

VĚCNÉ (MATERIÁLNÍ) PODMÍNKY				
		Ano	Ne	Poznámky
Prostory vnitřní				
Dostatečná velikost prostoru				
Vyhovující prostorové uspořádání				
	Hrací koutek			
	Odpočinkový koutek/klidový prostor			
	Pohybový prostor			
	Hudební koutek			
	Výtvarný koutek			
	Jídelní prostor			
	Úklidový prostor/místnost			
	Kuchyň			

	Ložnice			
	Umývárna			
	WC			
	Šatna			
Vhodnost nábytku a vybavení v prostoru herny				
Skříně				(skříně, židle, stoly, postele, přebalovací pult, WC, umyvadla, nočníky, otevřené x uzavřené poličky, pohovka, skříňky, lavičky)
Poličky				
	otevřené			
	uzavřené			
Stoly				
Židle				
	Polohovací židle			
	Klasické			
Postele				
Pohovka				
Úkryt				
Koberec				

Hračky			
Nástěnky			
Pomůcky			
Náčiní			
Materiál			
Doplňky			
Vhodnost nábytku a vybavení v prostoru umývárny/WC			
Záchody			
Pisoáry			
Nočníky			
Výlevka nočníků			
Přebalovací pult			
	Polohovací		
	Klasický		
Umyvadla			
Sprchy			
	Dětská vanička se sprchou		
	Sprchový box		
Skříňky na ručníky			
Dětské stoličky			
Zrcadla			

Krytý nášlapný odpadkový koš			
Koš na pleny			
Úložný prostor pro hygienické potřeby (pleny, ubrousky, podložky)			
Vhodnost nábytku a vybavení v prostoru šatny			
Skříně			
Lavičky			
Informační nástěnky pro rodiče			
Nástěnky činností dětí			
Úložné prostory, boxy			
Prostory vnější			
Zahrada			
Hřiště			
Dostatečná velikost prostoru			
Vyhovující prostorové uspořádání			
Vhodnost členitosti a vybavení prostředí			
	Pískoviště		
	Skuzavka, houpačka		

	Hrací domečky			
	Lavičky			
	Brouzdaliště, bazén			
	Hračky			
	Pomůcky			
	Nestandardní vybavení			
ŽIVOTOSPRAVA, STRAVOVÁNÍ				
		Ano	Ne	Poznámky
Způsob stravování				
	Školní			
	Vlastní			
Pestrost jídelníčku				
Pitný režim				
Pravidelní denní rytmus a řád				
Dostatečný pobyt venku				
PROCESUÁLNÍ PODMÍNKY				

	Ano	Ne	Poznámky
Adaptace			
Adaptační plán			
Vhodný postoj učitele/chůvy			
Vhodný postoj rodiče			
Podnětné prostředí			
Individuální péče			
Vzájemná interakce dětí mezi sebou			
Komunikace dětí mezi sebou			
Spolupráce dětí mezi sebou			
Možnost používání specifických osobních pomůcek dítěte			
Možnost používání vlastních hraček			
Spolupráce s rodinou			
Provázanost režimu instituce s režimem v rodině – desatero			
Zápis dětí			
Vyplňování materiálů k zápisu			
Společné akce			
Konzultace s třídními učitelkami			
Konzultace s ředitelkou			
Organizace			
Stálý pravidelný denní režim			

Dostatečně pružný režim dne				
Vhodná provozní doba				
Spolupráce s jinými institucemi				
Poplatek za školné				
Respektování potřeb dítěte				
	Dostatek času na realizaci činností			
	Úprava stravování			
	Dostatek volného pohybu			
	Prostor k odpočinku během dne			
	Soukromí dítěte			
	Dostatek poskytnutí času na vyjádření názoru dítěte			
	Přizpůsobená řeč k dětem			
Opakující se rituály				
Dodržování pravidel				
Překračovány stanovené počty dětí ve třídě				

Správný počet zaměstnanců				
Spolufinancování				
Vytvářeny vhodné materiální podmínky				
Spojování tříd				
Splněný počet dětí na třídu				
Věkové uspořádání prostředí				
	Homogenní			
	Heterogenní			
Národnostní složení třídy				
Metody vzdělávání				
Vzdělávací činnost				
	Hromadně (frontálně)			
	Menší skupiny			
	Individuálně			
Vzdělávací nabídka				
Poměr spontánních a řízených činností vyvážen				
Přizpůsobeny metody a formy práce				
Dostatek času a prostoru na spontánní hru				
Situační učení				
Prožitkové učení				
Aktivity podněcují děti k vlastní aktivitě, experimentování				

Práce vlastním tempem			
PERSONÁLNÍ PODMÍNKY			
	Ano	Ne	Poznámky
Jasně vymezené úkoly, pravomoci, povinnosti všech zaměstnanců			
Ředitel pozitivně motivuje a podporuje zaměstnance			
Pedagogický sbor pracuje jako tým			
Překryvy učitelů, chův			
Všichni zaměstnanci mají předepsanou odbornou kvalifikaci			
Pedagogičtí pracovníci se sebevzdělávají			
Dosavadní zkušenosti pracovníků s dvouletými dětmi			
Personální posílení			
	Školní asistent		
	Školní pedagog		
	Školní psycholog		
	Sociální pedagog		
	Chůva		

Ředitel využívá maximální možné výše úvazků pracovníků				
Pedagogická činnost pracovníků				
	Přímá			
	Nepřímá			

Zdroj: autorka práce

Příloha 2 – Schéma rozhovoru

Jak je v MŠ/dětské skupině přistupováno k adaptaci dvouletého dítěte na nové prostředí (když přijde do třídy poprvé – kontakt s rodiči, reakce na situace, kdy dítě dlouho/hodně pláče, metodika apod. Co se osvědčuje a co ne, proč)

Jak je v MŠ/dětské skupině zajištěno uspokojování základních biologických potřeb dítěte (hygiena, stravování, odpočinek, spánek)? V čem spatřujete případné obtíže, v čem je saturace těchto potřeb odlišná u dětí dvouletých a starších (3 a více let)?

Jak je podporován kontakt dvouletých dětí s dětmi staršími? Na rozvoj jakých sociálních dovedností se soustředíte především, proč, jakým způsobem a s jakým výsledkem? Co jsou v těchto oblastech možná rizika, úskali?

Jak hodnotíte personální zajištění v MŠ/dětské skupině, s ohledem na edukaci dvouletých dětí? Jakou pedagogickou péči tyto děti potřebují, co je jiné oproti dětem starším, s jakými problémy se setkáváte, jak je řešíte, co by se mělo změnit?

Jaká je role učitelek v MŠ/v dětské skupině při výchově a vzdělávání dvouletých dětí? Na co se soustřeďujete, co se daří a nedaří, proč? Jaké metody a formy práce u těchto dětí užíváte nejčastěji, jaké málo nebo vůbec a proč, jaký je výsledek?

Jak probíhá spolupráce MŠ/dětské skupiny s rodiči dětí? Jaká jsou specifika oproti dětem starším?

Co si myslíte o edukaci dvouletých dětí v MŠ/dětské skupině? Jak hodnotíte připravenost a podmínky ve Vašem zařízení pro edukaci dvouletých dětí, co je na dobré, co na nižší úrovni, proč, co a jak by bylo potřeba změnit?

Příloha 3 – Fotodokumentace prostor MŠ

Obrázek 1: Prostory třídy I

Obrázek 2: Prostory třídy II

Obrázek 3: Prostory třídy III

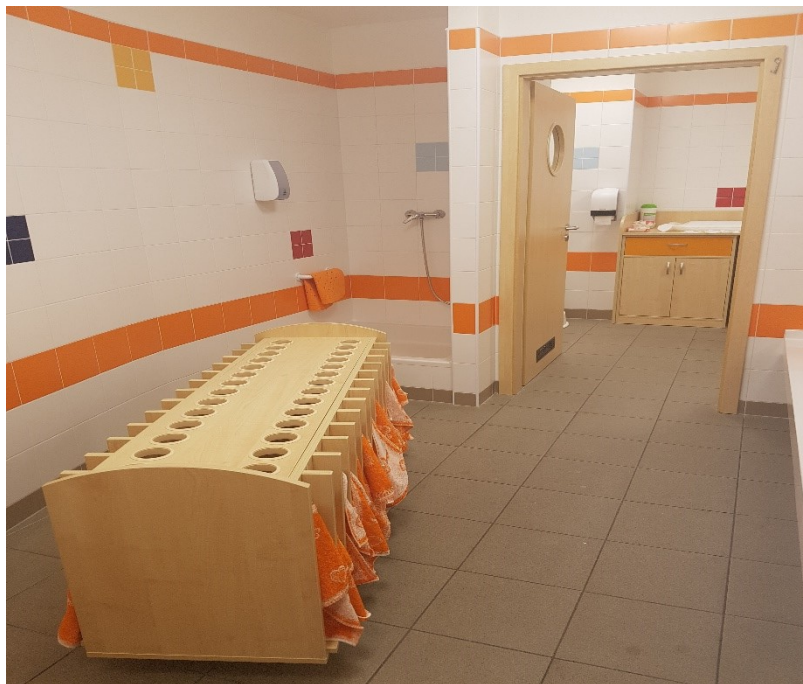
Obrázek 4: Prostory třídy IV

Obrázek 5: Umyvadla

Obrázek 6: Sprchový kout + průchod na WC

Obrázek 7: Toalety

Obrázek 8: Přebalovací pult

Obrázek 9: Šatna

Obrázek 10: Zahrada

Příloha 4 – Fotodokumentace prostor DS

Obrázek 11: Prostory třídy I + vchod do kanceláře

Obrázek 12: Prostory třídy II

Obrázek 13: Prostory třídy III

Obrázek 14: Ložnice

Obrázek 15: Umyvadla

Obrázek 16: Ručníky

Obrázek 17: Toalety

Obrázek 18: Přebalovací pult + sprchový kout

Obrázek 19: Šatna

Obrázek 20: Zahrada

